

DOKUMENTI

SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA

13

LJUBLJANA

1969

DOKUMENTI SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA 13
Izdaja Slovenski gledališki muzej v Ljubljani, Cankarjeva 11
Uredila Mirko Mahnič in Dušan Moravec
Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

VSEBINA:

Trije prizori iz Boršnikove igre (Ciril Debevec) . . .	1
Mejniki na Boršnikovi poti	6
Četrt stoletja Boršnikovega umetniškega dela v Zagrebu (1894—1919) — (Slavko Batušić)	9
Boršnikovo pesniško in dramsko delo (Mirko Mahnič)	25
Boršnik in Cankar (Dušan Moravec)	45
Ignacij Boršnik v pismih (mm)	54
Opomba o Boršnikovem delu pri filmu (dm)	59
Boršnikove ljubljanske vloge (Janko Traven)	68
Boršnikove zagrebške vloge (Nevenka Drvar-Božinovska)	80
Nekaj člankov o Ignaciju Boršniku	91
Uprizoritev Cankarjevega »Kralja na Betajnovi« v svobodnem Beogradu 12. 2. 1945 (Fedor Gradišnik)	93
Cankar na bolgarskih odrih (Matej Rode)	97
Poročilo o delu Slovenskega gledališkega muzeja v letu 1968	108
Popravki	115

TABLE DES MATIÈRES:

Trois exemples du jeu de Boršnik (Ciril Debevec) . . .	1
Les bornes qui jallonnent la vie de Boršnik	6
25 ans d'activités théâtrales de Boršnik à Zagreb (1894—1919) (Slavko Batušić)	9
Les activités de Boršnik dans les domaines de la poésie et de la dramaturgie (Mirko Mahnič)	25
Boršnik et Cankar (Dušan Moravec)	45
Correspondance de Boršnik (mm)	54
Quelques remarques sur Boršnik et le cinéma (dm)	59
Les rôles de Boršnik à Ljubljana (Janko Traven)	68
Les rôles de Boršnik à Zagreb (Nevenka Drvar-Božinovska)	80
Quelques articles sur les activités d'Ignacij Boršnik	91
La représentation de la pièce de Cankar »Le Roi de la Betajnova« à Belgrade libéré, le 12. 2. 1945 (Fedor Gradišnik)	93
Cankar sur les scènes bulgares (Matej Rode)	97
Rapport de travail du Musée du théâtre slovène (SGM) pour l'année 1968	108
Errata	115

DOCUMENTS DU MUSÉE DU THÉÂTRE SLOVÈNE — N° 13
Publié par le Musée du théâtre slovène, Ljubljana, Jugoslavija
Rédigé par Mirko Mahnič et Dušan Moravec
Imprimerie »Jože Moškrič«, Ljubljana, Jugoslavija

Ciril Debevec

Trije prizori iz Boršnikove igre

Letos septembra bo minilo 50 let, odkar je umrl doslej največji igralec slovenskega rodu — rojen je bil v Cerkljah na Gorenjskem — Ignacij Boršnik. Po nekajletnem, a uspešnem delovanju v ljubljanskem gledališču, je že leta 1894 Ljubljano zapustil in se v Hrvatskem zemaljskem kazalištu v Zagrebu kmalu, poleg Andrije Fijana, povzpел v priznано najmočnejšega igralca tedanjega prvovrstnega hrvatskega ansambla.

Drugi narodi imajo o takih igralskih osebnostih še za časa njihovega življenja že davno napisane knjige o njihovem delu, to je: o njihovem igralskem udejstvovanju, pri nas pa še petdeset let po smrti ni nobenih znakov za kakšen izčrpnější opis umetniškega dela tega znamenitega gledališčenika.

Če zdaj ob priložnosti te smrtne obletnice po želji uredništva »Dokumentov« objavljam teh nekaj skromnih vrstic o nekaterih značilnih trenutkih Boršnikove igre, potem storim to zato, ker so mi ravno ti opisani prizori ostali prav do danes v neizbrisnem spominu. Seveda je treba pri tem upoštevati, da sem bil pri zadnjih Boršnikovih predstavah star šele nekaj čez šestnajst let in da razen Nemškega gledališča v Ljubljani nisem poznal nobenega drugega gledališča in pa, da je od tistih časov do danes preteklo že samo šest mesecev manj kot petdeset let. Zato so vsi ti-le zapiski strogo moji osebni vtisi in moram seveda prepustiti sodbo bralčevemu mnenju, v koliko ta dejstva manjšajo odn. večajo objektivno vrednost ali tehtnost zapisanih prispevkov.

Vrsta ljudi, ki so videli Ignacija Boršnika še živega na odru, se pri nas iz dneva v dan krči. Jaz sam sem ga videl samó trikrat in sicer v vseh njegovih vlogah, v katerih je nastopil v Ljubljani leta 1919. To so bili Kantor v Cankarjevem »Kralju na Betajnovi«, Henšel v »Vozniku Henšlu« Gerhardta Hauptmanna in pa Ritmojster v Strindbergovem »Očetu«.

Marsikaj iz celotnih predstav mi v spominu do potankosti ni več prisotno, toda poskušal bom opisati tri kratke prizore, ki so mi ostali, kakor rečeno, nepozabni in ki, vsaj po mojem mnenju, zadevajo in razodevajo bistvo in osnovne značilnosti Boršnikove igralske umetnosti.

* * *

Iz »Kralja na Betajnovi« sem si, med drugim, zapomnil posebno tisti prizor tretjega dejanja, ko pravi Hana (že po umoru) Kantorju: »Greh je med tabo in med mano, nič več se me ne dotikaj, ne ogovarjaj, ne poglej me več. Ne dotikaj se otrok, da jih ne umažeš, da ne bodo prekleti.« Nato ji Kantor, med drugim, odgovori tudi tole: ... »Ali ne vidiš, da je moralo biti? Ali ne vidiš, da je bilo meni samemu do smrti hudo, ko sem vzel na rame tako težko breme? Grešil sem, ker sem moral grešiti.« Nato Hana: »Pojdi v cerkev in se spovej in potem razodeni greh. Če bo treba, pojdem z otroci od hiše do hiše. Bolj lahko mi bo pri srcu kakor danes. Takó stóri in Bog ti bo odpustil.« Potem še Francka: »Tako storite, oče!«

Po teh besedah sta Hana in Francka odšli.

Borštnik je ostal na odru sam. Obstal je nepremično. Zagledal se je strmo nekam v dvorano. Imel sem občutek, da strmi nekam v prazno. In potem je spregovoril z nekim čudnim, nizkim glasom — ustnice je komaj premikal — in besede so prihajale na dan, lomljeno, z odmori, kakor rojene iz nekih neznanih globin, nenavadno monotono, a vendar prizadeto: »Pojdi v cerkev... in se spovej... in potem... razodeni...« Tukaj je zastal preden je nadaljeval. Zvok njegovega temnega glasu mi še danes zveni v ušesih. Vem, da me je po hrbtu spreletel mraz in da sem tačas, ob teh njegovih besedah, sicer nejasno, a vendar nekje zaslutil, kaj je v morilcu Kantorjevega kova tisto strahotno, »kar: ... je moralo biti«, kaj je bilo tisto, da »je moral grešiti« in kaj se mu je zganilo ob Haninem nasvetu pri občutku skrivnosti izpovedi in novega življenja...

Od tistih časov, mislim, da sem videl vse pomembnejše naše Kantorje, toda pri nobenem — tudi pri predstavi v moji režiji ne — me ta scena ni tako prevzela, lahko rečem: pretresla, kakor pri Borštniku.

* * *

Kaj bi dal za to in kako bi bilo lepo, če bi imeli naslednji prizor posnet na tonsko-filmski trak! Tako pa se moram na moč potruditi, da s temi revnimi besedami skušam predočiti današnjemu bralcu teh nekaj trenutkov, ki jih imam še danes tako živo pred seboj kot da sem jih gledal včeraj ali pa pred nekaj dnevi...

V mislih imam zadnje prizore iz Strindbergove okrutne, a mojstrske drame »Oče«. V njej Strindberg — kakor znano — obravnava svojo preizkušeno témo borbe spolov, borbe med moškim in žensko, v tem primeru še posebej motiv o gotovosti ali negotovosti očetovstva. S pošastnimi prijemi se ženi Lauri postopoma posreči, da vzbudi v svojem možu dvom glede očetovstva hčere Berte, pri čemer izmučeno, učenjaško naturo Ritmojstra pritira do roba nevarne blaznosti. Z močjo satanskega vpliva doseže Laura, da skrajno izčrpanega in že skoro otopelega moža spravijo v prisilni jopič. In zdaj vidim, kako Borštnik-Ritmojster kakor otopel sedi na zofi, kako zre topoglavno predse in kako nepremično dopušča, da ga stara dojilja Margareta materinsko-sočutno oblači v prisilni jopič in mu rokave zadaj zapne in zaveže. Nenadno pa se je Borštnik stresel, kakor da se je prebudil iz otrplosti, pogledal náse, se zavel, da je zvezan in tedaj je, mukoma, kakor izdavljen, med drugim besedilom izgovoril tudi dvakrat ali trikrat besedo: »Omfala... Omfala...« (Zaradi lažjega razume-

Ignacij Borštnik
ob petindvajsetletnici
dela

I. Borštnik

vanja naj omenim, da je bila Omfala lidijska kraljica, kateri je moral Heraklej tri leta služiti kot suženj...) Vem, da mi je šel takrat izraz njegovega glasu dobesedno do kosti. To ni bil niti vzdih niti stok, ni bil niti krik ranjenega ponosa in naivnega srca, temveč je bil, v raznih variantah, drhteče in očitajoče, en sam upor, eno samo grenko spoznanje, eno samo porazno razočaranje nad vsem, karkoli je človek-mož kdajkoli verjel, sanjal, zaupal in ljubil... »Omfala... Omfala!...« Kako lepo je bilo življenje nekda in kako grozno je zdaj! »Omfala...« Takoj nato se je Borštnik še enkrat vzpel in — omahnil. Ritmojstrovega življenja in drame je bilo konec...

Kmalu zatem sem videl v isti vlogi znamenitega nemškega igralca Paula Wegenerja in spominjam se, da je bil Borštnik v omenjeni predstavi zame močnejši.

* * *

V tej zvezi še majhna zanimivost. Pripovedoval mi jo je pokojni Bojan Smerkolj, eden najbolj vestnih in zaverovanih inšpicientov, kar sem jih poznal. On je bil tudi inšpicient predstave »Oče«. V tretjem dejanju mora Ritmojster (ki ga je igral Borštnik) za odrom nekaj žagati. Borštnik je na določenem mestu vzel za to pripravljeno desko in začel sunkoma žagati. Smerkolj je pristopil in uslužno rekel: »Kar pustite, gospod Borštnik, bom že jaz.« Nato je Borštnik mirno odklonil: »Ne, hvala, to moram sam,« in je žagal naprej.

Značilno za Borštnikovo pojmovanje igralske doslednosti.

* * *

In še en sam, zaključni prizor iz Hauptmannove drame »Voznik Henšel«, v kateri je Borštnik igral naslovno vlogo.

Ta Henšel, ki je telesno sicer atlet, po duši pa dobrosrčen in velik poštenjak, je od stalnih, strupenih govoric, da ga žena Hana vara z nekim natakarjem, že tako utrujen, naglodan in razvrvan, da se mu že skoro blede in da ga obhajajo že boleštni prividi.

V takem duševnem razpoloženju se Henšel neko noč, ko spet ne more spati, z gorečo svečo in v copatah pojavi v skoro prazni sobi. Po daljšem, mučnem razgovoru sta dobrohotna soseda odšla spat, Borštnik-Henšel pa je negibno obstal sredi sobe pred mizo. Na obraz mu je skozi okno na levi sijala mesečina, on sam pa je, v popolni tišini, kakor mesečen, ne da bi sklonil obraz, segel nekam predse z roko, izvlekel iz mize predal, nekaj prijel, spet izpustil, da je tisto v miznico trdó padlo, zaprl spet predal, postal, se tiho obrnil, šel drsajoč proti peči, kjer je bil bičevnik, ga vzel v roke, preizkusil jakost vrvice s tem, da jo je dvakrat sunkoma nategnil in spet kakor mesečen z neslišnimi, a vendar težkimi koraki odtaval v sosedno izbo... In tisti hip smo vedeli vsi: Henšlovo življenje se je končalo in sosed je lahko ugotovil samo še, da »mu ni več pomoči.«

* * *

Nekoč je neki hudomušnež v »Pavlihi« zapisal, kako sem pri režiji »Trubadurja« pevki Leonore rekel, naj poje arijo v sedmi sliki bolj »temnomodro in ne tako zeleno...« Kakor je tako izražanje resda malo čudno in praktično

komajda uporabno, priznam še vedno, da zvoke in tudi igro pogosto doživljam v barvah. Tako na primer vidim Borštnika vedno svinčeno-sivo in temno-zeleno. Zdi se mi tak, kot trda kepa, odtrgana od ogromne granitne skale.

V petdesetih letih križarjenja po evropskih gledališčih sem videl dolgo vrsto znamenitih igralcev, toda ne spomnim se nikogar, ki bi bil po svojem bistvenem igralskem izrazu tako zaprt, tako grenák, tako strahotno samotен, tako čudno odsoten in vendarle tako grozljivo prisoten. V celotnem Borštnikovem igralskem izrazu je bilo nekaj otožnega, tujega, prepadnega in — ne najdem druge besede — usodnega.

Kakor sem že svojčas zapisal: Borštnik je imel nekakšen pošastno strm pogled v neznano, v prazno...

In tako je odšel tudi s sveta, od nas — nekam v Neznano, v Prazno.

* * *

Kaj sem pravzaprav s temi skromnimi zapiski v bistvu hotel povedati?

Predvsem to, da je učinek prave, velike umetnosti dolgotrajen in da ostane za dolgo, dolgo časa v spominu. Da preide ne samo v zavest, temveč tudi v podzavest gledalca.

Pri marsikaterih sodobnih predstavah pa po koncu odideš iz gledališča in na vse skupaj — pa četudi je bila izvedba razmeroma dobra — brez posebnih razmišljanj neopazno — pozabiš... —

Trois exemples du jeu de Borštnik

Le metteur en scène Ciril Debevec avait vu jouer Borštnik à l'âge de 16 ans. C'était en 1919 lorsque Borštnik était venu en tournée à Ljubljana et y joua Kantor dans »Le Roi de la Betajnova«, Henschel dans »Le Charretier Henschel« de Hauptmann et le Reitmeister dans »Le père« de Strindberg. L'auteur décrit en détail quelques moments de la vie de ces personnages qui se sont gravés dans sa mémoire. L'auteur qui a fait le tour de tous les théâtres européens des 50 dernières années affirme ne pas avoir rencontré un seul acteur qui eût été par son expression théâtrale aussi renfermé, amer et seul. »Dans toute l'expression théâtrale de Borštnik il y avait«, conclut l'auteur, »quelque chose de triste, de marqué, de fatal.«

Mejniki na Boršnikovi poti

- 1858, 11. julija: rojen v Cerkljah na Gorenjskem
- 1882, 10. decembra: prvič nastopil (še kot uradnik banke Slavije) v ljubljanski čitalnici (z imenom Gorazd) v igri Svojeglavneži
- 1885—1886: v dramski šoli na Dunaju
- 1886, 31. julija: Mosenthal, Deborah. Ta dan je Boršnik »prevzel režijo predstav« in vodstvo novoustanovljene dramske šole v Ljubljani
- 1886, 8. decembra: uprizorjena Boršnikova komična slika Ponesrečena glavna skušnja
- 1886, 22. decembra: prvič nastopil kot Ferdinand v Schillerjevem Kovarstvu in ljubezni
- 1887, 9. januarja: prvič nastopil kot Hlestakov v Gogoljevem Revizorju
- 1887, 17. februarja: ljubljanska gledališka stavba pogorela
- 1888, 19. februarja: uprizorjena Boršnikova dramatizacija Tavčarjeve povesti Otok in Struga; sam je igral Konstantina
- 1890, 16. novembra: uprizorjena Boršnikova igra Stari Ilija; sam je igral naslovno vlogo
- 1892, 27. marca: prvič nastopil kot Helmer v Ibsenovi Nori (še v stari čitalnici)
- 1892, 29. septembra: prva predstava v novem Deželnem gledališču (današnji Operi). Uprizorjena je bila Boršnikova predelava Jurčičeve Veronike Deseniške; Boršnik je režiral in igral Milana Vukašina
- 1893, 11. januarja: prvič nastopil kot Wurm v Schillerjevem Kovarstvu in ljubezni
- 1893, 22. marca: prvič nastopil kot Kogoj v Vošnjakovi Lepi Vidi
- 1894, 16. januarja: prvič gostoval v Zagrebu kot Loris Ipanov v Sardoujevi Fedori
- 1894, 25. februarja: igral (v Ljubljani) naslovno vlogo v Dumasovem Keanu
- 1894, ob koncu sezone: sprejel angažma v Zagrebu in se poslovil od ljubljanskega gledališča
- 1894, 3. septembra: prvič nastopil v zagrebškem angažmanu — kot Filip Derblay v Ohnetovem Fužinarju
- 1895, 10. januarja: prvič nastopil kot Shakespearov Hamlet
- 1895, 11. februarja: prvič nastopil kot Molièrov Tartuffe
- 1896, 1. oktobra: prvič nastopil kot Osvald v Ibsenovih Strahovih
- 1898, 3. januarja: prvič nastopil kot Jago v Shakespearovem Othellu

- 1898, 11. februarja: nastopil kot oče v zagrebški krstni predstavi Funtkove igre Za hčer
- 1898, 1. marca: prvič po odhodu v Zagreb gostoval v Ljubljani — kot Morréjev Revček Andrejček
- 1899, 21. novembra: gostoval kot Osvald v Ibsenovih Strahovih
- 1900, 16. marca: gostoval v naslovni vlogi pri krstni predstavi Cankarjevega Jakoba Rude
- 1900, 22. decembra: na Boršnikovo pobudo uprizorjen Jakob Ruda v Zagrebu; Boršnik je delo prevedel, režiral in igral naslovno vlogo
- 1902, 25. novembra: prvič igral Astrova v Stričku Vanji A. P. Čehova
- 1907, 10. decembra: v vlogi Grutza (Schönherr, Zemlja) slavil v Zagrebu 25-letnico dela
- 1907, 13. decembra: gostoval kot Krištof Flamm v Hauptmannovi Rozi Berndt (ob 25-letnici dela)
- 1908, 12. januarja: slavil 25-letnico dela v Trstu (recitiral Prešernov Krst)
- 1909, 16. novembra: gostoval kot Ritmojster v Strindbergovem Očetu
- 1913, 19. marca: igral Antona v Hebblovi Mariji Magdaleni v Zagrebu ob 30-letnici dela

Boršnikova rojstna hiša v Cerkljah

Odkritje Borštnikovega spomenika v Ljubljani (1921)

- 1913, 25. marca: gostoval kot Kantor pri novi uprizoritvi Cankarjevega Kralja na Betajnovi (ob 30-letnici dela) v Ljubljani
- 1913/14: znova vodil ljubljansko gledališče; ob koncu sezone se je vrnil v Zagreb, ko so ljubljansko gledališče spremenili v kinematograf
- 1917, 1. oktobra: igral dr. Podboja pri krstni predstavi Kraigherjeve Školjke v Zagrebu
- 1918: pripravljajl za tisk pesniško zbirko
- 1918, 20. junija: zadnjič nastopil v Zagrebu — kot Edgar v Strindbergovem Smrtnem plesu
- 1919: sodeloval pri prvih jugoslovanskih filmih
- 1919, z novo sezono: prevzel vodstvo obnovljenega gledališča v Ljubljani; študiral med drugim župnika za ljubljansko premiero Cankarjevih Hlapcev
- 1919, 11. septembra: zadnjič nastopil kot Ritmojster v Strindbergovem Očetu
- 1919, 23. septembra: umrl v ljubljanski Deželni bolnišnici
- 1919, 25. septembra: pokopan pri Sv. Križu v Ljubljani

Slavko Batušić

Četrto stoletje Borštnikovega umetniškega dela v Zagrebu

(1894—1919)

Ko je intendant Stjepan Miletić 1894. leta prevzel upravo Hrvatskega narodnega gledališča, je našel dramski ansambel, ki ga anali te ustanove upravičeno imenujejo »slavna stara garda«. V tem ansamblu so bili — takrat v najvišjem vzponu in zrelosti — sloveči umetniki Marija Ružička Strozzi, Adam Mandrović, Andrija Fijan, Nikola Milan, Václav Anton, Petar Brani in Mišo Dimitrijević, od mladih pa so že dobili priznanje Ljerka Šram, Milica Mihičić, brata Zvonimir in Dragutin Freudenreich in Hermina Šumovska. Ko je izpeljal Miletić temeljite reforme (osnutek stalne opere in baleta, razširitev repertoarja, obogatitev opreme, dvig splošnega umetniškega nivoja, načrt za prvo igralsko šolo, preselitev v novo stavbo) in pripravil načrt za prihodnost, je želel izpopolniti ta ansambel in ga osvežiti z angažmajem novih umetniških sil, deloma že afirmiranih, deloma še mladih in neznanih. Danes lahko ugotovimo, da je dosegel pri tem izredne rezultate. S tem, da je angažiral zakonski par Borštnik, je pripeljal na zagrebški oder dva že renomirana in izkušena umetnika. Kdo pa je mogel takrat slutiti, da bo dal z angažmajem mlade potujoče igralko Mile Jovanović — še danes žive Mile Dimitrijević, inkarnacije stare slave — zagrebškemu odru eno največjih umetnic, brez katere si ni mogoče misliti graditve in afirmacije realističnega izraza. Nič manj uspešne poteze niso bili angažmaji Borivoja Raškovića, Mihajla Markovića in Milivoja Barbarića, kasnejših glavnih nosilcev narodnega, slovanskega, dramskega in komičnega realističnega repertoarja.

Borštnik je prvokrat gostoval v Zagrebu 16. januarja 1894 kot Loris Ipanov v Sardoujevi drami *Fedora*, 18. januarja pa kot državni odvetnik Tšuka (tako piše na letaku) v igrokazu *Valenska svatba* (»godi se v Romuniji v našem času«) L. Ganghoferja in M. Brocinera. Kako je prišlo do tega gostovanja, — ali je povabila Borštnika takratna začasna gledališka uprava, ali pa se je sam ponudil — o tem ni mogoče reči nič zanesljivega, ker ni ohranjena nikakršna arhivska dokumentacija niti korespondenca. Borštniku je bilo takrat 35 let, imel je že 12 let gledališkega »staža« in ugled ene od vodilnih osebnosti v prvi

generaciji slovenskih poklicnih igrancev. Razen tega je bil že afirmiran režiser in pedagog, pa tudi dramski pisec, torej vsestranska gledališka osebnost. S svojim prvim nastopom v Zagrebu je dosegel popoln uspeh, kot je to enoglasno zapisal tedanji tisk. Za Boršnikovo bodočo kariero pa je bilo vendar najvažnije in odločilno to, da se je za njegovo umetnost navdušil dr. Stjepan Miletić, takrat že določen za intendanta (imenovan na 11. februarja 1894). Ta je v tedniku »Vienac« (20. januarja 1894) napisal članek na celi strani velikega formata v dveh stolpcih z naslovom IGNJAT BORŠNIK. Ta članek je pomemben tudi za Miletićev odnos do Slovencev (glej o tem članek avtorja teh vrstic »Stjepan Miletić in Slovenci«, Dokumenti SGM I, 1965, str. 181), hkrati pa kot ocena Boršnikovih umetniških kvalitet. Objavljamo nekaj odlomkov iz tega — lahko rečemo — zgodovinskega članka:

Naši najbliži susjedi i po krvi braća naša Slovenci, toliko godina pod igom tuđinstva, počeše se u novije doba lijepo razvijati i na prosvjetnom polju. — Da je na čelu tomu kolu umjetničkog pregnuća narodno slovensko glumište, posve je naravno! — Na žalost dijeli još danas slovenska Talija, ta pepeljuga državne politike, svoj hram sa umjetno ucijepljenom njemačkom družinom, ali — kako je opravdana nada — ne na dugo! Vjetar rodoljublja otpuhnut će i iz bijele Ljubljane preko noći nametnutu germansku kulturu, kako je i pred kojih trideset godina pobjegao iz Zagreba njemački glumišni upravitelj pred probuđenom hrvatskom svijesti.

Uvažimo li ove prilike, moramo doista da iskažemo slovenskomu narodnomu glumištu svaku hvalu i poštovanje. Pa ako ide ovo priznanje i u prvom redu revno glumišno društvo slovensko, kojemu su na čelu vrli rodoljubi dr Tavčar i Hribar, svaka hvala ide i dičnog ravnatelja ove umjetničke družine, jošte mladog slovenskog umjetnika gosp. Ignjata Boršnika. On ne samo što je glavni pokretač i »spiritus agens« ljubljanskog glumišnog života, nego je kao glumac, redatelj, učitelj i dramski pisac u pravom smislu riječi duša slovenske Talije. (Slede biografski podatki o šolanju, vlogah in o Boršnikovih gledaliških komadih, nato kritika o nastopih v Zagrebu, kjer je igral slovensko.)

Ovih se dana pružila i našem zagrebačkom općinstvu radosna prilika, da g. Boršnika pozdravi u svojoj sredini kao gosta hrvatskog glumišta. Gospodin nam se Boršnik prikazao u dvije uloge, kao Ipanov u Fedori i kao Čuku u Valenskim svatovima. U obje jednako je lijepo uspio. Dok nas je kao Ipanov začarao elegancijom svojeg kretanja i lakoćom svoje konverzacije, osvojio nas je kao odvjetnik Čuku svojom uspjelom maskom — pravi rumunjski tip — pak fino karakterizovanom igrom. — Obje je večeri dični gost bio obasut najsrdačnijim ovacijama. Mnogobrojno općinstvo obilno ga nagradilo pljeskom i lovor-vijencima. Ovaj entuzijazam nije bio namijenjen samo slovenskom bratu, nego upravo njegovoj umjetničkoj individualnosti. S toga bismo željeli g. Boršnika vidjeti što češće na pozornici hrvatskog narodnog glumišta, pak ga već sada ubrajamo među naše dramske prve. »Ta on je naš, ta on je Slavjanin!« — velimo s pjesnikom Markovićem.

Ta članek razkriva obenem Miletićevo trdno voljo, da naveže Boršnika na Zagreb. To se je v nekaj mesecih tudi uresničilo. O tem imamo Miletićevo pričevanje v njegovi memoarski knjigi »Hrvatsko glumište« (Zagreb, 1904), kjer v četrtem poglavju (str. 54 in naslednje) govori o tem, kako se je v maju 1894, po znanstveno-informativnem potovanju po glavnih evropskih gledaliških centrih, vrnil v Zagreb in najprej rešil vprašanje angažmaja obeh Boršnikov:

Borštnik kot kipar
Rolla v Lefontovi igri
Trnje in lovor
(upr. v Ljubljani 1883,
obn. 1891)

Kao prvi posjet primih umjetnički par supruge Borštnik iz Ljubljane. G. Borštnik gostovao je još u prošloj zimi u Zagrebu. Pokazao se kao sposoban glumac. Bio je on pitomac bečkog konzervatorija, ali se je sretno emancipirao od stare deklamatorne škole. Nije doduše bio velikanom prvoga reda, ali revan, ambiciozan, moderan glumac — a takav je trebao našem enembleu nužno. Glumio je slovenski i puno se svidio. Tada mi se je u razgovoru tužio na kazališne odnošaje u Ljubljani, na loši glumački materijal — pretežno su sami diletanti — na koje je kao redatelj slovenačkih predstava upućen, na razne nesuglasice s upravom i s kritikom, koja mu je neprestano predbacivala da zapostavlja kazališne interese svojim. Konačno je izjavio da se želi posvetiti njemačkoj pozornici. Razabrao sam, da je željan otići iz Ljubljane, pak mu ponudih, da — ako već svakako želi otići — dođe radije u Hrvatsku, nego da pođe u Njemačku. »A hrvatski izgovor?« — upita me on. »Zadavat će vam svakako manje posla od njemačkog. Ja ću se već pobrinuti za to.«

Dalje navaja Miletić, kako je že v Parizu prejel Borštnikovo pismo z izjavo, da je voljan priti v Zagreb, toda skupaj z ženo, in kako je na to brzojavno

pristal. V Zagrebu jima je sporočil svojo željo, naj bi nastopila takoj na začetku nove sezone 1894—95, čez poletje pa naj bi šla v Glino, kjer govore čisto hrvaščino, in naj bi se tam učila vloge v Ohnetovem *Fužinarju*. Zakonca sta poslušala ta svet, Miletić pa jima je to bivanje tudi denarno omogočil. V teatrološkem odseku Instituta za književnost in teatrologijo Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti je namreč ohranjeno potrdilo akontacij za igralce z dne 1. junija 1894 in tam beremo, da je Borštnik dvignil 80 forintov in da bo denar vrnil v osmih mesečnih obrokih po deset forintov. Istočasno je njegova soproga dvignila 150 forintov in se zavezala, da bo vsakega prvega in šestnajstega v mesecu odplačevala po šest forintov in 25 novčičev.

Nova sezona 1894—95 — prva, ki je bila v celoti Miletićeva in poslednja v stari hiši na Markovem trgu — se je začela 2. oktobra 1894 s premiero Markovićeve zgodovinske tragedije *Karlo Drački*. Zofija Borštnikova je igrala Margito, ženo Dračkega, in s tem začela svoj zagrebški angažma, ki pa je bil — z razliko od Borštnikovega — krajši in prekinjen (tema »Borštnik-Zvonarjeva v Zagrebu« je še v načrtu, da jo obdelamo). Borštnik je nastopil 5. oktobra kot Bellac v Pailleronovi veseloigri *V carstvu dolgočasje*, 7. oktobra kot Wurm v Schillerjevi tragediji *Kovarstvo in ljubezen*, 11. oktobra kot Filip Derblay v Ohnetovem *Fužinarju*, pa še kot Napoleon v Sardoujevi *Madame Sans-Gêne*. Vse te vloge, deloma stare, deloma nove, je naštudiral v hrvatskem jeziku, kar je bilo glede na kratko odmerjeni čas prav gotovo zelo naporno. Vključil se je po vsem tem v repertoar in — kakor vidimo — igral salonske in karakterne vloge v veseloigri in v drami. Miletić mu je dajal kar najbolj raznolike interpretativne naloge, tak je bil njegov običaj, lahko bi celo rekli njegov sistem: tako je ravnal z Mišo Dimitrijevićem in z Boro Raškovićem in pri igralcih se je to pokazalo kot koristno. Raznolikost nalog glede na dobo, pa značaj in poklic dramskih likov — vse to je tem igralcem branilo, da bi ustvarjali klišeje, kar se je dogajalo tistim igralcem, ki so jih šablonsko zasedali po strokah in to včasih pisali celo v pogodbe (»mladostni ljubimec«, »spletkar«, »oče« itd.). Tako je Borštnik »ubrao osobite lovorike« — po Miletiću — kot češki kmet tragične usode Jan Vyrava (v istoimenski drami F. Šuberta), v Schillerjevem *Kovarstvu in ljubezni* pa je »krunu uspeha polučio svojim Wurmom. Njegova interpretacija bila je takva, da je s njom mogao počiti i na velike evropske pozornice.«

Miletić je imel v svojem programu tudi reformo dramskega repertoarja, ki naj bi se znatno razširil in zajel najširši razpon ustvarjanja. Pri tem naj bi prišli kajpada do besede klasiki, zlasti Shakespeare, njegov idol, predmet njegove disertacije na dunajski univerzi. Lahko rečemo, da je »velikemu Willu« posvetil pravi kult, saj je v štirih sezonah svoje uprave (1894—1898) uprizoril kar petnajst njegovih del, od tega osem premier in sedem na novo naštudiranih premierskih repriz. Prav pri realizaciji Shakespeareovega repertoarja pa je nalletel v svoji prvi sezoni na resno oviro zaradi tega, ker se s takratnim prvakom Andrijo Fijanom ni mogel sporazumeti o višini njegove plače. Užaljeni Fijan je sprejel angažma v Beogradu, Zagreb pa je ostal brez svojega Hamleta, Othella in Koriolana. Miletić je poskušal zasesti v Fijanovih vlogah Miloša Cvetića iz Beograda in še neizkušeneга Raškovića, toda brez uspeha. Ker si svojega ciklusa

Borštnik kot Kean v
Dumasovi igri
(upr. v Ljubljani 1894)

Shakespeara ni mogel zamisliti brez *Hamleta*, se je odločil za tvegano potezo, da ga zasede z Borštnikom. Miletić je kot režiser skrbno pripravil to predstavo in naročil celo novo opremo od tvrdke F. Kautsky na Dunaju. V svoji že citirani knjigi daje na šestih straneh interesantno dramaturško in režisersko analizo dela in njegove odrske upodobitve, pri tem pa kajpada ni mogel mimo občutljive stvari — primerjave med Fijanom in Borštnikom:

Prvi je svakako efektniji i glumački uspjeliji, a drugi možda jedinstveniji. — Potpuno jedinstven izlazi Fijanov Hamlet samo ondje, gdje je Fijan — Fijan; tako u krasnom prizoru s majkom nisam još od nikoga vidio ovo mjesto ljepše glumiti. Tuj mora genij umjetnikov svakoga očarati, a ostalo više liči sjajnom vatrometu. Borštnikov je Hamlet s tehničke strane kud i kamo čedniji, ali ima tu prednost, da je jedinstven.

Na fotografiji iz tistega časa je nekaj, kar se nam zdi danes nenavadno: Borštnik je kot Hamlet nosil gosto črno brado kakor Richard Burbage, ki je v Shakespearovem času igral vse vloge bradat in nemaskiran. V splošnem je bila predstava *Hamleta* v tisku ugodno ocenjena. Kritiki, esejisti in literarni zgodovinar dr. Milivoj Šrepel je poudaril v »Viencu«, da je bila to najbolj dovršena predstava sezone glede igre in inscenacije. »G. Borštnik je u Hamletu slavio trijumf, on je pokazao da nije puki recitator i glumac, nego da misli, da čuti i da studira svoju zadaću.« Kljub uspehu pa je Borštnik samo še dvakrat nastopil kot danski kraljevič, kajti Fijan se je ob koncu sezone vrnil v Zagreb in potem ni moglo biti več dvoma o tem, kdo bo to vlogo igral.

V tej sezoni je Borštnik uspel še v Schillerjevih *Razbojnikih*. Po Miletiću: »U ulozi Franje Moora i opet se je odlikovao g. Borštnik, te su osobito prizori u galeriji, pak s Amalijom i konačno prizor smrti bili izvršno prikazani.«

Dne 14. oktobra 1895 so svečano odprli novo stavbo, v kateri je Borštnik prvič nastopil 23. oktobra v vlogi bana Radivoja v Bogovičevi drami *Stjepan kralj bosanski*, takoj zatem pa kot Niko Amerikanec pri krstni predstavi Vojnovičevega *Ekvinocija* (prva domača premiera v novi hiši); v tej drami je pozneje igral tudi vlogo kapitana Frana Dražića, proti koncu svojega delovanja v Zagrebu pa tudi slepega Vlaha. Zatem je interpretiral Gašpara Alapića v Dragošićevi zgodovinski drami *Siget*, Zaharijo v Sardoujevi *Gismondi*, Koljo v Raurauerjevi *Sireni*, — bil je torej zaposlen v raznovrstnem repertoarju. Medtem je prišlo do nesoglasja med njim in Miletičem. V repertoar je bil uvrščen Ibsenov *Sovražnik ljudstva* in glavno vlogo dr. Stockmanna je Miletič dodelil Fijanu, Borštniku pa stransko vlogo Holstera. Borštnik je bil prepričan, da bi moral dobiti glavno vlogo in je zato Holstera vrnil. Iz tega je nastala afera, pritožbe so šle prav do Deželne vlade, Miletič pa ni popustil, vendar je našel taktičen kompromis: dal je impulzivnemu Borštniku vlogo Hansa Stockmanna, doktorjevega brata in to je Borštnik tudi res odigral. O tej » aferi « je ohranjenih nekaj administrativnih spisov, Miletič pa jo je v svojih zapiskih zamolčal, kajti bil je vzvišen nad takimi teaterskimi »viharji v čaši vode«. O objektivnosti v zvezi z Borštnikom pa priča njegova izjava v zvezi z uprizarjanjem Ibsenovega ciklusa:

Od sviju glumaca pokazali su se supruzi Borštnik najspremnijim interpretima Ibsenovih karaktera, te je osobito g. Borštnik u svojem Osvaldu (Sablasti) iznio psihološki tip kojega ni opravdana slava Zaccornijeva nije mogla potamniti. Jednako mu je uspjela i kreacija dra Ranka (Nora) i Hansa Stockmanna (Neprijatelj puka). Za gđu Borštnik možemo pač reći, da je sigurno najbolja Nora na jugoslavenskim pozornicama.

V takratnem raznovrstnem repertoarju je čakala Borštnika še velika naloga: Shakespearov *Rihard III.* (premiera 29. decembra 1896). Pravice do te vloge mu ni mogel res nihče oporekati. Fijan je igral plemenite heroje, pa mu je Miletič dodelil Clarencea, saj je bil Mandrovič že star in utrujen od skoraj štiridesetletnega dela. Po Miletiću je Borštnik deloma uspel ustvariti demonsko podobo kronanega ubijalca:

Marljivi ovaj glumac nastojao je približiti se gigantskom ovomu karakteru. Uspio je više u detaljima nego u cijelosti. Genijalni karakteri traže i genijalne glumce. G. Borštnik je znao ipak biti interesantan, a u

Borštnik kot Hamlet
(prvikrat igral v Za-
grebu 1895)

nekim je momentima pače živo djelovao, tako u nastupnom monologu i u prizoru s lordmajorom; tuj se pače i on sam pričinjaio velikim. Glumac, koji bi to mogao uvjerljivo glumiti, morao bi sam biti demon, a to g. Borštnik ipak nije.

V zadnji Miletičevi sezoni, 1897-98, je sodeloval Borštnik pri premierah del Antona Funtka (oče v enodejanki *Za hčer*, uprizorjeni v slovenskem izvirniku), Vrchlickega (*Snubitev Pelopova*), Rostanda (*Samaritanka*), Donnaya (*Ljubimca*), Cvetića (*Roditeljski grehi*) in Cihlara-Nehajeva (*Prelom*). Igral je tudi pri zadnji predstavi pod Miletičevo upravo, 31. maja 1898, in sicer *Srdovlada* v Demetrovi *Teuti*.

Hkrati z Miletičem je takrat zapustil gledališče tudi Mandrović; povabili so ga v Sofijo kot režiserja in pedagoga, da bi pomagal pri razvoju mlade bolgarske dramske umetnosti. Zdaj je prevzel Borštnik tudi del njegovega repertoarja in pri tem še naprej izpopolnjeval svojo umetniško osebnost. Njegova

posebna zasluga je, da je bil tisti čas v Zagrebu prvikrat uprizorjen Cankar. Dejstvo je, da je bila slovenska dramska književnost na zagrebškem odru neznan in zapostavljena. Miletić je 1896. leta uprizoril na čast gostom iz Slovenije Jurčič-Kersnikovo veseloigro *Berite Novice*, 1898. leta pa Funtkovo *Za hčer* — in to je bilo vse!

Prvo slovensko delo, uprizorjeno v hrvatskem prevodu, je bil Cankarjev *Jakob Ruda* (premiera 22. decembra 1900). Pobudo za to je dal Borštnik, ki je dramo tudi prevedel, režiral in igral naslovno vlogo. O delu je že pred premiero pisal (v »Životu«) režiser Josip Bach; po premieri so objavili pozitivna poročila zagrebški hrvatski in nemški listi, vendar ponovitve ni bilo. V gledališkem smislu je delo torej propadlo. To je mogoče razložiti. Mnenja sem, da je bil datum premiere nesrečno izbran: tik pred božičnimi prazniki, ko obisk gledališča sploh pojenjuje, zatem pa so dajali od božiča do Novega leta pretežno operni, operetni in tako imenovani vedri repertoar, v katerem za težko in mračno Cankarjevo dramo ni bilo prostora. Tako je ostala v analih HNK samo kot statističen podatek o izvedbi prvega Cankarjevega dela, hkrati pa za vedno povezana tudi z Borštnikovim imenom. Ob tej priložnosti velja osvetliti še eno vprašanje. V Borštnikovih biografijah najdemo podatek, da je bil tudi dramski režiser. To vsekakor drži za Ljubljano, za Zagreb pa le v zelo majhni meri; tam je režiral edinole Jurčič-Kersnikovo in Funtkovo enodejanko in pa *Jakoba Rudo*. Drugače ni na zagrebških letakih nikoli označen kot režiser. Imel je sicer za to popolno kvalifikacijo tako zaradi svojega dela v Ljubljani kakor zaradi svoje široke teatarske erudicije, toda v Zagrebu sta prišla tisti čas v prvi plan režiserja Josip Bach in Ivo Raić, ob teh dveh pa sta svoje režiserske pozicije še naprej ohranila tudi Fijan in Dimitrijević. O Borštniku je šel glas, da je človek težke narave, da zavrača sleherne kompromise in da je nekoliko tog v odnosih do občutljivih kolegov igralcev. Razen tega je imel očitno tudi kompleks negotovosti glede hrvatskega jezika, kar je bila prav gotovo resna ovira možno-stim, da razvije režisersko dejavnost.

Naslednje leto (1901) sodeluje pri premieri prvega Nušića v Zagrebu — v drami »Tako je moralo biti«. Po čudnem naključju je tudi Nušić, natanko tako kot Cankar, doživel s svojim prvencem v Zagrebu eno samo predstavo, se pravi, da je propadel.

V petindvajsetih letih delovanja v Zagrebu je Borštnik odigral okoli 270 različnih vlog, seveda tudi različno interpretiranih, a zmeraj z dominacijo realizma, ki je prav v času njegovega prihoda v Zagreb definitivno odpravljal tradicionalni romantični patos in leporečnost salonske konverzacije. Ta prelomna faza v slogu igranja je bila pogojena tudi z močnim predorom realizma in naturalizma v evropsko, pa tudi hrvatsko dramsko književnost. Sodobni nemški, ruski, skandinavski in hrvatski avtorji so odkrivali v dramskih konfliktih nove, globoko človeške in avtentične izrazne vrednosti, ki so jih na zagrebškem odru izžarevali predvsem liki, ki so jih poosebljali Mišo in Mila Dimitrijević, Dragutin Freudenreich, Milica Mihičić in Borštnik. Medtem ko bi prvo dvojico lahko karakterizirali kot zastopnika izrazito humanega in kdajpakdaj sentimentalnega realizma, pa sta Borštnik in Mihičićeva znala ustvariti tako ostre in elementarno prepričljive spopade že kar animalnih instinktov, da je gledalce spreletavala groza. Pri tem mislim predvsem na Strindberga (Vampir,

*Borštnik kot Tartuffe
(Zagreb 1895)*

Smrtni ples), ki sem ga v njuni interpretaciji doživel v 17. letu in ki mi je ostal do danes kot eden neizbrisnih gledaliških dogodkov.

V času svoje največje zaposlenosti — v sezonah 1907 do 1908, ko je obstajala samo drama — je imel Borštnik okrog 50 do 60 nastopov v sezoni. Če upoštevamo, da je šlo večinoma za glavne, tekstovno obsežne, interpretativno pa zamotane naloge, si lahko ustvarimo pravi vtis o njegovi velikanski aktivnosti. Ta aktivnost je bila, kakor smo že rekli, vsestranska in je zajemala repertoar najširšega obsega. Objavljamo izvleček iz tega repertoarja, a s pripombo, da navajamo samo najpomembnejše vloge in ne omenjamo tistih, ki sodijo v efemeran, atraktivno zabaven repertoar, in ki se jim seveda ni mogel izogniti. Glavnino njegovih vlog lahko razdelimo na nekaj skupin, med katerimi pripada prvo mesto klasiki. Tu se je v vsem igralskem zboru odlikoval s svojim vztrajnim hotenjem, premagati blagodonečo deklamacijo stiha s svobodnim razčlenjevanjem in poglobljanjem v človeško vsebino na koturne dvignjenega lika.

Bil je Ajshilov Egist (*Orestija*) in Sofoklov Kreon (*Kralj Edip*), v Shakespearu pa je ustvaril deset likov: Hamlet in Prvi igralec (*Hamlet*), Tibalt (*Romeo in Julija*), Jago (*Othello*), Terzit (*Troilus in Kresida*), Edmund (*Kralj Lear*), Gremio (*Ukročena trmoglavka*), Pompej (*Antonij in Kleopatra*), Tit Larcij (*Koriolan*), Macbeth, Rihard III. in Shylock (*Beneški trgovec*). Nadalje je bil Molièrov Tartuffe, Calderonov Don Lope (*Sodnik zalamejski*) in Schillerjev Gessler (*Viljem Tell*).

Starejši hrvatski pisatelji: Šenoa-Prejac: *Kmečki punt* (Tahi), Šenoa-Benešić: *Diogenes* (Klefeld), Tomić: *Veronika Deseniška* (Herman Celjski), Marković: *Karlo Drački* (Gorjanski), Car Emin: *Zimsko sonce* (Berto).

Novejši hrvatski pisatelji, posebno tisti iz kroga »hrvatske moderne«, so imeli v njem še posebno gorečega interpreta. To se je pokazalo posebno v času od 1902 do 1909, ko so zaprli opero in je vse breme produkcije ležalo na drami. Takrat je bil intendant Mandrović, ki mu gre priznanje, da je v teh sedmih letih poskrbel za 60 premier domačih avtorjev, v katerih je večidel sodeloval Borštnik. Najpomembnejše med njimi so: M. Šenoa: *Ban Pavel* (Henrik), Miletić: *Grof Paližna* (naslov. vloga), Pecija Petrović: *Smrčuh* (Djuran), Gozd (Logar), *Solza* (Peter) in *Čako* (naslovna vloga), Hrčić: *V somraku* (Milčić), Ogrizović: *Sujet* (Jegor) in enodejanke, Dečak: *Grbavec* (Arsenij), Begović: *Gospa Walewska* (Napoleon), Kolarić-Kišur: *Sin* (Prosper) in *Okovi življenja* (Roman), Cihlar-Nehajev: *Življenje* (Kornel), Galović: *Mors regni* (Lovro) in *Mati* (Miško), Vojnović: *Dubrovniška trilogija* (več vlog), Marjanović: *Kariera Ivice* (Šteberski), Kosor: *Požar strasti* (Ilarija) in *Sprava* (Marko), Tucić: *Skozi življenje* (Pavel) in *Golgota* (Peregrin).

Starejši in sodobni ruski avtorji so mu nudili neizčrpen vir za ustvarjanje cele galerije realističnih likov. Najpomembnejši izmed njih so: A. Tolstoj: *Smrt Ivana Groznega* (Boris Godunov), Sumbatov: *Okovi* (Prohorjev), Najdanov: *Vanjušini otroci* (Vanjušin). Dostojevski: *Zločin in kazen* (Porfirij Petrović) in *Bratje Karamazovi* (Fjodor Karamazov), Čehov: *Striček Vanja* (Astrov) in *Češnjev vrt* (Firs), Gorki: *Malomeščani* (Nil) in *Na dnu* (Satin), L. Tolstoj: *Živi mrtvec* (Abreskov), Andrejev: *K zvezdam* (Verhovcev).

Nordijski dramatik si njegova velika slava, predvsem Ibsen z desetimi liki, med katerimi so Gunnar (*Junaki s Helgolanda*), Rank (*Nora*), Solness (*Gradbenik Solness*), Gregers in stari Ekdal (*Divja račka*), Brack (*Hedda Gabler*), Tujec (*Gospa z morja*), Kroll (*Rosmersholm*), Rubek (*Ko mrtvi vstanemo*) in kar legendarni Osvald (*Strahovi*). Tudi Strindberga si ne moremo zamisliti brez njegovega Gustava (*Upnik*), Östermarka (*Tovariši*) in Ritmojstra (*Oče*). K temu je treba dodati še Björnsonovega Holgerja (*Nad našo močjo*) in Hamsunovega Gyllinga (*Na vratih slave*).

Začenši z Miletičem so kritiki tudi vseskozi pozneje enoglasno poudarjali njegove kreacije v nemškem naturalističnem repertoarju. To so bili najprej Hauptmannovi Henschel (*Voznik Henschel*), Dreissinger (*Tkalci*), Wehrhahn (*Bobrov kožuh*), Flamm (*Roza Bernd*), Crampton (*Kolega Crampton*) in John (*Podgane*) ter Sudermannov Keller (*Očetovski dom*) in Weisse (*Propad Sodome*), Wedekindov Schön (*Duh zemlje*), Schönherrov Grutz (*Zemlja*) in Zweigov Krüger (*Hiša na morju*). V drugem repertoarju zagrebske Drame, ki je skušala hoditi vstric s takratno evropsko odrsko produkcijo, je bil Borštnik nezamenljiv

*Borštnik (verjetno) v vlogi
Helmerja v Ibsenovi Nori
(igral v Ljubljani 1892)*

interpret Lavedana (Henry, *Dvoboj*), Bernsteina (Lebourg, *Vihar*; Justin, *Izrael*), D'Annunzia (Lazaro, *Jorijeva hči*), Shawa (Crofts, *Obrt gospe Warren*) in Galsworthyja (Christopher, *Oskubljeni golob*). Bilo bi krivično, če se med ostalimi njegovimi vlogami ne bi spomnili vsaj Heroda v *Salomi* O. Wilda.

V že omenjeni Schönherrovi drami *Zemlja* (premiera 10. decembra 1907) je slavil petindvajsetletnico umetniškega dela. O proslavi in o njegovi kreaciji starega Grutza so prinesli vsi zagrebški časniki obširna poročila. Pred predstavo je bil opravljen običajni ceremonial proslave. Slavljenču je v imenu

gledališke uprave izročil lovorov venec nadrežiser Václav Anton, zatem pa srebrni venec tajnik Društva hrvatskih književnikov Mihovil Nikolić; sledil je venec nekdanjega intendanta Miletića in dar Slovencev, ki mu ga je izročila rojakinja Irma Polakova. Časniki javljajo celo to, da je dobil ves čisti dobiček predstave v višini 929 kron in 16 vinarjev.

V časniku »Obzor« (10. decembra 1907) je Vladimir Lunaček zaključil svojo daljšo oceno Borštnikove umetniške osebnosti z besedami:

Slovensko-hrvatska uzajamnost nije mogla bolje prednjačiti budućem pokoljenju obiju bratskih naroda nego tim, što nam je ustupila za cijelo svog najvećeg umjetnika da djeluje i da se razvija među Hrvatima.

Naslednjega dne (11. decembra 1907) je napisal anonimni recenzent »Hrvatske«:

On je pravi umjetnik, on je zdušan umjetnik, on je radišan umjetnik. To možemo reći za svaku ulogu koju igra. Ali kad se radi o hrvatskim komadima, onda on postotruči svoje sile, onda se napreže da im pribavi shvaćanje i priznanje. U tom radu on je zaslužan za našu dramsku umjetnost.

Vanda Ibler, prva ženska gledališka ocenjevalka na Hrvaškem, pravi v časniku »Narodne novine« (11. decembra 1907):

Kao glumac Borštnik je inteligentan, očituje duboka čuvstva, uvijek je naravan, a što stvara, stvara iz sebe, jer je jaka individualnost. Kao takva upoznala ga je zagrebačka publika i sinoć u ulozi Grutza. Čitavo veče bilo je niz ovacija Borštniku kao jednom od prvaka naše Talije.

Borštnik je na zagrebskem odru slavil — kar je precejšnja redkost — še en jubilej: 30-letnico umetniškega dela. To je bilo 19. marca 1913 v obnovljeni uprizoritvi Hebblove drame *Marija Magdalena*, v kateri je igral vlogo mizarja Antona. To je bila hkrati predstava v spomin 100-letnice Hebblovega rojstva in 50-letnice njegove smrti, o čemer je pred predstavo predaval prof. dr. Artur Schneider. Sicer pa je bila predstava odigrana brez običajnega ceremoniala in govorov. Časniki navajajo, da je bila navzoča deputacija odličnih meščanov in umetnikov iz Ljubljane, ki je slavlencu izročila čestitke glavnega mesta njegove rojstne dežele, hkrati pa prinašajo kup člankov, v katerih so tudi takele zanimive ugotovitve:

Ako je Fijan bio bogat slikar, Borštnik je u jednakoj snazi stvaranja i oblikovanja dubok kipar.

Dok su nam Fijan i Dimitrijević prikazivali ljude, Borštnik nam ih tumači.

Zelo obširen in z analizami Borštnikovih kreacij podkrepjen članek je v »Hrvatsko pozornico« (16. marca 1913) napisal njen urednik, znani dramatik Milan Ogrizović. Tu nekaj stavkov:

Naturalizam je temeljna nota Borštnikove umjetnosti, bio taj naturalizam primaran, elementaran i robustan, ili pak diferenciran, istančan, stiliziran, pače ciničan i sarkastičan. — Zato je Borštnik tako velik u Ibsenu (Ogrizović omenja njegovoga Osvalda, Ranka in Rubeka), a još srodniji mu je Hauptmann, također naturalist... Jednako mu je bliz i Strindberg, koji mu daje prilike da umjetnički iznese sav svoj cinizam i sarkazam, sav mrak i očaj čovjeka muškarca...

*Borštnikova zagreb-
ška fotografija z Miho
Stojkovićem (levo) in
Nikolo Milanom-Si-
meonovićem (v sre-
dini)*

Takoj po Zagrebu je slavil 30-letnico umetniškega dela tudi v Ljubljani in to kot Cankarjev Kantor, o čemer so obširneje poročali tudi zagrebški časniki. Takrat se je razširila novica, da je postal ravnatelj drame v Ljubljani, kjer je začasno res deloval v sezoni 1913/14, a je še naprej ostal stalno vezan na Zagreb.

Zaključno fazo njegovega delovanja zaobjemata sezoni 1917/18 in 1918/19, torej zadnja sezona v času svetovne vojne in prva v novi državi SHS. Veliki mojster je takrat na vrhu svojega ustvarjalnega potenciala in izoblikuje še približno deset novih sugestivnih kreacij ter ob tem še naprej igra svoj dose-danji široki repertoar. V to zadnjo fazo — še v času vojne — sodi njegov markantni Quesnel v drami *Volkovi* R. Rollanda, ki ga je zagrebška gledališka uprava uprizorila z dovolj poguma, saj je bil takrat prononsiran »sovražni« pisatelj, pacifist in nasprotnik Centralnih sil. Svojo galerijo Ibsenovih likov je dopolnil z Ivarjem (*Za prestol*), ruskih pa s Tolstojevim bogaboječim Akimom (*Moč teme*) in psihološko razkrojenim Semjonom (*Ljubosumje*) Arcibaševa.

V Vojnovićevem Ekvinokciju je takrat ustvaril že tretjo kreacijo — slepega Vlaha. V juniju 1918 je bila uprizorjena Strindbergova duologija *Vampir* in *Smrtni ples*, v kateri je v liku Kapitana dosegel verjetno svoj maksimalni kreativni vrh. V tisti mračni atmosferi depresije in razpada ob koncu prve svetovne vojne se je zdelo, da so časniki pozabili na vse drugo pa so izpolnili cele stolpce s članki o Strindbergu in o izvedbi njegove duologije, v kateri sta blestela Borštnik in Milica Mihičić. Omejimo se samo na dva navedka. V »Novostih« pove Andrija Milčinić kratko in jedrnato:

To su prave riznice za studij Strindbergovih ljudi, i gđa Mihičić kao što i g. Borštnik mogu uloge što ih imaju u ova dva djela uvrstiti među najvrednija svoja ostvarenja.

Književnik in dramatik Joza Ivakić pa v časniku »Narodne novine«:

Borštnik nije glumio u običnom pohvalnom smislu ove riječi, nego je dubokim umjetničkim shvaćanjem iznio ovo čudovišno i grozovito lice, znajući se uživiti u sve one tamne i tajnovite strane ove zagonetne duše i interpretirajući valjano svu snagu idejnih dubina, u koje je pjesnik zaronio da nam iznese nepoznate i mračne sile koje tresu životom ljudskim. G. Borštnik je ovom ulogom stvorio majstorsko djelo.

V letu 1918 je nastopil v treh domačih premierah, v Ivakovićevi drami *Inoče* (Fila), v Čorovićevem komadu *Kot vihar* (Stevan) in v Tucićeви igri *Osvoboditelji* (Georgij). 1919 pa je ob Balzacovem Verdelinu (*Mercadet*) ustvaril pomembne like v treh domačih premierah: Bunića v Banovi zgodovinski drami *Marojica Kaboga*, Petrovića v drami mladega književnika Donadinija *Brezno* in čevljarja Luko v Bartulovićevi drami *Kuga*. Ta zadnja premiera in praizvedba, ki je v nji sodeloval, je bila uprizorjena 24. maja 1919 in je na nji prišlo do nevsakdanjega incidenta. Ta kuga je bil — po Bartuloviću — boljšeizem. Na premieri je književnik Gustav Krklec, ki ga je razdražil Bartulovićev huj-skaški pamflet, začel po prvem dejanju v znamenje protesta žvižgati. Bartulovićevi somišljeniki in posebno še ožji rojaki so navalili nanj — pridružila se je policija in Krkleca so surovo vrgli iz gledališča. *Kugo* so igrali še trikrat, na četrti predstavi — 12. junija 1919 — pa je Borštnik za zmeraj odšel s tistega odra, ki je bil skozi petindvajset let torišče njegovega življenja in ustvarjanja. O tem je tu navedena vrsta citatov in pričevanj, a je treba na koncu predstaviti še eno, ki jo spričo osebnosti avtorja lahko smatramo za najveljavnejšo. To je analiza dr. Branka Gavelle (»Hrvatsko glumište«, Zagreb 1953, str. 81), ki je vseh petindvajset let Borštnikovega ustvarjanja spremljal najprej kot gledalec, zatem pa kot kritik »Āgramer Tagblata«, na koncu pa kot režiser HNK. Gavelle se v omenjeni knjigi spominja gostovanja Zacconija in Novellija in nato nadaljuje:

No uza sav i odviše naglašeni verizam, njihov je način glume ostavio kod nas prilično duboke tragove. Tom je utjecaju jednako pogodovao i naš prirodni afinitet za realistička izražajna sredstva kao i s druge strane pojava slovenskog glumca Borštnika ... Njegov je glumački način, naime, bio vrlo srodan načinu spomenutih talijanskih umjetnika. Borštnik je već po svom osobenjačkom temperamentu nagin'jao onoj morbidnosti i isticanju duševnih abnormalnosti. Njegov reski ton, do onda gotovo nepoznat u našem ansamblu, njegova čisto razumna analitičnost, prelazeći

Skupina zagrebških igralcev in pevcev slovenskega rodu (1916): Borštnik, Levar, Bukšek, Rijavec, Polakova, Nučič, Križaj

često u nervozno podvučenu rastrganost, njegov staccato način govora pa zatim kontrast između neke vječno naljučene prigušenosti i neobuzanih kričavih strasnih izljeva — sve ćemo te elemente u raznim varijantama naći kod naše novije glumačke generacije — On je donio novi duh u našu već pomalo ustajalu kazališnu atmosferu.

24. septembra so zagrebški časniki prinesli naslednji telegram:

Ljubljana, 23. rujna. Danas o podne umro je u ovdašnjoj zemaljskoj bolnici Ignjat Borštnik, najstariji in najbolji član kazališta. Gostovao je na ovdašnjem kazalištu i trebao je voditi dramatsku školu na ljubljanskom konzervatoriju. Umro je u starosti od 61 godinu.

Na kupolah zagrebškega gledališča so zavihrale črne zastave in stolpce vseh časnikov so napolnili nekrologi. Objavili so jih med drugimi »Obzor« (D. B.), »Jutarnji list« (Branimir Livadić), »Riječ« (Andrija Milčinić), »Zagreber Tagblatt« (Zdenko Vernić), »Hrvatski narod« (Pavel Golia v slovenščini), »Glas SHS« (C. Z.), »Hrvat« in »Narodna politika«, zatem pa še nekatere revije. Res, ti nekrologi so pisani v neizbežno zvišanem tonu in z običajnim patosom, vendar v tem primeru to niso bile verbalne fraze. Borštniku je bilo dano zaslužen priznanje kot osebnosti, ki je bratovsko povezovala slovensko in hrvatsko

gledališče v času težkega pritiska tujih oblasti in ki se je kot igralec — po besedah B. Livadića — »isticao nedokučivim tajnama umjetničkog stvaranja«.

Na pogrebu v Ljubljani se je v imenu zagrebških igralcev poslovil od rajnega Josip Pavić, v imenu uprave HNK pa direktor drame Josip Bach, ki je svoj govor končal z besedami: »Bio je naš i vaš! Bio je brat!«

Opomba:

V tem sumaričnem pregledu niso navedene nekatere okoliščine, ki jih je prikazal Dušan Moravec v svojem članku »Pričevanja iz Boršnikovih zadnjih let« (»Dokumenti SGM«, II/1966, str. 239–244) na podlagi gradiva v Institutu za književnost i teatrologiju Jug. akademije v Zagrebu in ki se nanaša na Boršnikove poskuse, da bi 1914 dobil penzijo, kakor tudi na vprašanje, kdo naj plača stroške za njegov pogreb v Ljubljani. Prav tako niso navedeni podatki o filmih, ki so bili 1919 ob Boršnikovem sodelovanju posneti v Zagrebu, ker prinašajo o njih »Dokumenti« v tej številki posebno poročilo.

25 ans d'activités théâtrales de Boršnik à Zagreb

Après onze années d'intense activité théâtrale à Ljubljana, le metteur en scène, acteur, organisateur théâtral et pédagogue Ignacij Boršnik quitte Ljubljana pour Zagreb où il travaillera 25 ans — de 1894 jusqu'en 1919. L'auteur de cette étude nous décrit en détail comment Boršnik reçut son engagement à Zagreb où il fut reçu à bras ouverts par le célèbre intendant dr. Stjepan Miletić. Il donne ensuite un aperçu de ses principaux rôles et, se basant sur les critiques publiées lors des représentations, nous décrit le jeu de Boršnik. A Zagreb Boršnik ne fit pas de mise en scène mais fut un acteur aux rôles très variés: il joua dans la comédie et la tragédie, dans Shakespeare, Molière, les réalistes scandinaves, les naturalistes allemands. »Les auteurs scandinaves ont fait sa gloire« ou encore »Il fut un acteur dont les interprétations étaient variées mais où le réalisme dominait« conclut l'auteur de cette étude, dr. Batušić.

Mirko Mahnič

Boršnikovo pesniško in dramatsko delo

I. Pesnik

Slovenski gledališki muzej hrani vezano knjižico (širina 15, višina 11 cm) z vtisnjeno zlato secesijsko vinjeto in s prav tako zlatim napisom »Ignacij Boršnik« na temnozelenih platnicah — v muzej jo je pred leti prinesel prvi ravnatelj muzeja Janko Traven iz Boršnikovega doma v Cerkljah — v kateri je na 110, le na prvi strani popisanih listih (22 listov je praznih) 37 z Boršnikovo roko napisanih pesmi (673 stihov).

Če smemo verjeti podatkom, kakor jih najdemo v pesmih, so le-te nastale v Boršnikovih starejših letih: »V domačo svojo gorsko vas / se vračam starček belolas« (Vrnitev) in »Ko čital bodeš pesmi moje, / prijatelj mladi, ne obsodi, / da v letih poznih srce blodi...« (Mladim čitateljem). Da to drži, pa nedvoumno potrjuje pesem Spustite zagrinjalo, ki je nastala, kakor pove pesnikova pripomba na koncu pesmi, ob tridesetletnici njegovega gledališkega delovanja — torej je pisal pesmi v letih od 1910 do 1919.

Ker je k vsaki pesmi, razen uvodni, pripisan tudi kraj nastanka, lahko ugotovimo, da jih je v Sloveniji napisal 18 (Cerklje 9, Vintgar in Strmol po 2, po 1 v Vižencah, Kamniški Bistrici, na Koroški Beli, Dobravi in Mojstrani), na Hrvaškem pa tudi toliko (Zagreb in 1 v Podsusjedu).

V obravnavani rokopisni pesniški zbirki je najprej deset *domoljubnih* pesmi: pesnik posveča svoje pesmi domovini (Uvod — 1), zanjo gine in trpi in ji želi lepših dni (Sini, solnce — 9), poslavlja se od nje z vročo željo, da bi se je ne polastil tujec (Slovo — 2, Na domačih tleh — 10), toži se mu po rojstni vasi, planinah, poljih in potokih, po planinskem raju domačega kraja (Slovo — 2, Ob Savi — 3, Vrnitev — 4, Pastir — 5, Planinski dom — 6, Doma — 7, Bistriški koči — 8), v pesmi, ki pa je uvrščena v konec zbirke, prosi, naj ga pokopljejo v gorah, ker bo le tam našel svoj mir (Domov v gore — 33):

Ko zadnjikrat mi sonce zlato sine,
življenja meni se odmota nit,
takrat še mislil bom na vas planine,
na tebe dom v gorah visokih skrit.

Ko večni mrak se spuščal bo na mene,
oblival čelo mi že smrtni znoj,
zaihtel bodem še: »Gore zelene,
zakaj ne selite se ve z menoj?

Moj svet, moj raj ste bile mi, planine,
ločitev težka, bolna je od vas!«
Na pragu vrat tja v tajne, večne tmine
zaklical bodem še enkrat na glas:

»Domov, domov v gore me ponesite,
o, čujte moj poslednji, težki dah —
z zemljo domačo, sveto me pokrite,
v gorah le našel bode mir moj prah.«

Zatem v vrsti *izpovednih* pesmi kliče izmikajočo se mladost in kratkotrajno pomlad, spomni se matere in izpove svojo osamljenost in trpljenje »od rane zore v pozni mrak«, ko ne trpi samo zase, ampak nosi v sebi »vseh gorje« (Izgubljeni — 11, Zvezdi — 12, Jesen pomladi — 13, Tuje gorje — 14, Ne vrača se — 15, Zakaj molčim — 16).

Vsa znamenja Boršnikove svojevrstne osebnosti (»To vam je bil izmučen, utrujen mož, sit vsega, ničesar novega ni bilo, ki bi ga razburilo, vse je preživel, vse pretrpel, vse izrazil, vse doigral — in nič novega ni več zanj na svetu.« Lipah, Jugoslavija, 25. 9. 1919. »Jaz hočem biti sam.« — Izjava I. Boršnika Z. Boršnikovi.) in literarnih vplivov, najdemo v pesmi Zakaj molčim:

Dovolj sveta, dovolj ljudi
prijatelji so, znanci ti.
Zakaj si vedno tih in sam,
kaj muči te? Daj reci nam!
»Jaz vem zakaj, samo jaz vem,
čemu to praviti ljudem;
čuteča srca so oaze,
povsod le sladke, prazne fraze...
Zato molčim
in sam trpim!«

Skoraj strnjeno slede *ljubezenske* pesmi — prav vse po vzorcih in maniri tistega časa: pesnik želi nezvesti, naj — ko ji bo pomlad odcvela — prav tako trpi in bije ljuti boj, kot ga je moral on (Ko slana pade — 17); starec gleda mlado ljubezen in hladne solze mu teko v potok (Ob potoku — 19); planinski svet je, kot je bil, a kje si ti, dekle, zakaj te ni! (Kje si ti — 20); pevkova ljubezenska pesem je odsev mladostnih ran v poznih letih (Mladim čitateljem — 21); pesnik naroča valu, naj poljubi njegovo drago, naj jo ovije s peno, saj lepše deklice še ni objemal (Naročilo — 22); nezvesta naj kar ima drugega, saj je njemu dala tisto, kar je ženi le »enkratni cvet« (Nezvesti — 23); zapuščena joče zaman, njen ljubi se pelje z drugo v tuje kraje (Zapuščeni — 24); mlin, kjer sta se ljubimca poslovila, naj nikar ne budi spominov na srečo mladosti (Mlin — 25); ljubica je zasadila rože, te rože so njegove pesmi, ki bodo le na njenih vročih grudih znova zaživele (Mali Vesni — 26); pesnik joče, ko ji poslednjič stiska roko, ve, da zadnjič gleda pomlad, da je konec »sreče in nad« (Pogled v pomlad — 27); zakaj si, sprašuje pesnik, stopila, ljubica,

v mojo zgodnjo jesen, ne božaj mi sivih las — saj bo tudi tebi kar mimogrede odcvetela doba sreče (Prepozno — 29); lepotica je v grobu in kje je zdaj nekdanji trop častilcev; le on, prej preziran, hodi k nji na pokopališče in posluša njene klice: Tu boš večno moj, pridi skoro za menoj! (Moja pot — 31); v planinah je nabral rož zanj, hitel k nji v dolino, pod njenim oknom pa spoznal, da mu je »cvet deklice zale« drug čez noč obral (Planinske rože — 32). Med temi revnimi romantičnimi izlivi pa sta zanimivi dve erotično-refleksivni pesmi: prva izpoveduje, da naša večnost ni v mističnem onstranstvu, ampak v vroči telesnosti (Večnost — 28), druga pa ob ljubezenski združitvi odpira trpko spoznanje ženske: življenje novo — nova smrt (Kal smrti — 30):

Objema mož ženó mlado,
privija koprneč jo nase;
opojno vživa kratke čase
in ona z njim ihteč glasno.

V očeh ljubezen jim plamti,
tesno in nežno sta objeta,
kot drug od drugega ujeta;
to v duši duša se topi.

Ugasne žar in čar je strt.
On klone in objema leno,
sladak nemir pretresa ženo:
življenje novo — nova smrt!

(Kal smrti)

in:

Izgubil večnost sem, izgubil sem nebesa,
odkar pred mano se je dvignila zavesa,
ki mi skrivala mlada ljudska je telesa.
Telesa gola in na pol pokrita,
v prozorne pajčolane le zavita,
v ljubezni žareča
in slasti kipeča,
brezsmrtnost človeštva
na zemljo roseča.
Kdo dalje še vpraša?
To večnost je naša.

(Večnost)

Zelo zase stoji nekakšna *poklicno-izpovedna* pesem Spustite zagrinjalo (18): v tridesetih letih sem na odru, kjer ni zmage, ampak le boj, izoblikoval sto duš, sto src; in ko danes pade poslednja krinka, mi ostane le moj obraz; zato naj teko poslednje solze: za umetnost in njene ideale; ena solza pa naj ostane v očeh do konca kot drag spomin na dneve sreče in bolečin — padi zagrinjalo!

Pobede ni, le boj vihra brez kraja!
Kdo v borbi težki padel bo nocoj?
Tu, kjer junakov kri tal ne napaja,
kjer Muze ste razvile prapor svoj?
Minilo trideset je let,
odkar sem v hram bil vaš sprejet,
v vrte vaše in nasade
cvetoče večno, večno mlade.

O, časi krasni!
 O, dnevi jasni!
 Sto src, sto duš sem dal vam v dar,
 položil jih na vaš oltar —
 Jaz: kralj, berač, ljudi tolmač
 iz nizkih koč, gradov, palač.
 Poslednja krinka danes pade,
 a s krinko zadnjo padam jaz;
 pokriva prošlost te zaklade,
 ostal mi je le moj obraz.
 Umetnosti se hram zapira,
 zaklepa se duhteči vrt,
 ki meni več ne bo odprt:
 Junak nekdanji tu umira.
 Zato tecite
 solze, škropite
 še enkrat mi ta mali svet
 v obleko praznično odet!
 Teko poslednje naj solze,
 ki plakal sem jih jaz za te,
 za te, umetnost, tvoje ideale.
 Da te solze v očeh bi vedno stale,
 da ena vsaj ostati more
 do zadnje noči, zadnje zore
 življenja mi, kot drag spomin:
 Na sreče dni — dni bolečin.
 Spustite zagrinjalo!...

(Spustite zagrinjalo!)

Zadnje štiri pesmi govoré o vojni in mrtvih vojakihi: gozdovi so posekani, polja pokošena — vojaki se ne vračajo, pokriva jih grob (Kje so grobovi — 34); vojak se poslavlja od ljubice, ne bo ga več nazaj (Vojakovo slovo — 35); mati leto in dan čaka na sina vojaka; vrne se, a brez rok in mati od žalosti umre (Svidenje — 36); pesnik se znajde na bojišču in sprašuje Boga, kdaj bo usahnila reka človeške krvi; odgovore mu leseni vojaški križi: Kdo ve! (Poljane smrti — 37).

Po izrazje in okrasje za izpovedovanje omenjenih snovi in idej je pesnik Borštnik hodil v neizvirno, zastarelo in izrabljeno pesniško rekvizitarno, ki so iz nje na široko jemali vsi stihotvorci v času med Stritarjem in moderno. Že besedni zaklad je skromen in hkrati sila povprečen, tematične prvine obrabljene in ponavljajoče se, figure in atributi so standardni, opisi klišejski: planine, gore, livada, dobrava, gaj, vrt, dol, polja, pokopališče, morje, potok val, reka, zvezde, pomlad — jesen, dan — noč, sreča — trpljenje, bol, tuga, tožnost, samota, strtost, mladost — starost, nade (nadeje), žar, čar, objemi, poljubi, srce, grudi, oči, ustnice, lice, cvetje (kite cvetja), rože, spomini, sloneti na oknu, strmeti (v daljavo), giniti, gledati komu v oči; morja globočine, morja globoka, polja široka, gorska vas, cvetne loke, planinski svet, bojne poljane, gore zelene, sonce jasno, valovi bisernega potoka, zvezde tihe in blede, s cvetjem odeta pokrajina (»vrt, polje, gaj in breg in dol«), cvetna dobrava, jasni dnevi sreče, osamelost srce, življenja luč, srce tožno in bolno, večni mrak, smrtni znoj, srce čuti le bol in tugo, srce mre po planini, duša sili nazaj v domači kraj, kdaj se bodo zdrobili okovi, ki oklepajo domovino, pesnik gine za domovino, smeh v solzah, pesnik je tih in sam, želja po pitju iz kupe življenja, po

V rite vaše in nasade,
 lvetočē večno, večno mlade.
 O, časi' krasni!
 O, dnevi' jasni!
 Sto pre, sto pluš sem dal vam v dar,
 Položil jih na vaš pltar -
 Jar: Kralj, berač, gndij' tolnač
 Iz nistlih koč, gradov, palač.

Odlomek iz pesmi »Spustite zagrinjalo« (Boršnikov rokopis iz rokopisne zbirke, ki jo hrani Slovenski gledališki muzej)

uživanju opojnih časov mladosti, objokovanje jasnih dni preteklosti, buditelji spomine »na jasne dni nekdanje sreče«, odpirati stare rane mladosti, preganjavice in slutnje (smrti, nezvestobe), za pesnika ni več pomladi, pač pa konec »sreče in nad«, pesnik se vidi kot starca, kot mrliča, vidi svoj pokop itd.

Za Boršnikovo pesem je zelo značilen nagovor, ki je vanj zajeta navadno kar vsa pesem, če pa to ne, se nagovor pojavi sredi pesmi. Pesnik nagovarja dekle (večkrat), domovino, reko, val, planine, pastirja, sonce, Boga, izgubljeno mladost, zvezde (tj. materine oči), muze gledališke umetnosti, mlade čitatelje svojih pesmi, mlin, jesen nagovarja pomlad, prijatelji sprašujejo — on odgovarja; le nekaj pesmi je (štiri ali pet), ki v njih ni nagovora. Kolikor nagovor ni bil takrat v modi, je prav gotovo tudi odsev Boršnikovega poklica.

Izražanje je v glavnem pregledno, jezik zelo korekten — z nekaj izjemami (»spet gledam vas na kratek čas«, »ki si privila se o mene«, ljubimec pripne kito cvetja ljubici »v nedrije zvesto«, »o vrat edincu se obesi«, »odzval edinca bojni glas / je v tuje zemlje...«, oko njegove ljubice »potemnjuje vse druge žene«). Zelo pa moti obilje hrvatizmov: majka, plakati, pobeda, borba (poleg boja), prošlost, ostavljati, zavesa, broj, nebroj, robstvo, san, »zato tako težko živim, ker z vsakim moram da trpim«, »jasne nóči tiha bajka« in »do zanje

nóči« ter »vsake jasne nóči gleda«, »to zadnji dan je naših (nam. najinih) dni«, »ljudska (nam. človeška) telesa«, nebroj življenj zdaj ljudskih gine«, »reke krvi ljudske«. Tu in tam moti nekakšna »pesniška« spakljivost: »blaženstvo«, »cvetoči obraz / prikaže v oknu se na čas«, »izpraznila se gorska vas / docela skoro je na čas«.

Zelo očitni so vsestranski vplivi pesnikov tistega časa. Ni težko najti Stritarja v stihih: »Od rane zore v pozni mrak / mi dan trpljenja dan je vsak; / jaz ne trpim samo za se, / jaz nosim v sebi vseh gorje. / Zato sem stokrat slednji dan / prebičan, strt in v prah teptan. / Zato tako težko živim, / ker z vsakim moram da trpim.« Najmočnejše pa je nanj vplival Gregorčič: hrepenenje po planinskem svetu — »nazaj v planinski raj« (»Kako živim naj tu v dolini, / ko mre srce mi po planini, / če duša tja nazaj mi sili...«), lepota domovine in zmeraj zemlje lačni tujec, podoba srečnega pastirja, želja po samovanju v objemu planin (»Ne moti me svet, / a jaz ne sveta«), nagovarjanje reke in pošiljanje pozdravov in naročil po nji, sočutje z »zapuščeno« deklico, divjanje vojne itd. »V valove gledam Save...«, »v te kraje mile, bajnokrasne, v te kraje tihe, solnčnojasne«, »goré zelene in planine, / grebeni goli in strmine, / pozdravljam vas, pozdravljam spet«, »vrhovi sinjih visočin«, »v morja potone globočine«, »spomin sladak«, »valovi bistrega potoka«, »deva zorna, solnčna hči«, »sestra zornomlada«, »zato molčim in sam trpim«, »zato tecite, / solze, škropite / še enkrat mi ta mali vrt«, spomin »na sreče dni, dni bolečin«, »reka bodra«, »kita cvetja« itd. Tu in tam začutimo celo Vodnika (»Priatelj mladi, ne obsodi, / da v letih poznih srce blodi«) in Jenka (uvodna pesem: pesnik, ki je opeval domovino, bo še dalje živel, »tih, hladen ležec v globoki jami«) ter seveda tudi Prešerna: »Ti hrepenenje vir si pesmi moji, / ki peval sem jo domovini svoji« — prim. s »Poet tvoj nov Slovincem...«; ali v pesmi Planinski dom: »Ko elementov divja moč omaga, / gubi se z lica vam poslednja sraga / in žarko solnce zopet vas obseva«; »Zakaj te ni, / dekle mladó / dekle sladkó«; »kdo zna, kdo ve...«; »kolikokrat sem te ljubil / in kaj sem vse izgubil / s teboj nekda«; »nikar sè mi ne skrivaj, / le mirno z drugim vživaj«.

Če drugega ne, pa je treba Borštniku priznati vsaj oblikovno dognanost, čeprav ni samorasla in je tudi pri nji zaslediti Prešernov, posebno pa Gregorčičev in Cimpermanov vpliv. Stih mu teko največ v jambski meri (kar 28 pesmi od 37!), v trohejski 4, v daktilu 1, izmenjajočo se mero pa imajo 4 pesmi, pri čemer velja opozoriti, da je menjavanje ne samo smiselno, ampak tudi učinkovito (prim. posebno zadnjo pesem Poljane smrti, ki v nji pesnik v zvezi s spremenjeno situacijo kar sedemkrat menja mero). Stih so ali zelo dolgi (tudi 13 zlogov), pa tudi zelo kratki (4 zlogi). Kitice imajo najrazličnejše število stihov: od 2 do 6. Največ je pesmi s štirivrstičnimi kiticami — kar dvajset. Sedem pesmi je zares nekitičnih, štiri pa so nekitične samo po zapisu, a jih je mogoče razbiti v dvovrstičnice (pesmi št. 16, 20 in 24), medtem ko je strnjeno napisana pesem Sini, solnce v bistvu kitična — štiri petvrstične kitice, katerih zadnji stih se v peti štirivrstični kitici ponovi (nekakšna glosa). Najdaljša pesem ima 58 (Ob potoku), najkrajša pa 2 stiha (Doma). Rime so vseh vrst, v štirivrstičnicah najdemo vse kombinacije: aabb, abab, abba, xaya, v petvrstični abaab, v šestvrstični aabccb. Rime so v glavnem čiste (narobe: potókih — visókih, potóka — rôka, sréče — rêče, glavé — vsè, na póti — v samóti, v tem plaméni — k mèni).

Vemo, da je Borštnik nameraval svoje pesmi tiskati, do česar pa ni prišlo. Do zdaj so bile natisnjene tele njegove pesmi: *Spustite zagrinjalo!* ob proslavi 30-letnice umetniškega delovanja v Ljubljani 1913, *Domov v gore* ob 30-letnici v Hrvatski pozornici 16. 3. 1913 pod naslovom *Ko zadnjikrat. Spustite zagrinjalo* in *Ko zadnjikrat* v Slovincu 4. 1. 1920 ter *Spustite zagrinjalo* in *Ko zadnjikrat* v Gledališkem listu, Drama 1949/50, št. 2, kjer ju je objavil Fr. Lipah. V začetku januarja 1917 je poslal tri pesmi Govekarju, da bi mu jih priobčil v »Ilustrovanem tedniku«. To so bile: *Poljane smrti* (37), *Svidenje* (36) in *Izgubljeni* (11). Zaman je čakal, da jih bo zagledal v časniku. Čez dobre tri mesece je pisal Govekarju in ga povprašal, kako je s stvarjo. Ne bi mu bilo ljubo, pravi, »da še nadalje pošiljam svoje skromne stvari za Vaš koš« (13. 4. 1917). — Pač pa je javnost spoznala nekaj pesmi na deklamacijskem večeru, ki ga je četrto leta po njegovi smrti pripravila Zofija Borštnikova. Slovenec je 3. 1. 1920 poročal: »Vse prijatelje pokojnika in njegove umetnosti opozarjamo za zdaj na ta večer, ki bo lep donesek k približjemu spoznanju njegove čuteče duše.« Naslednjega dne, ko je spet vabil na večer v Ljudskem domu (ne v Drami!), je dodal, da nam Borštnik ne bo izginil, saj ni bil samo igralec, ampak tudi pesnik, čeprav »se ni štel za pesnika po poklicu«. »Opeval je rad domovino, naravo, svoj rojstni kraj, svoje ljubljene Cerklje... Po svojem značaju so vse njegove pesmi otožne, a po svoji vsebini globoke.« Člankar priobčuje pesmi *Spustite zagrinjalo* in *Ko zadnjikrat* ter omenja kot zelo lepo pesem Mlin, »ki je kot drag spomin na njegovo zadnje bivanje v Cerkljah«. Nato izrazi prepričanje, da bo Borštnikova kot pesnikova soproga »umela dovolj dobro, da nam bo podala to deco njegovih čustev vsaj približno tako, kot se je porodila v njegovem srcu«. Na koncu pravi: »Ta večer bomo spoznali Borštnika takega, kot ga do sedaj še nismo spoznali.« Zato bi toliko bolj pričakovali, da nam bo Slovenec kaj več povedal o tem večeru in predvsem o Borštnikovih pesmih. Pa ne. 10. 1. zvmemo, da je »naša umetnica gospa Zofija Borštnikova prednašala pesmi svojega pokojnega soproga z velikim umevanjem; kot živa je stala ta deca njegovih čustev pred nami«. To je bilo vse.

In še sporočila in omembe o Borštniku pesniku? Jutro je 27. aprila 1912 v članku Ignacij Borštnik v filmu zapisalo naslednje: »V svojih pesmih, v Ibsenu in Strindbergu se nam je pokazal kot človek samo na pol, tu (v filmu) pa popolnoma. In morda še v pesmi *Spustite zagrinjalo*...« V Narodni enciklopediji SHS stoji: »Inače je bio slovenački pjesnik Gregorčičeva stila i ostavio je lijep broj drama i lirskih pjesama.« — Lipah je v Gledališkem listu Drame 1949/50 zapisal, da »kažejo njegove nežno občutene pesmice Gregorčičev vpliv, njegova pesem *Spustite zagrinjalo* pa sodi med naše najstarejše gledališke pesmi«. Nekaj podatkov o Borštnikovem pesnikovanju nam je posredoval tudi Hinko Nučič v svoji Igralčevi kroniki I in II: da je Borštnik nameraval poleg memoarov izdati tudi pesmi in da je, čeprav na odru ni trpel stihov, vendar sam od časa do časa pesnikoval. »To dokazuje zbirka njegovih pesmic, ki so se našle v njegovi zapuščini. Okoli šestdeset (!) njegovih še neobjavljenih pesmic, ki jih je spesnil v slovenščini, je v tej zbirki. Bila bi škoda, da se izgube...« — Naša literarna zgodovina njegovih pesniških prizadevanj ni registrirala.

Če hočemo biti natančni, je Borštnik napisal za gledališče le dve izvirni deli: izvirno narodno igro s petjem v treh dejanjih »Stari Ilija« in dramatično šalo v enem dejanju »Ni moj okus«. V naslovu drugih dveh iger — »Ponesrečena glavna skušnja« in »Beli lasje — mlado srce« —, stoji namreč izraz »priredil«, ki ga pač moramo upoštevati.

»Igra STARI ILIJA je nastala pod vplivom Anzengruberjevih ljudskih dram in nemške alpske igre (Morretov ‚Revček Andrejček‘). V tej igri se križajo različne snovi in oblike: dosledni realizem in naključja, trdi značaji in mehka čustvenost, pisano življenje in v ljudskem duhu zložena umetna pesem. Zgodba sloni na maščevalni spletki; nedolžni pade v nesrečo, nato zmaga dobra človeška narava in do sreče pridejo tisti, ki so dotlej trpeli krivico.« Tako o Borštnikovem prvencu dr. France Koblar (Starejša slovenska drama, 1951, str. 168), ki hkrati tudi poudari, da je z njim Borštnik prvi »napravlil« tako imenovano ljudsko igro s petjem, ki je kasneje šla tako zelo v klasje.

Igra je bila krščena na odru Dramatičnega društva v prostorih ljubljanske čitalnice 16. novembra 1890 (glej letak št. 356). Drugi dan je SN, potem ko je napovedal daljšo oceno za naslednjo številko, na kratko zapisal: »Narodna igra ‚Stari Ilija‘ je ugajala še dosti občinstvu, katero je pri raznih prilikah izražalo svoje zadovoljstvo. Akoravno nima snov nič posebno novega in ne podaja posebne vodilne misli, mora se priznati, da je tehnično dobro izdelana in dosega gledališki efekt pri vsej prostosti dejanja.« Igralo, pravi časnik, se je dobro, a semtertja preveč glasno. Pohvali pa najprej Boštika, za njim pa še Borštnikovo, Nigrinovo, Danila, Sršena, Verovška in Perdana, vendar zadnja dva tudi graja in to zaradi pretiranega nenaravnega govorjenja.

Slovenski Narod je držal besedo in osemnajstega je res izšla v Listku daljša ocena z naslovom »Gledališka pisma I.« izpod peresa Josipa N. (verjetno Nolli). Ocenjevalec meni, da moramo z veseljem pozdraviti vsak poskus, ki nam pokloni novo gledališko igro, »ker to so itak v nas kaj redke prikazni«, in to toliko prej, »če se ta poskus posreči, kakor mi je to prijetna prilika priznati o zadnji igri«. Zatem zapiše, da nam je Borštnik s to igro podal nov dokaz svoje spretnosti, čeprav nam v bistvu ne podaja nikakršnih novih stvari in »je v glavnih potezah videti, da so pisatelju v izgled služile jednake nemške kmetijske igre. Anzengruberjeve v prvi vrsti«. Zelo obžaluje, da je razplet premalo psihološko motiviran in da je tu in tam kak značaj nejasen in šibak: Ilija preveč spominja na Revčka Andrejčka, kmečki mogotec Bogatè je premehak, njegova hči Marijana pa premogočna. Na koncu zelo zanimivo ocenjuje igranje: »Igralo se je povoljno, vendar pa bi svetoval ne rabiti toliko patosa, ki posebno v narodni kmetijski igri v toliki obilici ni na mestu. To so še ostanki stare *nemške* (podčrtal Josip N.) šole, katere pa niti Nemci sami dandanes ne priznavajo. Govorimo malo manj patetično v domačih igrah in ne korakajmo vedno na visocem koturnu. Stara oblika pretirane deklamacije umaknila se je povsod bolj naravnemu govorjenju in to se mi zdi popolnoma pravo in naredi ugoden utisek... Nadejam se, da se igra obdrži na slovenskem gledišči, ter da pri prihodnji predstavi se bodo odpravili nekateri mali nedostatki, ki so se pokazali pri prvi, katerih odpraviti ne bode težko skušenemu pisatelju in

— Prvikrat! —

Štev. 3.

Dramatično društvo v Ljubljani.

Dr. pr. 418.

V nedeljo dne 16. novembra 1890.

V dvorani ljubljanske čitalnice.

Stari Ilija.

Narodna igra v treh dejanjih. Skript Ig. Borštnik. Prvo upodobi Andrej Vackov.

Odgovorni vodja Ignacij Borštnik.

Kralj ...			
... ..			
... ..			
... ..			
... ..			
... ..			
... ..			
... ..			
... ..			
... ..			

Pri predstavi svira godla slov. domoloka jedpilka harmon. Kribu št. 17.

Vstopnina:

Fantretil 70 kr. Sedel 1. vrste 60 kr. — II. vrste 30 kr. Vstopnina 10 kr. Gledalci, ki imajo vstopnico, imajo tudi vstopnico za 10 kr. Sedel se dobiva v nedeljo dopoldne pri čitalniškem knjižnici (tržaki) in sicer pri blagajni.

Blagajnica se odpre ob polu 7. uri. Začetek ob 7. uri zvečer.

Prihodnja predstava bo v nedeljo dne 23. novembra t. l. Igrala se bo burtka: **Slovenec in Nemec**. Za prihodnje predstave pripravljajo se igre: **„Zlati pajek“**, **„Marija Magdalena“**, **„Inserat“**, **„Svilnati robc“**, **„Naš prijatelj Njeključev“**, **„Satan“**, **„Trije klobuki“**, **„Zakotni pisar“**.

Pristop k dramatičnim predstavam je vsakomur dovoljen.

— Prvikrat! —

Plakat prve in edine uprizoritve Borštnikove igre »Stari Ilija«

režiserju«. (Žal — upi in želje so bili zaman: »Ilije« na slovenskem poklicnem odru niso nikoli več igrali, reprize pa tudi ni bilo nobene.)

Dober mesec kasneje je izšla še ena ocena oz. poročilo — v prvi številki Ljubljanskega zvona 1891, str. 63 — ki pa je zelo podobna zgornji v SN in jo je po vsej priliki napisal isti avtor. Tudi on govori o izvirnih igrah, ki jih imamo »dosihdob ubogo malo, in še te, kar jih je, niso se mogle obdržati na odru slovenskem«. Méni, da bi se Borštnikova igra mogla obdržati, a le če se odpravijo »nedostatki«, ki so se pokazali pri uprizoritvi. Naše kmečko življenje, nadaljuje avtor, je sicer dokaj dobro prikazano, novega »pa se ne podaja mnogo ali nič, dejanje je preprosto in poleg tega čisto spominja proizvode nemških pisateljev«. Da je igra doživela lep uspeh, je prvi vzrok »izvestno to, da je tehniški dobro završena«.

Igro je 1891 natisnila Narodna tiskarna. Rokopis ni ohranjen.

25. januarja 1891 so na benefični predstavi Ignacija Borštnika, »najodličnejše moči našega gledališča« (SN 21. 1. 1891), poleg drame »Trnje in lovor« prvič uprizorili tudi dramatično šalo NI MOJ OKUS, ki jo je spisal slavljeneč

sam. O igrici — rokopis je izgubljen — vemo le to, da v nji nastopajo tri osebe: Jaroslav Pokorný, Ljudmila Malinova in Natakár in da se dejanje »vrši na Dunaji«. Poročevalec je zapisal, da je igrica »zanimiva«, da se je igrala »prav povoljno« in da »utegne prav dobro priti v korist malim odrom«. Letak pa nam pove, da so igrali Danilo, Nigrinova in Kristan.

Dve leti pozneje je spet prišla na spored Dramatičnega društva in zaigrali so jo že na odru novega Deželnega gledališča. Tokrat so nastopili Borštnik, Borštnikova in Danilo. Poročevalec je bil zadovoljen: Borštnikov »blueto« so igrali »res izvrstno«.

* * *

Preden se je Borštnik lotil izvirnega pisanja za gledališče, je šel skozi poskusni čas prirejanja in dramatiziranja. Izoblikoval je dve priredbi: komično sliko »Ponesrečena glavna skušnja« (1886) in solo prizor »Beli lasje — mlado srce« (1887) — za nobeno od njiju predloga ni znana! — ter dramatizacijo Tavčarjeve novele »Otok in Struga« (1888).

V PONESREČENI GLAVNI SKUŠNJI, katere dejanje se godi v Ljubljani, nastopajo štiri osebe: krčmarica Trdoglavka, »potujoč glumač« Prepeličar ter hlapca brez službe Primož in Boštjan. Hlapca bi rada pila, a jima Trdoglavka noče dati na upanje. Komedijant Prepeličar, ki je tudi skoraj brez božjaka in ki so mu povrh še igralci ušli, da ne more prirediti napovedane predstave, s pijačo pridobi hlapca za igranje na predstavi. Takoj prično poskušati, toda ojoj, hlapca sta brez daru, povrh pa še vse jemljeta zares, s čimer nastajajo najrazličnejše zmede, zamenjave in burkave situacije, ki ob njih režiser Prepeličar obupa, plača račun in zaključi »skušnjo«. — Prizorček nima posebne cene, bil pa je, če je bil dobro igran, še kar primeren za nekakšno prvo jed na jedilniku takratnih gledaliških večerov. Borštnik, ki je imel dovolj skušenj z igralci, je izvirniku lahko dodal precej novih domislic in verjetno je njegova tudi jedka definicija deklamacije oz. odrskega govora: »Deklamovati se pravi tako govoriti, da vsi, kateri nas poslušajo, mislijo, da nismo ničesar povedali.«

Uprizoritev »Ponesrečene glavne skušnje« je bila napovedana za 8. december 1886 kot del velike besede, posvečene Francetu Prešernu. (»G. Borštnik pa bode uprizoril po njem prirejeno komično sceno »Ponesrečena glavna skušnja« SN 30. 11. 1886.) 9. decembra je SN poročal o tem: »Gledališki del imel je dve točki: prvo »Ponesrečena glavna skušnja« priredil je *jako spretno* g. Borštnik, glavno ulogo v njej tudi izborno igral, pri čemer sta dobro sodelovala gg. Brak in Lipovšek.« — Besedilo je ohranjeno (Slovenski gledališki muzej, DD 774), plakat edine uprizoritve v gledališču Dramatičnega društva pa je izgubljen.

V solo prizoru BELI LASJE — MLADO SRCE nastopa v svoji siromašno opravljeni izbi starec Plevel, nekakšen Revček Andrejček, Martinek Spak in Krjavelj hkrati, ki malo »v rožcah« obuja spomine na mladost, na svojo Špelico, ki jo je dobil, ko sta skupaj mela proso. Popiše ves razgovor, ki sta ga imela takrat na podu, ko sta se zmenila, da bosta za zmeraj mož in žena. Zdaj je steklo že petdeset let, pa sta še zmeraj srečna in se imata rada. Njuno življenje ni teklo v prazno, in on, Plevel, ni plevel, obilo sadu je rodil. Srečen zaspi na otepu, ki mu ga je Špelica pripravila, in — godba zaigra. — Preprosto romantično brbljanje dobrosrčnega starčka naj bi se, kot je napisano na prvi

Stari Ilija.

Izvirna národná igra s petjem v treh dejanjih.

Spisal

Ignacij Borštnik.

DRAMATICO DRUSTVO

Cena 50 kr. V LJUBLJANI

V Ljubljani, 1891.

Natisnila „Národná Tiskárna“.

Prvi prizor.
Joba pri Tadolavski. Na desni
in levi miza s stoli.

Primož. Boštjan. Potem
Tadolavka.
/ Primož in Boštjan sedita
pri praznih kozarcih /.
Boštjan. He, Tadolavka, se
en polič, še enega, če vse
zmigne! / Primožu / Nje
nekli kič! ta strah balji!
Primož. Nje nekli kič! "Križev",
na potčiči po mizi, pa
si pijate in kričate ne
bode traba.
Boštjan. Potčiči, potčiči ga,
če si ga gospodar. Je en
poliček. / Vstan' ob mizi /.

Prvi prizor »Ponesrečene
glavne skušnje«, ki jo je
pripredil I. Borštnik in je
bila uprizorjena 8. decem-
bra 1886; prepis, ki je ohran-
jen v Slovenskem gleda-
liškem muzeju

strani rokopisa, predstavljalo 9. avgusta 1887 v čitalnici — zunaj programa Dramatičnega društva — in sicer v spomin na bivanje Čehov v Ljubljani (prišlo jih je nad 400). Toda v programih v čast Čehom, kakor jih navaja časnik (SN), te igrice oz. nastopa ni.

* * *

Prav takrat je Borštnik že pripravljaval dramatizacijo Tavčarjeve novele OTOK IN STRUGA (glej o tem tudi v knjigi Ivan Tavčar, Zbrano delo, 2. zvezek, uredila Marja Boršnikova, opombe), ki je večkrat prišla na oder ljubljanskega gledališča, prvič pa so jo zaigrali 19. 2. 1888 v prostorih ljubljanske čitalnice.

Krst je bil napovedan že 11. februarja (SN), vendar samo naslov igre. Teden kasneje (SN 17. 2.) pa v novi napovedi zvemo, da gre za izviren igrokaz v štirih dejanjih, ki ga je po noveleti »jednakega naslova dramatiziral I. Borštnik«, in da bo drugo dejanje uprizorjeno »s krasnimi novimi zastavki, katere si je odbor k tej igri omislil«. Dan po premieri ter naslednji dan je v Listku

Beli lasje - mlado srce.
solo prizor.

Privedil Ag. Borštnik.

Naslovna stran solo prizora »Beli lasje — mlado srce«; prepis je ohranjen v Slovenskem gledališkem muzeju

Slovenskega naroda (20. in 21. 2) izšlo poročilo nepodpisanega kritika, ki že v prvih vrstah ne more skriti navdušenja. »Za dramatiko slovensko bil je včeraj jako znamenit dan«, pravi in zatem razpravlja o slovenski izvirni dramatiki od »Micke« do Jurčiča. Obžaluje, da je bilo več prevajanja in prirejanja in da ima izvirni »Tugomer« »jedno in to glavno hibo, da ni za oder«, zato se toliko bolj veseli novega igrokaza. Ko poda vsebino novele, se loti ocenjevanja dramatizacije: dramatizator se je v glavnem držal izvirnika, vendar se je večkrat postavil tudi na »lastne noge ter predrugačil in popolnil z ozirom na gledališko tehniko nekatere prizore, kakor tudi nekatere nastopajočih oseb«. Uspešno je prvo dejanje in prizor na struškem gradu, Konstantin je premalo posnet po izvirniku, manj posrečen je prizor na otoškem vrtu, posebno pa je neprepičljiv konec baronese Zore, saj se vse zgodi prehitro, »tako da se zgubi vsa iluzija; — jedva zbeži Zora z odra, že jo par sekund pozneje pripeljejo mrtvo v čolnu«. »Ostala dejanja so vrlo pogojena,« pravi poročevalec, le konec igre mu ni po volji (Konstantin izpove ljubezen). »Vsa ta napominana mesta,« nadaljuje kritik, »pa ne kalijo igrokaza notranje vrednosti, ker so, kakor bi rekel Nemec, le ‚Schönheitsfehler‘ in vsak, kdor je videl prvo predstavo igre ‚Otok in Struga‘, strinjal se bode z nami, da si smemo čestitati na tem uspehu.

Naš repertoire obogatil je za veliko izvirno igro in gosp. Borštnik gotovo ne bode počival na prvih svojih lavorikah, marveč bode nas izvestno razveseljeval z novimi proizvodi.« O predstavi pove, da »vršila se je gladko« in da so bile prve vloge odlične: Borštnik in Boršnikova kot Konstantin in Serafina in Gostičeva kot »izborna« Zora. Sledi še zelo laskav zaključek: »Otok in Struga je lep uspeh na našem dramatičnem polju in zahvalni smo kakor pisatelju prvotne povesti, tako tudi uprizoritelju. Ko bi nič drugega ne imeli, bil bi že ta igrokaz *vreden stoletnice prve slovenske predstave v Ljubljani*, a sodeč po tem uspehu nadejamo se za trdno, da bomo čez dve leti imeli še kaj več. V to ime pomози Bog!«

V Slovenskem gledališkem muzeju je v rjave platnice vezan rokopis igre »Sosedje« (str. 183, št. 1457), ki je označena kot »drama z dispozicijo in 5 dejanji«. Spisala sta jo »dr. Ivan Tavčar in Savo P.« »Dramatiški del« je Savo P. (tj. Borštnik) »poklonil vzornemu rodoljubi Ivanu Resmanu v spomin«. Ali so »Sosedje« — tu edinokrat uporabljeni naslov za igro »Otok in Struga« — prva varianta Boršnikove dramatizacije? Tista, ki je bila 1888 tudi uprizorjena — seveda s popravki? Ali je kasnejša, saj je, kot bomo videli, Borštnik igro kmalu popravil oz. predelal? Vse kaže, da je kasnejša, saj vemo, da ima krstna izvedba le štiri dejanja, »Sosedje« pa jih imajo pet in še 14 strani dolgo »dispozicijo« (predigro) in jih ni bilo mogoče tako zelo predelati. Tudi vse kaže, da sta začela s Tavčarjem šele kasneje sodelovati. Po vsem tem in po nadaljnjih raziskavah je zelo verjetno, da »Sosedje« sploh niso bili uprizorjeni, ampak so samo varianta redakcije v petih dejanjih, ki so jo — kot bomo videli — kasneje tudi uprizorili.

Krstna predstava je bila edina predstava »Otoka in Struge« v letu 1888. Igro so — z nekoliko spremenjeno zasedbo — ponovili slabo leto kasneje 6. januarja 1889. Letaka obeh predstav sta ohranjena.

1. januarja 1894 je prišla igra *drugič* na oder Dramatičnega društva: tudi tokrat v režiji Ignacija Borštnika, z istimi glavnimi junaki kot v l. 1888 in 1889 in še zmeraj s štirimi dejanji. Uprizoritev je ocenil Malovrh: »Gospod Borštnik se je v tem igrokazu kolikor mogoče držal izvirnika, a dodal tudi marsikaj svojega ter ustvaril dramatično delo, za katero mu gre laskavo priznanje... Tu in tam je sicer v igri kak nedostatek, časih se pozna, da je spisana po noveli, ali vse to nima na končno sodbo nikakega vpliva.« O izvedbi pove, da je bila »skrbna«. (SN 2. 1. 1894) — Novoletno predstavo je zelo na kratko ocenil tudi Ljubljanski zvon (1894, str. 124) in prav tako našel »nedostatek«: »Igrokaz je ugajal, ker je spretno in efektno zgrajen; ugajal pa bi nam bil še dosti bolj, da so se nekateri prizori okrajšali.«

Ko se je Dramatično društvo 1898 odločilo, da igro *tretjič* postavi na oder, je režijsko delo opravil Čeh Inemann. Borštnik je bil namreč z eno nogo že v Zagrebu, vendar je le našel toliko časa, da se je usedel k reviziji dramatizacije, o čemer je bila še pred premiero obveščena tudi gledališka javnost: »Ta igra že več let ni prišla na oder, dasi je gotovo najboljša vseh domačih dramatičnih del. Borštnik je sedaj igro predelal in preuredil.« (SN 10. 3.) Kako jo je preuredil — tega ne vemo. »Sosedje« to niso bili, saj gre tudi zdaj še zmerom za štiri, ne za pet dejanj in za enega dramatizatorja. In kako je predelano igro sprejela kritika? »Po zadnji predelavi je igrokaz precej pridobil,« piše ocenjevalec Slovenskega naroda dva dni po premieri, ki je bila 12. marca.

»Gosp. Borštnik je prav dobro pokrtil različne vrzeli, ki so pri dramatiziranju novel neizogibne, ter presadil romantične značaje prav srečno na realna tla. Igrokaz je prav duhovit, ima mnogo velepoetičnih prizorov in prav pretresljivih mest.« Toda napake so še, posebno prenagli prihodi barona Struškega: »Jedva ga želi kdo imeti, evo ga, že stoji na odru.« Končuje pa kritik s priznanjem in vzpodbudo: »Preverjeni smo, da ostane »Otok in Struga« odslej stalno na repertoiru ljubljanskega gledališča ter da se bode tudi po večjih pokrajinskih odrih z veseljem pa tudi z vžitkom igral. G. Borštniku iskreno čestitamo z željo, naj na začetem potu vztraja ter kmalu zopet kaj dramatičnega spiše.«

Cetrta uprizoritev »Otoka in Struge« je bila 22. 3. 1901. Slovenski narod je dan prej priobčil naslednjo gledališko objavo: »Zadnja predstava v sezoni. Dramska noviteta! Otok in Struga. Igra v štirih dejanjih. Po dr. Tavčarjevi noveli. Spisal *** Režiser g. A. Verovšek.« Dramatizator torej ni več Borštnik, ampak nekdo, ki se je skrtil za zvezdice. Morda pa kljub temu Borštnik? Kaj nam o tem pove poročilo o predstavi: »Snoči smo videli že dvakrat dramatizirano dr. Tavčarjevo novelo »Otok in Struga« v tretji dramatizaciji dveh anonimnih pisateljev, skrivajočih se za troje ponižnih zvezdic.« Poročevalce ve, da gre za dva dramatizatorja, in zagotovo tudi ve, kdo sta dramatizatorja, vendar ju ne izda. Zapiše, da so značaji dobro izoblikovani, slabo pa da se razvija dejanje. Dramatizatorja imata namreč rada dolga pripovedovanja in dokaj nerazumljiva modrovanja. — Prav to razvlečenost pa najdemo tudi v »Sosedih«, ki sta jih spisala Tavčar in Borštnik. Velja torej pritrditi prof. Borštnikovi, ki meni, da ne gre za novega oz. za dva nova dramatizatorja, da sta torej dramatizatorja tretje dramatizacije Tavčar in Borštnik in ne kdo drug. Toda zakaj bi se Borštnik tokrat skrival za zvezdice? To mi ne gre v račun. Zaradi kakšnih sporov in zamer? Da, to bi bilo pri Borštnikovi naravi mogoče. Ali pa je bil morda Tavčar tisti, ki se ni hotel izdati? Počakajmo.

Razen uprizoritve v Trstu (20. 2. 1910) v režiji A. Danilove Borštnikove dramatizacije »Otoka in Struge« vse do zgodnjih let po prvi vojni ne najdemo več na sporedu naših dveh poklicnih gledališč. Pač pa je o nji dovolj obširno razpravljajl prof. A. Robida v študiji »Moderne slovenske romantične igre« (Čas 1911, 349—369). Na začetku trdi, da se je delo Borštniku »še dokaj dobro posrečilo«, koj nato pa pribije, da v igri ni nobenega dramskega konflikta. Namesto njega so zgolj pripovedovanja, epizode in obilo nepomembnih in zavirajočih stranskih dejanj. Sicer pa drugače tudi ni bilo mogoče: dramatizator se je pretesno držal Tavčarja, v čigar noveli pa ni niti psihologije niti konfliktov. »Namesto tega imamo«, nadaljuje Robida, »tehniško dobro delo rutinerja, ki kot igravec pozna vse registre gledaliških orgel tehnike, da zaigrajo simfonijo uspeha.« Vse teče kot v kinematografu, nikjer pa ni konfliktov ne značajev. »Jedra in sile dejanja iščemo zaman.« Zatem Robida omeni še spremembe z ozirom na osebe v noveli, ki se Borštniku niso najbolj posrečile. Med osebami, »o katerih karakterizaciji bi se splačalo govoriti«, so Konstantin, Serafina, Egon, Ana in Zora — »slovenska Ofelija brez njene psihološke analize«, »vse drugo v igri je skicirano in epizodno.« In sklep: »Za svoj čas je »Otok in Struga« (okrog l. 1890) dobra igra, boljše povest na odru; dandanes pa razpade izvzemši tehnike v nič, če jo denemo pod kritični nož dramske umetnosti.«

Kar nas tu posebej zanima, je dejstvo, da je imel Robida v rokah igro s *petimi* dejanji. Sam na koncu pove, da igra ni tiskana in da jo je dobil v arhivu slovenskega dramatičnega društva v Ljubljani (pri tem navaja nekaj replik med Konstantinom in Egonom!), da gre torej po vsej priliki za partituro, ki se je po nji igralo l. 1901, torej za tretjo dramatizacijo, za tisto z zvezdicami. Toda 1901 uprizorjena dramatizacija je vendar imela samo štiri dejanja! Res! Če pa odpremo rokopis, ki ga je 1911 imel v rokah prof. Robida (zdaj je v SGM pod DD 213), vidimo, da je režiserjeva (Verovškova) roka združila prvo in drugo dejanje, naslednja dejanja pa oštevilčila v skladu z omenjeno spremembo. Tako je zdaj jasno, da so 1901 igrali Tavčar-Borštnikovo dramatizacijo (tretjo po vrsti!) in ne nekih anonimnih dramatizatorjev. Ugotovitev prof. Boršnikove je pravilna.

Petič se je igralo »Otok in Struga« že po prvi vojni v sezoni 1921/22. Igrali so dramatizacijo v petih dejanjih (18 slikah). Tipkana partitura je ohranjena in je popolnoma identična z rokopisom iz l. 1901, ki ga je imel v rokah Robida, le da ni bila upoštevana Verovškova operacija! Igrali so torej tretjo dramatizacijo, le brez finala, ki ga ima rokopis iz l. 1901 in ki že Robidi ni bil všeč.

Premiera je bila 26. aprila 1922 v proslavo 70-letnice dr. Ivana Tavčarja, ki pa je bil že tako bolan, da se je ni mogel udeležiti. Režiral je Osip Šest, grofica Ana je bila Medvedova, Serafina Šaričeva, Zora Wintrova, Egon Peček, Konstantin pa Kralj. Časniki so reagirali bolj na kratko. Slovenec (27. aprila): »Dramatizacija novele je sicer malo nenavadna, vendar je prav prijetna. Igralo se je prav dobro.« Jutro (27. 4.): »Predstava je bila dobra... Dramatizacija novele sicer ni hvaležna stvar, a Borštniku se je delo posrečilo... Šestova režija je bila prav efektna.« Isti časnik se je o tem razpisal še 3. maja v Kulturnem pregledu. Ocenjevalec je nekoliko ironičen. Meni, da je ta igra sredi parfumiranega ekspresionizma pravi užitek. Dogodki se s pomočjo zagrinjal in luči vrte prav po filmsko. »Poleg Tavčarjeve sedemdesetletnice smo proslavili s to uprizoritvijo tudi Borštnika in Reinhardtova zagrinjala.«

H koncu še zanimiv dodatek, ki mi ga je posredoval urednik Župančičevega Zbranega dela dr. Joža Mahnič:

V Župančičevi zapuščini se je ohranil snopič 16 listov, ki vsebujejo odlomke iz dramatizacije Tavčarjeve novele Otok in Struga. Od tega je docela popisanih le 9 strani in še te ne predstavljajo čistopisa. Gre za začetke prvega in četrtega prizora prvega dejanja ter pивske scene v tretjem dejanju (deveti prizor), pri čemer odpadejo na 1/I tri strani, na 4/I ena sama, ostalo na pivsko sceno. Besedilo je videti močno samostojno, zelo duhovito in razigrano ter belokranjsko narečno obarvano. Torej najbrž ne gre za popravljanje ali dopolnjevanje Borštnikove dramatizacije. Vse fragmente bo prinesla VI. knjiga Župančičevega Zbranega dela. Nad besedilom je na prvi strani s pesnikovo roko zapisan datum 3. 3. 1922. Takrat je bil bržkone še mestni arhivar (dekret o namestitvi za dramaturga ima datum 22. ok. 1922), zato se je čutil toliko bolj dolžnega, da se svojemu šefu županu Tavčarju za njegovo 70-letnico z nečim oddolži. Zdi se, da je z omenjenimi fragmenti skušal zboljšati Borštnikovo dramatizacijo, ne pa da bi hotel ustvariti novo dramatizacijo. Pač pa je pisatelju Cvetja v jeseni posvetil toplo prigodnico.

Toliko dr. Mahnič. Odlomki »fragmentov«, ki jih je prepisal za SGM, zelo razširjajo Borštnikovo zasnovo, na drugi strani pa niso prav nič odvisni od Tavčarjeve novele ter pomenijo ne samo izboljšavo dialogov, ampak tudi nekatere dramaturške spremembe. V ilustracijo navajamo »pivsko sceno« iz III. dejanja:

Pivska scena, potem Zora. Boutoux, Lindenberg, Nebelberg, Trd oče — sin, Egon, Igla.

BOUTOUX: Prijatelji, prijatelji, ali ne čutite ničesar?

EGON: Kaj bi čutili, če ne neovržljive resnice, da si ti silno dolgočasen človek, moj dragi.

BOUTOUX: Vidiš, duša, ti si ta čas, kar sva tukaj, napravil že toliko vodenih dovtipov, da bi ta reka preplula otok in grad, če jih izpustiš vanjo. Ali vendar, prijatelj, ali ničesar ne čutite? Ali v istini ničesar ne čutiš, trdi moj vitez, in vi, mladi sorodnik, in ti slabi vojak, ki se kličeš za grofa Egona; in ti lipovi Lindenholtz! Pri vseh bogovih, ali ničesar ne čutite? Moj Bog, ali ne čutite, da postaja to življenje dolgočasno, dvakrat dolgočasno.

TRD: Popihaj jo čez gore! No, pa ti morda gospa še ni poslala mesečne plače?

BOUTOUX: Koščena duša, ne vtikaj se v moje zakonske razmere! Oj, to so bili drugačni časi, ko je grof Milan še živel!

TRD (sin): In kakšni časi so bili tedaj?

BOUTOUX: Dobri časi, pravim vam, dobri časi! Ali jaz sem žejen, in ženstva ni doma! Take priložnosti še ni bilo, gospodje! Ad pocula! Danes moramo imeti na otoku moško republiko! Aristokratsko republiko!

EGON: Jaz sem za republiko!

TRD: Ad pocula...

BOUTOUX: Šivanka! He, slišiš, Šivanka! Ali ta človek nima ušes?

EGON: Igla je, ne šivanka. Igla!

BOUTOUX: To je vendar vseeno, šivanka je igla. Če sem igla, sem šivanka, ali ne? Torej — šivanka: daj sem svojo kumaro, ki je rdeča kakor pipec. Po vesti: če jo zdaj-le stisnem — ali bi pritekla iz nje ta-le kislica, ki nas ponujaš z njo? Ali bi priteklo iz nje kaj boljšega? Po vesti, Šivanka.

IGLA: Po vesti, gospod baron — ne.

BOUTOUX: Po vesti! Trška gora?

IGLA: Po vesti, gospod baron.

BOUTOUX: Ne... Gadova peč... po vesti. Vivodina.

IGLA: Gospod baron — ne.

BOUTOUX: Straža, Šmarjeta, Metlika... Ne, ne... ne...

IGLA: Oh, gospod, kako jih imate po vrsti nabrane, po dobroti...

- BOUTOUX: Torej — Semič! Tega obseva solnce od jutra do večera. To je prav kuhano in dobro pečeno... Od Trške gore do Semiča — sedmerobojna mavrica, ki jo je vzbočilo solnce nad našimi goricami! — Lindenholz, v te barve omakaj svoj čopič, potem ne bodo tvoje slike tako vodene...
- EGON: To so zvončki na lestvico ubrani — to zvončkljanje — kaj če bi pretekli vso skalo! Jaz sem za vso skalo! Bú!
- BOUTOUX: Ne, dragi moj... Pamet! Republika ne bo trajala večno. Ženske se vrnejo, in... ti, kaj pa ti je.
(*Presledek v rokokopisu.*)
- EGON: Pusti me! Pijmo! Bog živi fante, ki znajo živeti, vrag zateži poniglave šlape!
(*Sledi še dobra stran strnjenega besedila do Boutouxa.*)
Naša ušesa so kvečjemu za slavčke! Mi smo finesarji, aristokratje! Kako, vitez Trd! Mi hočemo biti še po smrti zase! Prav si storil, ko si dal prekopati tisto kmetico, ki je segala na pokopališču z nogami na tvoj svet.
- TRD: Motenje posesti.

V Boršnikovi dramatizaciji je samo tole:

- BOUTOUX: Danes šele sobota, kako počasi dnevi teko. — Bog vas živi, gospoda! (Pije.) To so bili drugačni časi tule, ko je še živel rajnki Milan, ki utegne kmalu dobiti naslednika, ako me vse ne vara. Aha! Ad pocula, prijatelji, ad pocula.
- NEBELBERG: I! Dolgočasno je bilo kakor sedaj.
- BOUTOUX: Lepo je bilo! Lepi časi so bili tedaj, prijatelj, ti pravim. In vsak trenutek morate obžalovati, da niste takrat grelji svojih elegantnih udov na tem Otoku.
(*Še nekaj replik, nato nastopi Igla, ki je malo pijan.*)
- BOUTOUX: Oj, to so bili časi, vam pravim, to so bili časi. Kaj ne, Igla?
- IGLA: Seveda, seveda! — Prosim, kaj ste prašali, gospod baron?
- BOUTOUX
(zevaje): Kaj sem pa že prašal, Nebelberg!
- NEBELBERG: Prašal! Ne vem, nisem pazil.
- BOUTOUX: Čislana Igla, baron Nebelberg ne ve, kaj sem vas vprašal, torej oprostite to pot. He, he! (Potrka Igli na ramo.)
- BOUTOUX: He, he!
- IGLA: Ali ste se tudi tega napili? He, he!
- BOUTOUX: Ne, ne!
- IGLA
(odkima): Igla, Igla! godi se vam predobro...

Župančič je pisal te fragmente prav na začetku marca: še zmeraj dovolj časa, da bi jih vključil v Boršnikovo dramatizacijo. Ali so jih? V tipkani partituri Boršnikove dramatizacije iz l. 1922 teh fragmentov ni.

III. Prevajalec

Borštnik je (po podatkih v Trstenjaku, v Seznamu literarno-historičnega arhiva oz. knjižnice DD, letakih in Repertoarju slovenskih gledališč) poslovenil, »prosto poslovenil« in »po« avtorju poslovenil naslednja odrska dela:

Böhm Martin: *Njegova gospa se brije*. Veseloigra v jednom dejanji. Strani 30, rokopis DD 196, Borštnikova roka, cenzurno dovoljenje 10. 12. 1887, premiera 11. 12. 1887, rež. I. Borštnik, letak št. 338.

Birch-Pfeiffer Charlotta: *Mesto in vas*. Igrokaz v dveh oddelkih: Lenica in Helena. Borštnik je »prosto poslovenil« samo Lenico. Strani 50, rokopis DD 525, Borštnikova roka, cenzurno dovoljenje 17. 11. 1888, premiera 18. 11. 1888, ponovitve 19. 3. 1889, rež. I. Borštnik, letak št. 365.

Kohlenegg pl. K: *Kastor in Poluks*. Veseloigra v enem dejanji. Strani 32, rokopis DD 777, Borštnikova roka, cenzurno dovoljenje 4. 10. 1889, premiera 13. 10. 1889, rež. I. Borštnik, letak št. 387.

Kohlenegg pl. K: *Milord Cartouche*. Veseloigra v enem dejanji. Strani 42, rokopis DD 778, Borštnikova roka, cenzurno dovoljenje 5. 10. 1889, premiera 3. 11. 1889, znova 19. 10. 1893, rež. I. Borštnik, letak št. 390.

Wehl Theodor: *Zlobna šala*. Igrokaz iz kmetskega življenja v petih dejanjih. Strani 64, rokopis DD 779, Borštnikova roka, cenzurno dovoljenje 27. 2. 1890, premiera 1. 3. 1890, rež. I. Borštnik, letak št. 407. (V rokopisu tudi naslov Zlodejstvo.)

Štolba Josip: *Bratranec*. Burka v jednom dejanji. Strani 46, rokopis DD 780, Borštnikova roka, cenzurno dovoljenje 29. 9. 1891, premiera 18. 10. 1891, znova 20. 10. 1892 in 16. 3. 1893, rež. I. Borštnik, letak št. 443. Burka je izšla tudi v tisku v Gabrščkovi Taliji št. 2, Gorica 1902. 15. 3. 1903 so burko igrali v Trstu; rež. M. Žužek.

Görner Karl August: *Putifarjeva žena*. Burka v jednom dejanju. Strani 36, rokopis DD 776, Borštnikova roka. Cenzurno dovoljenje v rokopis ni vpisano. Premiera 25. 3. 1892, rež. I. Borštnik, letak št. 472. 31. 12. 1906 je bila burka na programu v Trstu; režiral jo je J. Štoka.

Veseloigra v enem dej. *Bukovška goska* neznanega avtorja ni bila uprizorjena. Strani 64, rokopis DD 775, ni zanesljivo, če je pisava Borštnikova.

Vrednosti prevodov ni bilo mogoče oceniti, ker ni bilo na voljo niti enega od izvirnikov.

*

V osmrtnici je Fran Albreht takole ocenil njegovo dramatsko delo: »Njegovi igrokazi razodevajo predvsem spretnega veščaka, ki do zadnje podrobnosti obvladuje tehnično plat odra, rutinerja, ki se je poglobil v skrivnost efekta.« (Naprej, 24. 9. 1919.)

Morda bi se razvil v pomembnega dramatika, če bi mu bila naklonjena drugačna življenjska usoda, če ne bi odšel v Zagreb. Takrat se je namreč nehal ukvarjati s pisanjem za gledališče.

Les activités de Borštnik dans les domaines de la poésie et de la dramaturgie

Le célèbre acteur et metteur en scène slovène I. Borštnik fut aussi poète entre 1910 et sa mort en 1919. On ne publia que deux ou trois de ses poésies qui au total s'élèvent au nombre de 37 (673 vers) et que l'auteur avait recopiées de sa propre main dans un cahier que garde le Musée du Théâtre slovène. Les poésies n'ont rien de vraiment original, elles prennent pour modèles Stritar, Gregorčič, Prešeren mais elles nous révèlent cependant quelques traits essentiels du caractère de l'auteur et de son monde spirituel — avant tout son malheur, ses déceptions et sa solitude. La plus connue de ses poésies est certainement celle qui se rapporte à sa profession »Baissez le rideau«, écrite à l'occasion du 30e anniversaire de ses activités théâtrales. L'auteur traite ensuite des autres activités littéraires de Borštnik. Borštnik est l'auteur d'une pièce populaire »Le vieux Ilija«, de plusieurs adaptations et traductions. Il fit la dramatisation de la nouvelle de Ivan Tavčar »L'île et le courant« (qui sera reprise plus tard par le poète Oton Župančič) et les traductions de 8 oeuvres du répertoire allemand et tchèque.

Dušan Moravec

Borštnik in Cankar

1

Ivan Cankar je z zanimanjem spremljal delo mnogih ljubljanskih dramskih igralcev, z nekaterimi od njih je imel prijateljske stike, o tem ali onem nam je ohranil sodbo v svojih delih ali v korespondenci, predvsem pa se je pri krstnih predstavah svojih iger živo prizadeval, da bi bila razdelitev vlog kar najbolj srečno opravljena.

Zanimive so Cankarjeve vezi z češkimi igralci in režiserji. Ti so bili prav v času, ko so prihajale Cankarjeve drame na spored ljubljanskega gledališča, pogosto v ospredju in znano je, da so večji del dramskih postav našega pisatelja, posebno še ženskih, najprej upodobili češki umetniki, pa tudi vodstvo domala vseh prvih uprizoritev je bilo v rokah čeških režiserjev. Cankar je spremljal vse to z razumevanjem, še več, nikoli ni ugovarjal niti najbolj kočljivemu vprašanju — odrskemu govoru teh igralcev, pogosto pa je češke umetnike sam predlagal za interprete svojih vlog. Tako sta si npr. z Otonom Boleško celo dopisovala, igralec je ob popolnem avtorjevem zadovoljstvu odigral Maksa in Šuko in ko je prišlo na oder Pohujšanje, je Cankar obžaloval, da igralca ni več v Ljubljani in ne bo mogel upodobiti Petra, saj to je »vloga za imenitnega igralca«. Prav tako je bil zadovoljen z Josipino Kreisovo, ki je bila njegova prva Nina in potem še Jacinta. V komediji Žalostni konec umetnosti, ki jo je začel pisati po premieri Pohujšanja, naj bi bila Kreisova dramska oseba, tako kakor tudi Cankar sam. Cenil pa jo je tudi v vsakdanjem življenju in ob neki »žalostni zgodbi«, ki jo je doživela, je zapisal o njej: »Te ženske, ki mislim, da je v srcu plemenita, bi bilo nadvse škoda.« Ružena Noskova-Naskova in režiser Fr. Lier sta tudi še pozneje, ko sta zapustila Ljubljano, ohranila stike z njim in prevajala njegova dela v češčino. Cankar je želel, naj bi Lier pripravil krstno predstavo Pohujšanja, češ »on bo že vedel razdeliti vloge«; prav tako je želel, naj bi Noskova farso prevedla za uprizoritev v Pragi. Nana Wintrova je ohranila v svojih spominih veliko toplih besed, iz katerih lahko sklepamo, da je tudi pisatelj s priznanjem spremljal njeno delo, vemo pa tudi, da je po njegovi želji prva igrala lepo Vido. Igralcu Mrve, Šimačku, se je po premieri zahvalil in mu — po igralčevem zagotovitvi — celo obljubil, da napiše zanj vlogo v svoji novi drami.

Takih primerov bi mogli odbrati še več, vendar nas to pot bolj zanima vprašanje, kakšne so bile Cankarjeve vezi z Borštnikom in — hkrati — z drugim najpomembnejšim slovenskim igralcem tistega časa, z Antonom Verovškom. S tem je imel kajpada Cankar veliko več priložnosti za srečanja, saj je bil Verovšek skorajda brez prestanka član ljubljanskega gledališča in je igral prav v vseh Cankarjevih igrah, ki so prišle na spored v času pisateljevega življenja.

Cankar Verovška večkrat omenja, ne samo v pismih, temveč celo v svojem literarnem delu. Največkrat v zvezi z Govekarjevimi »narodnimi igrami«, ki jih je Cankar ostro zavračal in hkrati trdil, da jim prinaša uspeh edinole — Verovšek. Tako je v »Izjavi« 1906. leta, s katero je prepovedal uprizorjanje svojih dram pod Govekarjem, imenoval Verovška kratkomalo »avtorja narodnih iger ‚Rokovnjači‘, ‚Deseti brat‘ itd«, Govekarja pa človeka, ki »podpisuje narodne igre, katere sta v njih boljšem delu ustvarila Jurčič in Verovšek«; v oceni Trdinovih spisov pa je zastavil vprašanje: »Ali hodi ljubljansko občinstvo poslušat Govekarja?« — in pripisal že tudi odgovor: »Ne: Verovška!« Pri pripravi za uprizoritev komedije Za narodov blagor je predlagal Verovška za vlogo Gornika (igral je potem Grudna), pri Pohujšanju pa je pisal intendantu: »Škoda, da Verovška ni v Ljubljani, zakaj uloga župana je čisto njegova« — in res, povabili so Verovška, ki je bil takrat v Trstu, pripeljal se je in odigral to »svojo« vlogo. Tako je igral Verovšek kar zapovrstjo Dobnika v Jakobu Rudi, potem župnika v Kralju na Betajnovi (in pozneje v Trstu, v svoji režiji, Kantorja!), v Blagru Grudna in v Pohujšanju župana. Vse te ljubljanske premiere so pripravili Čehi, šele poslednjo, Lepo Vido, je kot prvi Slovenec režiral Verovšek in si kot igralec pridržal le eno najskromnejših vlog, zdravnika. In ko se je igralec 1914. leta prezgodaj poslovil, mu je napisal Cankar v Slovenskem narodu nekrolog in v njem veliko toplih besed o »enem najimenitnejših sinov tistega slovenskega naroda, ki se je smejal«. Napovedal je čas, ko »bomo z jasnim in mirnim očesom pogledali nazaj« in »takrat, Verovšek, bodo tudi tvojemu spominu potrkal zvonovi, takrat bomo tudi v tvojo opomnjo zapeli pesem, da jo boš slišal v grobu, zdaj tako samotnem in tihem.«

2

Srečanja z Ignacijem Borštnikom so bila manj pogosta, Borštnikove vloge v Cankarjevih dramah manj številne, četudi ne manj značilne, prvi spomin na skoraj dvajset let starejšega igralca pa sega v kar najbolj zgodnjo pisateljevo mladost.

To je zgodba o tisti »drami« iz četrte šole, ki jo je Cankar dvakrat popisal, najprej materi v prvi sapi, ko se je vrnil z obiska v pisarni ravnokar dograjevanega Deželnega gledališča v Ljubljani, današnje Opere, januarja 1893:

»Igra ni bila vzprejeta, ker dejal je Borštnik, da imam še veliko popraviti. Prosil me je, naj popravim, potem pa prinesem zopet. Samó, rekel je, da se ne smem prehiteti, naj delam počasi, če hočem da bo vzprejeta. In zdaj enkrat jo mislim oddati.« (Cankarjeva pisma I, 10.)

In potem, trinajst let pozneje, kritiku Franu Kobalu kot podatek za njegov članek pred premiero komedije Za narodov blagor:

— 172. —

Gospodjice, Ruda vam je rekao,
da idete odavle. Pospremite
svoje stvari, sada ste u tuđoj
kući.

~~Ad~~ Dolina.

[nos. Anu na rukama na divan]

(Zastor)

(Vršetak)

Br. 5956 R.

Predstavljajući predstojećeg kazališnog komuna
"Jakov Ruda", drama u tri čina, napisao
"Jovan Cankar" na odjelnjem hrvatskom, re-
gionalnom kazalištu, ovim se dovoljuje.

Predsjedništvo kr. hr. slav. dalm. zem. vlade
U Zagrebu, dne 15. prosinca 1900.

Tha bama.

Kr. odjelni sarjetnik.

Imeckad

Slovensko deželno gledališče v Ljubljani.

Št. 128. (Par). Abonma na sedmice: 42. predstava. Društveno predstava 2422.

V torek, dne 25. marca 1913 ob 7. zvečer.

Gostuje gosp. **Ignac Borštnik**, član hrvaškega narodnega gledališča v Zagrebu.

Kralj na Betajnovi

Drama v treh dejanjih. — Spisal Ivan Cankar. — Režiser Josip Vovsek.

OSEBE:

Adol. Kaban, 'starišček' — Borštnik. Hana, njegova žena — Barchina. Friderik — Borštnik. Poprjak — 'mali otrok'. Preradović — ' '. Nina, srovnica Karlojca — Krasica. Konec, vedelj Haneve in Ljube — Petek. Mark, hujškovnik — Gerštnik. Zupnik — Vovsek.	Fran, Dorož, poveljnik, obdolženec — Borštnik. Ivan, brat — Borštnik. Božica — Borštnik. Ljubica, družica — Borštnik. Karlojca, obdolženec — Borštnik. Krasica, žena — Borštnik. Dvoj — Borštnik. Tuga — Borštnik.	Podok — Borštnik. Poveljnik — Borštnik. Javornik — Borštnik. Dorožica — Borštnik. Borštnik — Borštnik. Dvoj — Borštnik. Tuga — Borštnik.
--	---	--

Viti se v gledališču v rednih igrah (Borštnik).

PARTER:	LOŽE:	BALCON:
Sedel 1.—2. vrsta 2 K 20 v. 3.—4. 2 K 10 v. 5.—6. 2 K 10 v. 7.—8. 1 K 10 v. 9.—10. 1 K 10 v. 11.—12. 1 K 10 v. 13.—14. 1 K 10 v. 15.—16. 1 K 10 v.	Vozovnica 2 K 20 v. 1. vrsta 2 K 10 v. 2. vrsta 2 K 10 v. 3. vrsta 2 K 10 v. 4. vrsta 2 K 10 v. 5. vrsta 2 K 10 v. 6. vrsta 2 K 10 v. 7. vrsta 2 K 10 v. 8. vrsta 2 K 10 v.	Sedel 1. vrsta 2 K 20 v. 2. vrsta 2 K 10 v. 3. vrsta 2 K 10 v. 4. vrsta 2 K 10 v. 5. vrsta 2 K 10 v. 6. vrsta 2 K 10 v. 7. vrsta 2 K 10 v. 8. vrsta 2 K 10 v.

Pri vsotopni je priložen prispevek za starostno zavarovanje.

Predprodaja vstupnic v Bežarkovi trati v Bežanburgovi ulici.

Blagajnica se odpre ob 1/2 7. Začetek ob 7. Konec ob 1/2 10.

Prihodnja predstava bo v četrtek, dne 27. marca 1913.

*Borštnikovo gostovanje v
Cankarjevi drami 1913*

»Prvo svojo ‚dramo‘, neko zelo bedasto enodejanko, sem kot *četrtošolec* (menda l. 1892) izročil Borštniku, pa me je bilo tako sram, da sem pobegnil iz gledališke pisarne in me ni bilo nikoli več tjà.« (Cankarjeva pisma III, 21.)

Danes ne vemo več, kakšno je bilo to prvo srečanje, niti, kakšna je bila drama, ki se nam ni ohranila. Lahko pa si mislimo, da je prvi slovenski igralec, ki je bil tisti čas umetniški vodja ljubljanskega dramskega gledališča, v najboljšem primeru prizanesljivo odslovil malega realčana, ki je sanjal o svoji premieri v novi ponosni gledališki stavbi. Najbrže Borštnik takrat, ne glede na to, kakšna je bila prva Cankarjeva »drama«, ni mislil, da bo čez sedem let igral naslovno vlogo pri prvi krstni predstavi tega šolarja in še isto leto pomagal tej drami utreti pot na tuji oder...

Ko so v ljubljanskem gledališču 16. marca 1900 krstili Jakoba Rudo, je bil Ignacij Borštnik že vrsto let član zagrebske Drame. Zato Cankar najbrže niti pomislil ni na možnost njegovega sodelovanja pri tej predstavi in predlagal je za naslovno vlogo Čeha Rudolfa Inemanna, ki je vse od Borštnikovega

Borštnikovo gostovanje v
Cankarjevi drami 1918

V torek, 17. decembra 1918. Predstava 77. Gled. predstava 2587. Abonnement A 15.

Kralj na Betajnovi

OSEBE:

Jofa Katar, lahutak	Ignacy Borkini	Paweł Bernat, piosenka, autor tekstów i muzyki	Bejko Perle
Hana, niggers dani	Berta Baskiewicz	Sobieski Kłobuk	Vito Bertina
Peperca, njena 30	L. Marzowski-Marjona	Sobieski Kłobuk	Dawid Sławi
Peperca, dżangiel i njena		Sobieski Kłobuk	Adam Jędrzejewski
Peperca, dżangiel i njena		Sobieski Kłobuk	Paweł Łach
Nina, sotodziela Katarzyna		Sobieski Kłobuk	Adam Dymowski
Hilofajetka	Mila Sadowska	Psi Amici	Just Łotak
Konek, nekula, tancuar i nekina	Paweł Dąbrowski	Drugi kłobuk	Just Łotak
Nina, niggers dani	Bejko Perle	Kłobuk	Just Łotak
Żenka	Adam Dymowski	Kłobuk	Just Łotak

Vrba je v jeseni, v malem tugu Betajnovi.

Po drugem dejanju daljši premor.

V predo, dne 13. decembra izvelj ob 8.: „PRODANA NEVESTA“. Abonnement C. 15

Parter:	Lože:	Balkon:
Sedeli I. vrste	Lože u parteru in I. redu	Sedeli I. vrste
Sedeli II.-III. vrste	za 4 osobe	Sedeli II. in III. vrste
Sedeli IV.-IX. vrste	Balkonske lože za 4 osobe	
Sedeli X.-XI. vrste	Nadstropni vstopniki v I. redu in parteru	Galerija:
	Balkonske lože	Sedeli I. vrste
Dijaloško stojalo		Sedeli II.-V. vrste
		Stojilka

Višopisna se dobivajo v predprodaji pri gledališki blagajni od 10. do 1.1. in na dan predstave ob 7. zvečer.

Blagajna se odpre ob 7. Začetek ob 7 $\frac{1}{2}$ 8. Konec ob 10.

Cogn 50 vin

prizor, ko se Jakob Ruda na poti v smrt poslavlja od svoje hčere. Dà, g. Borštnik naredil je iz tega prizora toliko, da smo ga potem v knjigi iskali, kje da prav-zaprav je. Tak mogočen utis napravi na nas pač prava igralska umetnost, ako je človek ni vsak dan vaju. Vendar treba tudi nam povdariti, da je prizor višek drame in edini prizor v igri, ki nas po pristnem, gorkem človeškem čutu gane v srce.« (Slovenski narod 15. oktobra 1900.)

Ignacij Borštnik je našel ob teh dveh gostovanjih prav gotovo zares intimen odnos do Cankarjeve drame, sicer ne bi še tisto leto poskrbel za uprizoritev v Hrvatskem zemaljskem kazalištu v Zagrebu in to z vsemi sredstvi: dal je pobudo za uprizoritev, prevedel je besedilo, prevzel režijo in sam igral naslovno vlogo. Zagrebška premiera je bila 22. decembra 1900, sodelovali pa so prvi umetniki osrednjega hrvatskega gledališča, med njimi Zofija Borštnik Zvonarjeva kot Ana, Ljerka Šram kot Alma in Andrija Fijan kot Dolinar. Borštnik je sam obvestil avtorja konec novembra, da bo zagrebška premiera v decembru — in res je bila. (Cankarjeva pisma II, 70.)

Tako je Ivan Cankar po zaslugi Ignacija Borštnika zelo zgodaj stopil na neslovenski oder, hkrati pa je bil to v času njegovega življenja edini primer, da je spregovoril z zagrebškega ali sploh s katerega koli jugoslovanskega odra. (Prim. Dokumenti II, 7; Cankarjevo Zbrano delo III, 345.)

3

Pri krstnih predstavah naslednjih Cankarjevih dram Borštnik ni sodeloval, saj je bil ves ta čas član zagrebškega gledališča. Vendar, ohranila se je vrsta drobnih podatkov, ki osvetlujejo njune odnose, bolj natančno: Cankarjevo spoštovanje našega umetnika, čeprav sta se najbrže poredko srečavala, saj v letih po premieri Rude nobeden od njiju ni živel v slovenski prestolnici.

Kakor je Borštnika prevzela prva uprizorjena Cankarjeva drama in se je zato odločil, da ji utre pot v Zagreb, je bil tudi Cankar igralcu hvaležen za njegovo sodelovanje in želel se mu je oddolžiti vsaj z iztisom svoje knjige (Cankarjeva pisma II, 49) in to je prav gotovo tudi storil. Ko so tekli jeseni leta 1900, še pred ljubljansko ponovitvijo in pred zagrebško premiero Rude prvi pogovori o uprizoritvi komedije Za narodov blagor, je pisal intendantu Milčinskemu: »Ako je le mogoče, dobite za komedijo Borštnika in Inemanna; posebno važne so vloge *Gornika* (Verovšek!), J. Ščuke (Borštnik?) in Grozda (Borštnik ali Inemann). Najlepša uloga je pač Grozdova.« Tako je želel avtor svojega igralca Rude kar za dve vlogi v novi komediji, za Grozdovo, ki mu je bila »najlepša« in za Šukovo, ki je v resnici najpomembnejša. Mesec dni pozneje je Milčinskemu znova naročal: »Če boste govorili z Borštnikom o moji komediji, priporočite mu *Grozda*,« kajti »od té vloge je mnogo odvisno« (Cankarjeva pisma II, 293 in 297.) To pot Cankarjevi želji niso ustregli. Verjetno se je ljubljanska gledališka uprava zlahka izgovorila na Borštnikovo preza-poslenost v Zagrebu; Cankar pa je gotovo želel več kot le Borštnikovo gostovanje in več kot le njegov nastop v tej komediji. Tako je že poleti 1900, ko se je Rudolf Inemann poslavljal od našega mesta, zaskrbljeno spraševal intendant, koga bodo dobili namesto njega in je pripisal tudi svoj nasvet in vprašanje: »Kaj se Borštnika nikakor ne dá privezati na Ljubljano?« (Cankarjeva pisma II, 292.)

Borštnika tista leta, po premieri Jakoba Rude, zelo dolgo ni bilo v Ljubljano, še celo pa ga ni bilo mogoče za stalno »privezati«. Cankar pa si je vendar ob raznih priložnostih zaželel njegove sodbe in tudi posredovalne vloge, kakršno je opravil pri Rudi. Tako je, ko je bila dotiskana knjiga *Kralj na Betajnovi*, vzpodbujal založnika, naj jo pošlje tudi zagrebški intendanci ali pa naravnost — Borštniku: »Dobro bi bilo, da bi to storil! Besede naših kritikov, da stvar ni za oder, so prazne flavze« (Cankarjeva pisma II, 117) — to se pravi z drugimi besedami: Borštnik bi utegnil soditi drugače. Pozneje, ko se je vračal iz Sarajeva in se sredi novembra 1909 ustavil v Zagrebu, je mislil obiskati vsaj tri ljudi v mestu, da bi se z njimi pomenil o možnostih za uprizoritev *Pohujšanja* in ravnokar napisanih *Hlapcev*: intendanta Treščeca in pa oba rojaka, Borštnika in Zofko Kvedrovo. Ni znano, ali jih je srečal in kako so tekli pogovori; na pot Cankarjevih dram v zagrebško gledališče niso vplivali, tudi če so bili še tako prisrčni.

Iz tega časa je zanimiva še pobuda, naj bi napisal Cankar feljton o Borštniku in s tem podprl prizadevanja, da bi ga pridobili za Ljubljano. Takrat, 29. januarja 1910 je gostoval kot Adolf Sang v Björnsonovi drami *Preko moči* in Marija Reisnerjeva (Ogrinčeva), nekdanja igralka Ane pri krstni predstavi Jakoba Rude, je na dan premiere skušala pregovoriti Cankarja, naj ob tej priložnosti napiše nekaj za Slovenca, Slovenski narod in hrvatske liste: »Bojim se, da bi Vas nocoj ne bilo v gledališče, zato Vas opozarjam, da pridete gotovo. — — — Nek cilj imam, katerega Vam pa ustmeno enkrat povem. — — — Povejte ljudem, kakšen umetnik je in kolika pridobitev bi bila za nas, ako ga dobimo nazaj. — Nihče ne bi znal tega tako povedati kakor Vi in nobeno ime ne bo tako učinkovalo kakor Vaše. —« (Cankarjeva pisma III, 193.) Ko bi bil Cankar ustregel tej želji, bi imeli danes prav gotovo na voljo bleščeč esej o Borštniku, prav tak, kakršnega nam je dal ob smrti Antona Verovška. Žal pa, tega ni storil. Zakaj ne? Janko Traven sodi v svoji študiji *Prispevek za življenjepis Ignacija Borštnika* (*Gledališki list Drame SNG v Ljubljani 1949—50*, 171), da je ravnal tako »bržčas iz političnih razlogov«, kajti »poleg Borštnikovih prijateljev je v glavnem pri akciji sodeloval Slovenec, seveda po navodilih stranke.« Taka razlaga je možna; osebno je bil Cankarju nemara res bližji Verovšek, poleg našega pisatelja in Etbina Kristana prvi slovenski kulturni delavec, ki je stopil v socialnodemokratsko stranko. (I. Regent, *Spomini*, Lj. 1967, 264.) Vendar, malo verjetno se zdi, da bi bil samo to ali predvsem to vzrok za Cankarjevo pasivnost. Gotovo je, da je prišlo povabilo ob kaj malo primernem času: prav takrat je cenzura prepovedala uprizoritev *Hlapcev*, Cankar je živel v hotelu nad tivolskim parkom, razpet med Dunajem in Ljubljano, in pisal svojo bridko izpoved, *Belo krizantemo*. Vsi ti razlogi so bili prav gotovo močnejši in najbrže ni imel volje niti za obisk ljubljanskega teatra, še toliko manj pa za pisanje o njem.

Šele dobra tri leta po tem dogodku, 25. marca 1913, je Borštnik znova gostoval v Ljubljani in to prav v Cankarjevem delu. Takrat so — v Verovškovi režiji — na novo uprizorili *Kralja na Betajnovi* in igral je Kantorja. Ob tej

priložnosti je bilo napisanih nekaj zanimivih besed o gostu. Tako ga je Slovenski narod imenoval »domačin na domačem odru« in dal razumeti, da je takorekoč reševal Cankarja s tem, da je »posejal vso svojo igro s krepkimi realističnimi akcenti in napravil Kantorja tudi tam, kjer je bil že po avtorjevi krivdi nemogoč, še vedno zanimivega. Ž njim je stopila na oder krepka plastična oseba, ki nas interesira z vsako besedo in vsako kretnjo. Večjo silo v karakteristiki duše in zunanosti si je težko predstavljati.« (SN 27. marca 1913.) Delavski dnevnik Zarja je pisal, da je Borštnik Kantorja s svojo igro »motiviral bolje nego bi ga mogli najobsežnejši komentarji. S svojo igro je g. Borštnik elektriziral ostale sodelujoče, tako da je napravila vsa predstava vtisk popolnosti.« (Zarja 26. marca 1913.) Posebno pozornost pa je namenil gostu in podrobno opisal njegovo igro mladi Fran Lipah (s psevdonimom Branko) v reviji Slovan:

»Ko je 25. marca gostoval v našem gledališču Ign. Borštnik ob priliki svoje tridesetletnice, so Ljubljancani doživeli dogodek, ki ga ne bodo z lepa pozabili. Prišli so v gledališče, da bi poslušali igralce in tako spoznali Cankarjevo dramo, toda zgodilo se je, da je namesto igralca prišel na oder pravi Kantor, ki je živel svoje pravo in resnično življenje doma v svoji mogočni hiši na Betajnovi — — — On ni igralec, ki memorira in igra, ampak človek, ki živi med nami, mož, ki misli in trpi, oče, ki ljubi in ki ga sovražijo. Često se poudarja, da je Borštnik realist in njegovo igranje realizem. Toda ta izraz pove mnogo premalo. Njegova umetnost je mnogo več ko samo posnemanje resničnega, v njej je vse mlado, samostojno in na novo rastoče. On nam ne pokaže samo junaka, kakršen je, ampak nam tudi razloži, zakaj je tak. Kjer niste razumeli Cankarjevega Kantorja, tam razumete Borštnikovega. On je poet, ki ustvarja sam. — — — Če bi mogli natančneje definirati Borštnikovo umetnost, bi lahko rekli, da je v njej združena klasična rutina in poza z moderno psihologijo. — — — *Borštnik živi.* Živi in se ne briga ne za vlogo, ne za Cankarja, najmanj pa za občinstvo. Gledalec ima dojem, da je razkril pred njim kos svojega življenja, zaupal neko tajnost, ki bi je ne smel nihče vedeti. Popolnoma mu je jasno, kako bo še dalje živel v četrtem in petem dejanju. — Mož, ki misli in trpi, oče, ki ljubi in je sovražen, umetnik, ki stremi in je varan — to je Borštnik. Prihaja med nas ko berač in odhaja kot zmagovalec, kralj, edini, največji. Za ljubitelje naše gledališke umetnosti je sladka zavest, da je eden naših največjih jugoslovanskih umetnikov Slovenec.« (Slovan 1913, 211.)

5

Teden dni po Cankarjevi smrti, v zadnjem letu svojega življenja, je Borštnik še poslednjič nastopil v njegovem delu, spet kot Kantor v Kralju na Betajnovi, 17. decembra 1918. Živ spomin na to predstavo nam je ohranil Ciril Debevec, takrat šestnajstleten gimnazijec, na uvodnih straneh tega zvezka. Poglejmo še, kaj so zapisali poročevalci takrat:

»Borštnik je z vso umetniško vnemo vodil Kantorja preko pečin nasilstva, trenutne resignacije, strahovlade, samovolje in imperialističnega egoizma. Tu je prehajala ena niansa v drugo, neprisiljeno, neiskano, ponajveč z malenkostnimi sredstvi v mimiki in govoru. Ravno v tem tiči Borštnikova eminentna

umetnost, da ne veš, da si v gledišču ampak da misliš, da sam doživljaš, kar slišiš kot razodetje raz oder. Vse naravno, vse brez patosa, brez afekta, ki bi bil iskan. — — — Njegov Kantor ni brutalen, kot si ga mislim jaz, in vendar je tako resničen, da smo ga zasovražili, kljub uglajenosti igranja. In to je umetnost, da nas umetnik siloma potegne za seboj in nam ne da možnosti, da razmišljamo, kako in kaj.« (Slovenec 18. decembra 1918.)

»Borštnik nam je podal čisto Cankarjevega kralja Kantorja. Tako mojstrsko je poosebil svojo vlogo, da je obvladal sleherno fineso njegovega značaja do zadnje psihološke poteze.« (Naprej 19. decembra 1918.)

»Način interpretacije Kantorja in Maksa in mogoče tudi igralska premoč Borštnika sta v občinstvu rodila prepričanje, da je Kantor, mož poln volje in dejanja, pozitivna oseba in Maks zamišljen, brezdelan sanjač.« (Ljubljanski zvon 1919, 59.)

Tako je bilo Borštnikovo poslednje srečanje s Cankarjevim delom.

Bolj natančno: poslednje, ki ga je lahko spremljala javnost. Tisto leto se je umetnik povrnil v Ljubljano in ko so se v jeseni 1919 v obnovljenem gledališču končno vendarle odločili za prvo uprizoritev Hlapcev — prej so to storili že v Trstu in v Zagrebu — je bila Borštniku dodeljena vloga župnika. Začel je že s študijem svoje vloge, ki pa je ni nikoli odigral. Enajstega septembra je še poslednjič nastopil v Strindbergovem Očetu, triindvajsetega je umrl. Ko je bila v decembru premiera Hlapcev, je njegovo vlogo odigral Rade Pregarc.

Zelo malo vemo o tem, kakšna so bila srečanja med Cankarjem in Borštnikom, kakšna njuna pisma, kakšni pomenki. Sta se sploh kdaj pogovorila iz oči v oči?

Dvoje pa je izpričano. Najprej to, da ju je vezalo medsebojno zaupanje in spoštovanje. Ko bi tega ne bilo, bi Cankar ne sporočal intendantom svojih želja, naj igra Borštnik v njegovih dramah in Borštnik bi ne hodil v Ljubljano gostovat, kaj šele, da bi tem dramam utiral pota na zagrebški oder.

In drugo, ki ima v tem svoj vir: Borštnik je igral dvakrat Jakoba Rudo, v Ljubljani in v Zagrebu ob samem rojstvu te drame, in dvakrat Kantorja, pri ponovitvah v letu 1913 in v letu 1918. Ti njegovi nastopi so dali našim interpretacijam Cankarjevega dela nove razsežnosti in pečat izjemne ustvarjalnosti.

Borštnik et Cankar

L'article parle d'abord des contacts que Cankar entretenaient avec les acteurs de Ljubljana, notamment avec Anton Verovšek, de ses désirs d'auteur et de ses conseils quant à l'attribution des rôles aux différents acteurs. Il décrit ensuite les premières rencontres du jeune auteur avec Ignacij Borštnik qui était alors régisseur du théâtre de Ljubljana, la collaboration de Borštnik aux représentations des pièces de Cankar. Borštnik joua le rôle de Jakob Ruda dans la première pièce de Cankar qui porte le même titre et qui fut créée d'abord à Ljubljana et plus tard à Zagreb sur l'encouragement de Borštnik. Borštnik collabora aussi comme hôte de Zagreb à deux nouvelles créations du »Roi de la Betajnova« à Ljubljana (1913 et 1918). Après la mort de Cankar le théâtre de Ljubljana décida de donner la pièce »Les Valets«. Borštnik choisit le rôle du curé, l'étudia mais mourut avant la première.

Ignacij Borštnik v pismih

Podajamo pregled in vsebino Borštnikovih pisem in korespondence iz treh nahajališč: iz Slovenskega gledališkega muzeja, Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani in Instituta za književnost in teatrologijo pri Jugoslovanski akademiji v Zagrebu (fotokopije v Slovenskem gledališkem muzeju). Navajamo jih po časovnem zaporedju.

I. Pisma

19. 5. 1889 je Borštnik iz Prage pisal Ivanu Hribarju, svojemu »edinemu protektorju« v odboru DD (prepis pisma v SGM, Sg. 2, št. 5). Prosi ga, naj posreduje glede nagrade za dramatizacijo novele »Otok in Struga«. Poroča o dopisnici, ki jo je prejel iz Ljubljane, v kateri mu neki nepodpisanec svetuje, naj se ne vrne več v Ljubljano, ker je tam zgubil »zaupanje odbora, prijateljstvo kolegov in simpatije občinstva«. Prosi, naj odbor DD stoji na njegovi strani, sicer bo omagal pod bremenom svojega težavnega poklica. »Vnet sem bil in sem z vsemi silami za napredek društva, ali kakor se mi godi sedaj ne bi bilo čuda, ako opešam.« Prosi Hribarja še »za bodoče za protekcijo« in obljublja, da bo kljub »tem neolikanim črevljarskim in krojaškim napadom skrbel, da ne pride društvo, kar se predstav tiče v nekdanji žalostni kolovoz«.

Pismo iz Zagreba z dne 29. 9. 1899 (2 strani, izvirnik, Sg. 2, št. 6) sporoča »blagorodju« — enemu vodilnih ljudi ljubljanskega gledališča, da bi v oktobru lahko nastopil kot gost v Ljubljani, ko že ni bilo mogoče doseči njegovega ponovnega angažmaja. Zagrebška intendantca mu ne daje vlog, hoče se mu maščevati, ker ga je morala »na nalog vlade same engagirati«. Gostovanje bo ljubljansko gledališče stalo bagatelo, a bo napolnilo hišo bolj kot navadne predstave.

V zagrebškem pismu z dne 4. 4. 1905 (3 strani, izvirnik, Sg. 2, št. 4) odgovarja »velespoštovanemu gospodu« iz Ljubljane, da je od tam odšel zaradi Trstenjaka, ki mu je »izvil artistično vodstvo«, vrnil pa bi se le pod pogojem, če bi odbor igral v artističnem vodstvu »samo nadziralno vlogo«. Umetniško popolno lahko vodi gledališče samo umetnik in noben drug, pravi na koncu pisma.

Naslednje zagrebško pismo — odgovor enemu vodilnih mož DD v Ljubljani, vendar ne Govekarju — ni datirano, a je zagotovo iz l. 1909 (4 strani, izvirnik, Sg. 2, št. 3). Borštnik odgovarja na pet vprašanj, med katerimi je spet tisto o njegovi ponovni namestitvi v Ljubljani. Odgovarja na naslednja vprašanja: kakšen naj bi bil repertoar ljubljanskega gledališča; ali je Govekar sposoben za gledališke ravna-

telja; ali bi on (Borštnik) prevzel to mesto; ali bi imel kaj proti uprizarjanju primernih ljudskih iger in ali je društvo (ne posameznik) sposobno voditi gledališče.

Iz leta 1914 je 5 pisem (fotokopije, izvirniki v Zagrebu) intendantu Tresčecu, ki so bila vsa poslana iz Ljubljane: 1.) 6. 2. (2 strani, Sg. 2, št. 7); 2.) 10. 2. (1 stran, Sg. 2, št. 8); 3.) 16. 5. (1 stran, Sg. 2, št. 9); 4.) 3. 6. (2 strani, Sg. 2, št. 10); 5.) 14. 8. (2 strani, Sg. 2, št. 11). V prvem pismu govori o finančnih, personalnih in reper-toarnih težavah v ljubljanskem gledališču; prosi dovoljenje za predstavo v svojo korist, prosi za gostjo Polakovo, omenja težave s cenzuro in izjavlja, da komaj čaka konec sezone. V drugem pismu se zahvaljuje, ker so mu dovolili poslovilno predstavo, resignira na gostovanje Polakove in prosi za dva druga gosta: za Mihičičevo in Nučiča. Tretje — zelo kratko pismo — je v zvezi z Borštnikovo upokojitvijo, prav tako četrto in peto. Zadnja tri pisma je že izčrpal Dušan Moravec v članku Pričevanja iz Borštnikovih zadnjih let (Dokumenti, št. 8—9, str. 239—244).

Rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice hrani dvoje Borštnikovih pisem iz Zagreba Govekarju z dne 4. 1. in 13. 4. 1917 (Ms 1011, IV, Govekarjeva zapuščina). Borštnik je ponudil Govekarju tri svoje pesmi za objavo v Ilustrovanem tedniku, ki pa jih urednik Govekar ni objavil. Zato mu Borštnik v drugem pismu sporoča, da ne namerava še nadalje pošiljati svojih skromnih stvari za njegov koš.

II. Korespondenca in dopisi

Borštniku — intendant zagrebškega gledališča Miletić — 8. 1. 1896 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 13). — Borštnika intendant sicer reši vloge Holsterja v Sovražniku ljudstva, a mu jasno predoči, da je igralec dolžan igrati vse vloge, ki mu jih dodeli vodstvo gledališča. Hkrati intendant odločno zavrne ton in insinuacije, kakršne je uporabil Borštnik, ko je vrnil vlogo.

Borštniku — intendant zagrebškega gledališča Miletić — 13. 2. 1896 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 14). — Borštnik mora igrati dodeljeno mu vlogo načelnika Stockmanna v Ibsenovi drami »Sovražnik ljudstva«, sicer bo intendant moral uporabiti svoje pravice.

Borštniku — intendant zagrebškega gledališča Tresčec — 1912 (3 strani, fotokopija, Sg. 2, št. 15). — Intendantu je žal, da je Borštnik odklonil mesto gledališkega ravnatelja tako v Osijeku kot na Reki. Prisiljen je sprejeti Borštnikovo odločitev, da se umakne v pokoj. Prosi ga, naj javi, katero vlogo si je izbral za svoj zadnji nastop kot član gledališča.

Borštniku — intendant zagrebškega gledališča Tresčec — 18. 3. 1913 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 16). — Intendant čestita Borštniku za 30-letni jubilej in izraža prepričanje, da je Borštnikovo delo pustilo »plodno sjeme u našoj njivi«.

* * *

Govekar v imenu DD — intendant zagrebškega gledališča — 25. 7. 1903 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 18). — Govekar sprašuje, če je intendantca dovolila Borštniku dopust za eno leto in če le-ta lahko nastopi s 1. 10. angažma pri ljubljanskem gledališču.

Upravitelj zagrebškega gledališča Mandrović — odboru DD v Ljubljani — 28. 7. 1903 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 17). — Odgovor na zgornje pismo: Borštnik ne more dobiti dopusta, ker vlada za to ni dala dovoljenja.

to je zelo nezahvalna vloga, pa makar
bi to zahtevala reprezentanca naroda.

Gledališče je kulturni zavod, ki je samo
z velikim obzirom na slabosti občinstva
more pomalo vzgajati inteligentnejši
novi gledališki naraščaj.

ad 2. Jeli Gooček sposoben gled. pravnatelj?
to ne vem. - Ali vem, da gledališki
pravnatelj mora - ne samo pedeti
kedaj je jedna stvar zrela za
pozornost, nego on mora znati - svoj
nmedniti in določiti in
gledališkim znanjem - do zrelosti
dostično pramo tudi pravo
doveči. To je, on mora sam
znati pokazati - ne samo
tolmačiti!

Opeti ne bom govoril pravih stvari
v razpisu službe, ki glasi: „Služba
je provizorična proti tri mesečni odložitvi“
Jaz sem na današnjem sojenju mestu
popolnoma siguran s pravom na
penzijo. Mogoč bi torej sprejeti to
mesto samo iz sigurne garancije.
Mislim pa, da bi to mesto v prvem
redu spadalo meni, koji sem v
sojzi madleniški abiciji s neznatno
plačo spravił na lepši nivo in medu
slovenko. Danes zvečer, vračajoč se
iz jekelnega umet. inštituta prvog
reda, kot pravik, mislim da bi
mogoč uspešno voditi sl. gledališče.

Deželni glavar Kranjske — intendantu zagrebškega gledališča Tresčecu — 8. 8. 1914 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 19). — Zagreb je Boršnika za leto dni posodil Ljubljani, ki pa ga noče plačevati. V imeni dežele Kranjske ni mogel v tem oziru nihče kaj obveznega obljubiti, »vršila so se izključno le neobvezna pogajanja,« se izvija deželni glavar dr. Sušteršič.

Slovenski gledališki konzorcij — zagrebškemu gledališču (4. 11. 1919) in narobe (8. 11. 1919); — po eno stran, fotokopiji, Sg. 2, št. 20 in 21. — Stroški za Boršnikov pogreb. (Glej D. Moravec. Dokumenti, št. 8—9, str. 239—244).

* * *

To je vse. V SGM lahko najdemo podatke o Boršniku še v pismih njegove žene Zofije Boršnikove, ki jih bo treba obdelati posebej.

Correspondance de Borštnik

Le Musée du théâtre slovène conserve 11 lettres de Borštnik datant des années 1889—1917 relatives à ses activités théâtrales de Ljubljana, à sa mise en retraite et à la publication de quelques unes de ses poésies. Il y a aussi 4 lettres que Borštnik reçut de 2 intendants du théâtre de Zagreb et qui traitent du rapport de Borštnik envers la discipline de travail et l'art, du problème de sa retraite et de la célébration du 30ème anniversaire de ses activités théâtrales.

Opomba o Boršnikovem delu pri filmu

V zadnjem letu življenja, to se pravi v prvem letu po svetovni vojni (1919) je dopolnil Ignacij Boršnik bogati seznam svojih ljubljanskih in zagrebških vlog z nastopi v mladem jugoslovanskem filmu, ki so se mu prav takrat odpirale možnosti širšega razvoja.

Naše uredništvo je želelo osvetliti v tem zvezku Dokumentov tudi to izjemno, zelo malo znano Boršnikovo dejavnost. S takim namenom smo prosili za podatke,

Hrvatski film o Matiji Gubcu z Boršnikom (na sredi)

Hrvatski film Dama sa crnom krinkom z Borštnikom (na levi)

gradivo in pojasnila vrsto strokovnih ustanov v Zagrebu in Beogradu, pa tudi več posameznikov, ki se ukvarjajo z razvojem domačega filma. Žal, uspeh je več kot skromen. Mnogi nam niso odgovorili, na novo zbrane informacije pa — razen pri enem filmu — ne presegajo tega, kar najdemo že v obeh znanih, vendar dokaj skopih pregledih: v študiji Fr. Brenka Oris zgodovine filma v Jugoslaviji (dodatek k prevodu Sadoullove Zgodovine filma, Lj. 1960, str. 551) in v članku Vl. Petrića o domačem filmu v petem zvezku Jugoslovanske enciklopedije (Zagreb 1962, str. 96).

Znana hrvatska pisateljica M. Jurić-Zagorka je že leta 1917 napisala dva scenarija in enega od teh je podjetje Croatia v letu 1919 porabilo za »prvi hrvatski igrani film« z naslovom *Matija Gubec*. Ignaciju Borštniku je bila v tem filmu dodeljena naslovna vloga. Spričo tako skopih podatkov je prav presenetljivo, da se je ohranila iz tega filma fotografija, ki kajpada zgovorneje kakor pisano gradivo priča o filmu samem.

Po likvidaciji Croatie je bilo v letu 1919 ustanovljeno novo podjetje, Jugoslavija film d. d. in to je pripravilo v tistem razgibanem letu zelo širok načrt za snemanje celovečernih umetniških filmov, nekaj pa jih je tudi res posnelo. Vsaj v dveh od teh, po nekaterih podatkih pa tudi še v drugih, je sodeloval Ignacij Borštnik v glavnih vlogah. To velja najprej za film *Dama sa crnom krinkom* — tudi iz tega filma se nam je ohranila fotografija z našim igralcem. Po nekaterih podatkih je igral Borštnik — in to spet glavno vlogo — tudi v filmu Kovač raspela, ki ga je posnel J. Halla, vendar tega ni mogoče preveriti.

Dva prizora iz hrvatskega filma *Brišem i sudim*

Prizori z Borštnikom iz filma *Brišem i sudim*
(levo in desno)

Predvsem pa je zanimivo vprašanje, kakšen je bil film *Brišem i sudim* in kakšen je bil Borštnikov delež v njem. Da so dajali temu filmu znaten poudarek, priča že serija razglednic, ki so bile natisnjene ob predvajanju. Teh je bilo dvajset, kakor kažejo številke na njih in v našem muzeju jih je danes na voljo trinajst — deloma originali, deloma fotokopije, kar na desetih od teh pa je ohranjen tudi filmski lik Ignacija Borštnika. Ob njem so igrali Milada Tana, Tonka Savić, Ivo Badalić, Fernando Agras, Tešo Lesić, Josip Papić in drugi.

Iz Zagreba ni bilo mogoče dobiti zanesljivih informacij o tem filmu, pač pa se je ohranil v naših časnikih feljton »Ignacij Borštnik v filmu« (Jutro 27. aprila 1922) in ta nam odkrije nekaj podrobnosti, pove nam vsebino filma in opiše Borštnikovo podobo. Predvsem izvemo, da so film vrteli tisti čas, spomladi 1922, v ljubljanskem kinu Ideal (tam, kjer je danes Komuna). Nepodpisani avtor podlistka (zelo verjetna

Zadnji prizori iz
filma *Brišem i sudim*
(levo in desno)

Borštnik
Milada Tana-Badalić

Brišem...

JUGOSLAVIJA
ZAGREB
19

...suditi...

*Zaključni prizor iz filma **Brišem i sudim** (Borštnik pred križem, snemano v Vintgarju)*

je domneva, da gre za Frana Lipaha, ki se je tisti čas veliko ukvarjal s temi problemi in je na podoben način tudi drugod opisoval Borštnikovo igro) trdi v uvodu, da je Borštnik »spisal« ta film in takole opiše začetek:

»Kako se razveseliš, ko se ti pred začetkom drame na platnu pokaže starec Borštnik v civilu, »on, kralj-berač!« Počasi se obrne proti občinstvu, odpre tiste močne Borštnikove oči, ki buljijo vate, da ne veš, ali ti je že kaj povedal, ali vprašuje, ali morda že sam odgovarja. Spodnja ustnica, debela in napeta, vajena izgovarjati samo strah, sikati gnjev in prezir, jecljati trpečo, nedoživljeno ljubezen, se nalahko premika in ti čakaš, da bo izgovoril... nekaj groznega se bo zgodilo... toda slika počrni in izgine. Kakor Borštnik. Borštnik svoje besede ni izgubil. Slutili smo to jasno, natanko zanjo vedeli, toda slišali je nismo.«

Sami filmski predstavi poročevalec ni prisodil visoke umetniške vrednosti — »o kinu in filmu ni kaj govoriti«, tako je zapisal — dobro pa se je zavedal vrednosti

tega traku prav zaradi Borštnika: »Toda hvaležni moramo biti filmu, ki nam je ohranil Borštnika. Živ je pred nami, hodi in se giblje, trpi in se končno onemogel zgrudi pod težo skrivnosti in muke. Jaz mislim, da je ta film tako tipičen za Borštnika, kakor nobeno delo, v katerem je nastopil. V svojih pesmih, v Ibsenu in Strindbergu se nam je pokazal kot človek samo na pol, tu pa popolnoma. In morda še v pesmi 'Spustite zagrinjalo'«.

Vsebina? Po informacijah tega podlistka slika drama trpljenje starega očeta, ko vidi, da se je njegova vnukinja zaradi usodne zmote poročila z lastnim očetom. To zmoto pa je zagrešil — zaradi pozabljivosti — starec sam, zato ne najde več miru, beži v gore, toda »povsod vidi nesrečna ljubimca pred seboj«. Ne more se odločiti, da bi jima povedal resnico in uničil njuno srečo, zato se raje ustrelil pred razpelom v Vintgarju, s tem zbriše to strašno zgodbo in hkrati obsodi tistega, ki jo je zakrivil — odtod tudi naslov filma, »Brišem i sudim«.

Naravne prizore so snemali v Sloveniji, na Bledu in v okolici, tudi dekleta v slovenskih narodnih nošah so sodelovala, kakor pričajo ohranjene fotografije. Podlistek pripoveduje ob koncu celo vtise ljubljanskih izletnikov, »kako zanimivo je bilo gledati Borštnika, Grudna, Papića in druge, ko so posnemali v Vintgarju«.

Žal, vsa povpraševanja, kje bi utegnil biti ta film, so ostala brez uspeha. Gotovo pa je, da bi bil danes, ne glede na svojo umetniško vrednost, nadvse dragocen dokument za preučevanje Borštnikove igralske podobe.

dm

Quelques remarques sur Borštnik et le cinéma

Dans la dernière année de sa vie (1919) I. Borštnik joua plusieurs fois dans les premiers films yougoslaves qui commençaient à être tournés à Zagreb. Les données qui existent sur ces activités de Borštnik sont très pauvres. Ne s'est conservée qu'une photo du film historique »Matija Gubec« et une du film »La dame au masque noir«. Nous savons un peu plus sur le film »J'essuie et je juge« qui fut joué en 1922 à Ljubljana et dont un feuilleton parut dans le quotidien slovène »Jutro«. Il existe aussi 10 cartes postales de ce film montrant l'acteur dans un de ses derniers rôles.

Boršnikove ljubljanske vloge

1. Pred odhodom v Zagreb

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
1.		Svojeglavneži	Danilo	10. 12. 1882
2.	Birch - Pfeiffer Ch.	Nasledki skrivnostne prisege	Baron Helkron	6. 1. 1883
3.	Tyl J.	Požigalčeva hči	Janez Verne	2. 2. 1883
4.	Sardou V.- Decourcelle A.	Marcel	Maxime	5. 3. 1883
5.	Fredro J.	Jedina hči	Henrik Marecki	5. 3. 1883
6.	Birch- Pfeiffer Ch.	Cvrček	Sobin Bujanovič	19. 3. 1883 obn. 12. 5. 1888 in 19. 3. 1892
7.	Belly G.	Štempihar mlajši	Kričaj	26. 3. 1883 obn. 29. 1. 1888
8.	Lefont	Trnje in lovor	Rolla	22. 12. 1883 obn. 25. 1. 1891
9.	Dennery A.- Mallian	Marijana	Theobald pl. Bussieres	6. 1. 1884
10.	Raimund F.	Zapravljivec	Julij pl. Blodvelj	3. 2. 1884 obn. 19. 4. 1891
11.	Nestroy J.	Danes bomo tiči	Mirko Drugovič	18. 2. 1884 obn. 2. 2. 1893
12.	Nestroy J.	Danes bomo tiči	Melhior	25. 1. 1885
13.	Görner K.	Srečni oče	Petrovec	9. 2. 1885
14.	Kotzebue A.	Zmešnjava nad zmešnjavo	Borovski	19. 3. 1885
15.	Benedix R.	Banditje	Kruhovec	12. 4. 1885
16.	Mosenthal S.	Deborah	Abraham, Ruben	31. 7. 1886

V nedeljo dné 6. januvarja 1889.

✚ V dverani ljubljanske čitalnice. ✚

Na korist učitelju in režisêrju dram. društva

Ignaciju Borštniku.

Otok in Struga.

izrokan v štirih delcih.

Pr. smetati istega naslova dramatičnega lcs. Bošnjač.

Odgovorni vodja **IGNACIJ BORŠTNIK**

Chester, N.Y.
Chester, N.Y.
Chester, N.Y.
Chester, N.Y.
Chester, N.Y.
Chester, N.Y.

[illegible][illegible]

Year	1990	1991	1992	1993	1994
1990	1990	1991	1992	1993	1994
1991	1991	1992	1993	1994	1995
1992	1992	1993	1994	1995	1996
1993	1993	1994	1995	1996	1997
1994	1994	1995	1996	1997	1998
1995	1995	1996	1997	1998	1999
1996	1996	1997	1998	1999	2000
1997	1997	1998	1999	2000	2001
1998	1998	1999	2000	2001	2002
1999	1999	2000	2001	2002	2003
2000	2000	2001	2002	2003	2004
2001	2001	2002	2003	2004	2005
2002	2002	2003	2004	2005	2006
2003	2003	2004	2005	2006	2007
2004	2004	2005	2006	2007	2008
2005	2005	2006	2007	2008	2009
2006	2006	2007	2008	2009	2010
2007	2007	2008	2009	2010	2011
2008	2008	2009	2010	2011	2012
2009	2009	2010	2011	2012	2013
2010	2010	2011	2012	2013	2014
2011	2011	2012	2013	2014	2015
2012	2012	2013	2014	2015	2016
2013	2013	2014	2015	2016	2017
2014	2014	2015	2016	2017	2018
2015	2015	2016	2017	2018	2019
2016	2016	2017	2018	2019	2020
2017	2017	2018	2019	2020	2021
2018	2018	2019	2020	2021	2022
2019	2019	2020	2021	2022	2023
2020	2020	2021	2022	2023	2024
2021	2021	2022	2023	2024	2025
2022	2022	2023	2024	2025	2026
2023	2023	2024	2025	2026	2027
2024	2024	2025	2026	2027	2028
2025	2025	2026	2027	2028	2029
2026	2026	2027	2028	2029	2030
2027	2027	2028	2029	2030	2031
2028	2028	2029	2030	2031	2032
2029	2029	2030	2031	2032	2033
2030	2030	2031	2032	2033	2034
2031	2031	2032	2033	2034	2035
2032	2032	2033	2034	2035	2036
2033	2033	2034	2035	2036	2037
2034	2034	2035	2036	2037	2038
2035	2035	2036	2037	2038	2039
2036	2036	2037	2038	2039	2040
2037	2037	2038	2039	2040	2041
2038	2038	2039	2040	2041	2042
2039	2039	2040	2041	2042	2043
2040	2040	2041	2042	2043	2044
2041	2041	2042	2043	2044	2045
2042	2042	2043	2044	2045	2046
2043	2043	2044	2045	2046	2047
2044	2044	2045	2046	2047	2048
2045	2045	2046	2047	2048	2049
2046	2046	2047	2048	2049	2050
2047	2047	2048	2049	2050	2051
2048	2048	2049	2050	2051	2052
2049	2049	2050	2051	2052	2053

[illegible]

157

K tej predstavi vabi najuljudneje

Ign. Borštnik.

YSTOPNINA:

Sedeli prve vrste 70 kr. — druge vrste 60 kr. — tretje vrste 30 kr. — Vstopnina 40 kr. — Dijaški in garnizonski biljet 30 kr. — Sedelci se dobivajo s predložitvijo dopolnilne pri italijanskem kustos (trafik) in avtorji pri kasu.

— Kasa se odpre ob polu 7. uri. Začetek ob 7. uri zvečer. —

Godbo pri predstavi oskrbuje privatni orkester pod vodstvom g. Kari-

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
17.	Trifković K.	Francosko-pruska vojna	Štempihar	26. 9. 1886
18.	Nestroy J.	Nezgode starega mladenča	Samec	17. 10. 1886
19.	Bažucki M.	Težke ribe	Tjaputkjevič	18. 11. 1886
20.	Borštnik I.	Ponesrečena glavna skušnja	Prepeličar	8. 12. 1886
21.	Schiller F.	Kovarstvo in ljubezen	Ferdinand	22. 12. 1886
22.	Gogolj N. V.	Revizor	Hlestakov	obn. 18. 12. 1887
23.	Decourcelle A.-Jaime fils	Išče se odgojnik	Friderik de Marsan	9. 1. 1887
24.	Banville T.	Gringoire	Gringoire	obn. 1. 12. 1892
25.	Mélesville J.	Zblaznela je	Harleigh	25. 1. 1887
				27. 2. 1887
				20. 3. 1887

V nedeljo dne 25. januarja 1891.

✓ V dverani ljubljanske čitalnice.

Na korist učitelju dramatičnega društva

Ignaciju Borštniku,

Troje na luvor.

Drama v dveh dejanjih. Po Lafontu prev. Fr. Konec.

[illegible]

У заčetku:

Ni moj ukus!

Draconidona Zolt., Nipulsa (genus?) Halimik.

[illegible]

K tej predstavi vabi najoljudneje

Ignaci Bořtník.

„Dramatično društvo“.

Pri predstavi svira mladi glas, dunosna vesnika baran Kuhn sl. 17.

Ustoppina:

— Nedežni se dobivajo v nedežnih desetletjih pri italijanskih kmetih (trifolici) in goveji pri hkranih.

Blagajnica se odpre ob polu 7. uri. Začetek ob 7. uri zvečer.

Prihodnja predstava bo~~de~~ dne 2. februarja (Čevljar baron).

Pristop k dramatičnim predstavam je vsakemu dovoljen.

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
26.	Morré K.	Revček Andrejček	Revček Andrejček	4. 12. 1887
27.	Gassmann T.	Prvi bel las	Ferdo Lussac	6. 1. 1888
28.	Birch-Pfeiffer Ch.	Lowoodska sirota	Roland Rochester	8. 1. 1888
29.	Benedix R.	Strijček	Zmota	22. 1. 1888
30.	Borštnik I.	Otok in Struga	Konstantin Struški	19. 2. 1888
				obn. 1. 1. 1894
31.	Moser G.	Gospa, ki je bila v Parizu	Podgorski	10. 3. 1888
32.	Kaiser F.	Prvikrat v gledališči	Boštjan	18. 3. 1888
33.	Girardin E.	Prestop žene	Dumont	19. 3. 1888
34.	Scribe A.	Ženski boj	Henry Flavigneul	2. 4. 1888
35.	Bažucki M.	Gosi in goske	Pantaleon Durnicki	15. 4. 1888
36.	Wilbrandt A.	Svetinova hči	Svetina	23. 9. 1888
				obn. 2. 12. 1893

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
37.	Dumanoir P.- Keraniou A.	Ena se joče, druga se smeje	Maurice Borel	14. 10. 1888
38.	Raupach E.	Mlinar in njegova hči	Matija	1. 11. 1888
39.	Šamberk F.	Jednajsta zapoved	Kozliček	4. 11. 1888
40.	Knauf M.	Kdor se poslednji smeje	Karel Trnovski	11. 11. 1888
41.	Birch- Pfeiffer Ch.	Mesto in vas	Lavrencij Bojan	18. 11. 1888
42.	Wehl T.	Ne kliči vraga!	Lugič	9. 12. 1888
43.	Rosen J.	V spanji	Artur Svitelj	26. 12. 1888
44.	Görner K.	Srečen oče	Makso Lahkač	12. 1. 1889
45.	Scribe A.	Moja zvezda	Eduard d'Ancenis	20. 1. 1889
46.	Nissel F.	Čarovnica pri jezeru	France	27. 1. 1889
47.	Decourcelle A.- Thiboust L.	Na kosilu bom pri svoji materi	D'Hennen	24. 2. 1889
48.	Vošnjak J.	Pene	Julij Braunhof	10. 3. 1889
49.	Kotzebue A.	Vrban Debeluhar	Vrban Debeluhar	17. 3. 1889
50.	Štolba J.	Vodno društvo	Rakec	6. 10. 1889
51.	Wehl T.	Ne kliči vraga!	Mladovič	20. 10. 1889
52.	Raupach E.	Mlinar in njegova hči	Mlinar Črnot	1. 11. 1889
53.	Kohlenegg	Milord Cartouche	Pavel Welldorf	3. 11. 1889
54.	Nissel F.	Čarovnica pri jezeru	Blazni Martin	10. 11. 1889
55.	Henle E.	Strijc bogatin	Julij Levin	17. 11. 1889
56.	Jeřábek F.	Služabnik svojega gosпода	Vojteh Budil	24. 11. 1889
57.	Fastenrath J.	Dve tašči!	Jaromil Vesel	8. 12. 1889
58.	L'Arronge A.	Doktor Blažič	Muhovič	22. 12. 1889
59.	Štolba J.	All right!	John Klepetař	26. 12. 1889
60.	Rosen J.	Nič otrok	Henrik Solm	12. 1. 1890
61.		Prepozno	Nils	19. 1. 1890
62.	Putlitz G.	Ogenj nij igrača	Bogomir Brodnik	26. 1. 1890
63.	Labiche E.- Delacour	Pojdimo na Dunaj!	Lipa Krtavec	9. 2. 1890
64.	Wehl T.	Zlobna šala	Suhodolec	1. 3. 1890
65.	Stroupežnickí L.	Gospod Grobski	Jožef Vrhovec	16. 3. 1890
66.	Belly G.	Štempihar mlajši	Debeljak	25. 3. 1890
67.	Dumas A.	Alfons	Montaignin	30. 3. 1890
68.	Albini A.	Umetnost in narava	Bergen	9. 11. 1890
69.	Borštnik I.	Stari Ilija	Tomaž Ilija	16. 11. 1890
70.	Hebbel F.	Marija Magdalena	Lenart	23. 11. 1890
71.	Štěpánek J.	Slovenec in Nemec	Mihel	30. 11. 1890

Borštnik je uprizoril prvo Ibsenovo dramo na slovenskem odru

Prvikrat!

Št. 44. Deželno gledališče v Ljubljani. Dr. pr. 521.

V nedeljo, dne 5. marca 1893.

Na korist neitelju, režiserju in igralcu „Dramatičnega društva“

Ignaciju Borštniku.

Krivoprisežnik.

Igriška igračka v petem v treh dejanjih. Spisal L. Anstengruber, preložil J. K. Reiner Ignacij Borštnik.

OSOBNI:	
Ignacij Borštnik	1. delo
1. delo	2. delo
2. delo	3. delo
3. delo	4. delo
4. delo	5. delo
5. delo	6. delo
6. delo	7. delo
7. delo	8. delo
8. delo	9. delo
9. delo	10. delo
10. delo	11. delo
11. delo	12. delo
12. delo	13. delo
13. delo	14. delo
14. delo	15. delo
15. delo	16. delo
16. delo	17. delo
17. delo	18. delo
18. delo	19. delo
19. delo	20. delo
20. delo	21. delo
21. delo	22. delo
22. delo	23. delo
23. delo	24. delo
24. delo	25. delo
25. delo	26. delo
26. delo	27. delo
27. delo	28. delo
28. delo	29. delo
29. delo	30. delo
30. delo	31. delo
31. delo	32. delo
32. delo	33. delo
33. delo	34. delo
34. delo	35. delo
35. delo	36. delo
36. delo	37. delo
37. delo	38. delo
38. delo	39. delo
39. delo	40. delo
40. delo	41. delo
41. delo	42. delo
42. delo	43. delo
43. delo	44. delo
44. delo	45. delo
45. delo	46. delo
46. delo	47. delo
47. delo	48. delo
48. delo	49. delo
49. delo	50. delo
50. delo	51. delo
51. delo	52. delo
52. delo	53. delo
53. delo	54. delo
54. delo	55. delo
55. delo	56. delo
56. delo	57. delo
57. delo	58. delo
58. delo	59. delo
59. delo	60. delo
60. delo	61. delo
61. delo	62. delo
62. delo	63. delo
63. delo	64. delo
64. delo	65. delo
65. delo	66. delo
66. delo	67. delo
67. delo	68. delo
68. delo	69. delo
69. delo	70. delo
70. delo	71. delo
71. delo	72. delo
72. delo	73. delo
73. delo	74. delo
74. delo	75. delo
75. delo	76. delo
76. delo	77. delo
77. delo	78. delo
78. delo	79. delo
79. delo	80. delo
80. delo	81. delo
81. delo	82. delo
82. delo	83. delo
83. delo	84. delo
84. delo	85. delo
85. delo	86. delo
86. delo	87. delo
87. delo	88. delo
88. delo	89. delo
89. delo	90. delo
90. delo	91. delo
91. delo	92. delo
92. delo	93. delo
93. delo	94. delo
94. delo	95. delo
95. delo	96. delo
96. delo	97. delo
97. delo	98. delo
98. delo	99. delo
99. delo	100. delo

Začetek točno ob polu 8. uri, konec ob 10. uri zvečer.

Dramatično društvo.

K. iz predstavi točlj. najjadrarje

Ignacij Borštnik.

Pri predstavi svira orkester glavnega domačega pedipika baron Kuhn št. 47.

Ustopenina:

Pariski sedmi I. do III. vrste 50 kr. Pariski sedmi IV. do VIII. vrste 40 kr. Pariski sedmi IX. do XI. vrste 30 kr. Balnejski sedmi I. vrste 20 kr. Balnejski sedmi II. vrste 10 kr. Balnejski sedmi III. vrste 5 kr. Gledališki sedmi 10 kr. Lestopisni v lasti 20 kr. Pariski sedmi 40 kr. Dipeke ustopenine 20 kr. Gledališki sedmi 20 kr. Sedmi se dobivajo v vialitini stroka, vialitini stroka, ne pri blagajni.

Prihodnja predstava bude v sredo, dne 8. marca 1893. I.

Blagajnica se odpre ob 7. uri zvečer.

Št.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
72.	Schönthan F.	Zlati pajek	Žiga Malovar	7. 12. 1890
73.	Palm A.	Naš prijatelj		
		Njeklužev	Njeklužev	4. 1. 1891
74.	Vrchlichý J.	Nad prepadom	Bogdan Sivec	6. 1. 1891
75.	Winterfeld A.	Zakotni pisar	Avzug Slavnič	11. 1. 1891
76.	Hahn R.	Čevljar baron	Grof Rodiški	18. 1. 1891
77.	Borđoški B.	Svilnati robec	Pavel Zvekič	22. 2. 1891
78.	Labiche E.-			
	Michel M.	Vse za dame	Nestor Sladkovič	1. 3. 1891
79.	Lemoine G.	Materin blagoslov	Boisfleuri	22. 3. 1891
80.	Holtei K.	Bisernica	Črtomir	12. 4. 1891
81.	Sardou V.	Zadnji list	Prosper Block	4. 10. 1891
82.	Pirec A.	To je moja maksima	Ivan Koren	11. 10. 1891
83.	Štolba J.	Bratranec	Lipe Lenuh	18. 10. 1891

Dež. gledališče v Ljubljani. Dr. pr. 1893.

Četrtek, dne 24. marca t. l.

Kot gost nastopi

g. Ignacij Borštnik

član zagrebskega zemsk. gledališča.

Revček Andrejček.

Naredna igra s petjem v petih dejanjih. Naisk. "Nalferl", spisal Karol Mureš.
Poslovci L. Bolešek, Režiser g. R. Inemann.

g. Ignacij Borštnik.

Dramatično društvo.

Kupujeta se udare ob 7. uri. Zevček odpočij ob 8. uri. Kava ob 10. uri.

Vstopnina:

Parter	Orkestr	Stojala	Čistilnica
Redni I. do III. vrste	Redni I. vrste	Redni I. vrste	Redni I. vrste
IV. do VII.	II.	II.	II.
IX. do XI.	III.	III.	III.
Dvornik in repnik	IV.	IV.	IV.
Vstopnina v ložo	V.	V.	V.

Pri predstavi sodeluje orkester sl. c. in kr. peh. polka Leopold II., kraj Beljicev, št. 27.

Prihodnja predstava bo v soboto, dan 26. marca 1893. l.

Prvo Borštnikovo
gostovanje (1898)

Št.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
84.	Hennequin A.- Néoclès	Trije klobuki	Edgard Dupraillon	25. 10. 1891
85.	Feuillet O.	Dalila	Carnioli	29. 11. 1891
86.	Vavra J.	Konkurzi gospoda notarja	Romuald Rašin	6. 12. 1891
87.	Feuillet O.	Ubožan plemič	Marin Odriot	20. 12. 1891
88.	Görlitz K.	Popolna žena	Vrabelj	6. 1. 1892
89.	Arago E.- Vermond P.	Vragovi zapiski	Samuel	24. 1. 1892
90.	Krylov V.	Medved snubač	Gribov	31. 1. 1892
91.	Ohnet G.	Fužinar	Filip Derblay	13. 3. 1892
92.	Rosen J.	Diletantje	Gostiša	20. 3. 1892
93.	Görner K.	Putifarjeva žena	Kislca	25. 3. 1892
94.	Ibsen H.	Nora	Helmer	27. 3. 1892
95.	Blum E.- Toché R.	Nervozne ženske	Chapeloux	10. 4. 1892

St. Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
115. Blum E.- Toché R.	Madame Mongodin	Mongodin	18. 11. 1893
116. Kotzebue A.	Zmešnjava nad zmešnjavo	Šelko Dobrič	26. 11. 1893
117. Laufs K.	Veharjevo letovišče	Filip Zagorjan	29. 11. 1893
118. Görner K.	Sneguljčica in skratje	Radmir	10. 12. 1893
119. Šamberk F.	Jednajsta zapoved	Jurij Voborski	8. 2. 1894
120. Schönthan F.-P.	Ugrabljene Sabinke	Martin Golvič	10. 2. 1894
121. Dumas A. père	Kean	Kean	25. 2. 1894

2. Po odhodu v Zagreb

1. Morré K.	Revček Andrejček	Revček Andrejček	24. 3. 1898
2. Ohnet G.	Fužinar	Filip Derblay	14. 3. 1899
3. Gogolj N. V.	Revizor	Hlestakov	20. 11. 1899
4. Ibsen H.	Strahovi	Osvald	21. 11. 1899
5. Govekar F.	Rokovnjači	Nande	20. 2. 1900
6. Kotzebue A.	Vrban Debeluhar	Vrban Debeluhar	26. 2. 1900

Št. 35. (Pov.)

Dež. gledališče v Ljubljani.

Dr. pr. 1716.

V petek, dne 13. decembra 1907.

Gostovanje g. Ignacija Borštnika iz Zagreba

Prvič. o priliki 25letnice njegovega umetniškega delovanja. Prvič.

ROZA BERND.

Igrokaz v petih dejanjih. — Spisal Gerhart Hauptmann. — Poslovenil Josip Wester. — Režiser Leon Dragutinovič.

Osebi:

R. Bernd, oskrbnik v p.	—	—	—	Anton Danilo	Hahn,	—	—	—	Josip Krizaj.
R. Bernd i.	—	—	—	Avugusta Danilova	Heinzel	—	—	—	Josip Habič.
Marica, njegova otroka	—	—	—	Josipina Kreisova	Gollš	delavci na polju	—	—	Josip Malek.
Kristof Flammi, graščak	—	—	—	Ignacij Borštnik	Stara Golibeika	—	—	—	Magda Manovska
Gospa Flammova	—	—	—	Zofija Borštnikova	Kiehnert	—	—	—	Rudolf Bukelč.
Artur Streckmann, strojnik	—	—	—	Leon Dragutinovič.	Velika dekla	—	—	—	Berta Bergantova
August Karl, knjigovoz	—	—	—	Hinko Nučič	Mala dekla	pri Flammi	—	—	Marija Kolakova
Ostrik	—	—	—	Josip Povše.	Hilna	—	—	—	Terezija Thalerjeva

PARTER:

Sedeži I.—III. vrste	2 K 20 v
IV.—VIII. vrste	2 *
IX.—XI. vrste	1 *
Stojišča	1 *
Diafke vstopnice	— 40 *
Vojakne vstopnice	— 40 *

LOŽE:

Vstopnina	1 K 40 v
za dijake	— 80 *
Sedeži I. vrste	1 K 20 v
II. vrste	1 *
III. vrste	— 80 *

BALKON:

GALERIJA:

Sedeži I. vrste	— K 60 v
II.—V. vrste	— 60 *
Stojišča	— 30 *
Predprodaja vstopnic se vrši v Šetarkovi tržnici v Selenburgovih ulicah.	

Blagajnica se odpre ob 7.

Začetek ob polu 8.

Konec ob 10.

Priljudni predstavi bosta v nedeljo, 15. decembra 1907.

Pripravljajo se: „Jelka“, „Poslednja straža“, „Pohujšanje“.

Slovensko deželno gledališče v Ljubljani.

Vodja Ignacij Borštnik.

Predstava 77. Gled predstava 2807.

U nedeljo, dne 29. marca 1914.

Zadnja predstava letošnje gledališke sezone in
poslovilni večer ravnatelja Ig. Borštnika.

Začetek ob 7/8. zvečer.

Noviteta!

Noviteta!

ALELUJA

(Izposoda iz dramskega romana) Marko Srečko Ankerl

OSOBE:

Andrejko Fari Zina, njegova sestra Zina, mlajša sestra Janez Fari, oče Janez Kureti, njegov brat, vojvoda Prebivalci, gostilničarji	M. Borštnik M. Borštnik M. Borštnik M. Borštnik M. Borštnik M. Borštnik	Ljubiša Ljubiša Ljubiša Ljubiša Ljubiša Ljubiša	M. Borštnik M. Borštnik M. Borštnik M. Borštnik M. Borštnik M. Borštnik
--	--	--	--

Pri predstavi sodelujejo orkester c. kr. pošpolka št. 27.

PARTER:	LOŽE:	BALCON:
Redni 1. 10. 2. 10. 10 2. 10. 10 3. 10. 10 3. 10. 10 4. 10. 10 4. 10. 10 5. 10. 10 5. 10. 10 6. 10. 10 6. 10. 10 7. 10. 10 7. 10. 10 8. 10. 10 8. 10. 10 9. 10. 10 9. 10. 10 10. 10. 10	brez razlike na 4. 10. 10 brez razlike na 5. 10. 10 brez razlike na 6. 10. 10 brez razlike na 7. 10. 10 brez razlike na 8. 10. 10 brez razlike na 9. 10. 10 brez razlike na 10. 10. 10	Redni 1. 10. 2. 10. 10 2. 10. 10 3. 10. 10 3. 10. 10 4. 10. 10 4. 10. 10 5. 10. 10 5. 10. 10 6. 10. 10 6. 10. 10 7. 10. 10 7. 10. 10 8. 10. 10 8. 10. 10 9. 10. 10 9. 10. 10 10. 10. 10

Vstopnice se dobivajo v Cankarovi trdnjavi in v roki na dan predstave pri klapovih v gledališču.

Stigajnica se odpre ob 7. Začetek ob 7/8. Konec ob 7/10.

V sezoni 1913/14 je Borštnik spet vodil slovensko gledališče

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
7.	Cankar I.	Jakob Ruda	Jakob Ruda	16. 3. 1900
8.	Anzengruber L.	Krivoprisežnik	Matija Somrak	17. 2. 1903
9.	Mirbeau O.	Kupčija je kupčija	Izidor Lechat	5. 2. 1907
10.	Hauptmann G.	Roza Berndt	Krištof Flamm	13. 12. 1907
11.	Weis K.	Ob svojem kruhu	Megušar	10. 3. 1908
12.	Strindberg A.	Oče	Ritmojster	16. 11. 1909
13.	Björnson B.	Preko moči	Adolf Sang	29. 1. 1910
14.	Cankar I.	Kralj na Betajnovi	Kantor	25. 3. 1913
15.	Funtek A.	Tekma	Andrej Lesovin	31. 10. 1913
16.	Raupach E.	Mlinar in njegova hči	Črnot	1. 11. 1913
17.	Morré K.	Revček Andrejček	Revček A.	16. 11. 1913
18.	Strindberg A.	Oče	Ritmojster	22. 11. 1913
19.	Costa K.	Brat Martin	Debeljak	30. 11. 1913
20.	Wilbrand A.	Svetinova hči	Svetina	21. 12. 1913
21.	Schönherr K.	Zemlja	Stari Kremen	6. 1. 1914

Narodno gledališče v Ljubljani.

Drama.

Prodaja 2 — Ured prodaje 2891.

V nedeljo, 7. septembra 1919.

Izven abonementa.

OČE

Spisal Strindberg (Prevod po nemški udaji) — Režiser Agnaci Budnik.

OSRBE:

Birnstjer	Budnik.
Lara, njegova žena	Parizova.
Ulla, njena sestra	Karlovna.
Dr. Ostermark	Sež.
Paula	Ludmila.
Doula	Agneska.
Naja	Ludmila.
Ondarski	Kapri.

Dejstvo se vidi na desni v izidu Stockholma. Čas redarstva.

Partor:	Lude:	Hidrom:
Sofot I. v. K 12—	Lude v. K 40—	Sofot I. v. K 4—
Sofot II. v. K 11—	za 4.	Sofot II. v. K 4—
Sofot IV. v. K 9—	Ekstremna K 36—	Galerija:
Sofot V. v. K 7—	Radikalna K 12—	Sofot I. v. K 4—
Dizajn K 1—	Radikalna K 12—	Sofot II. v. K 4—
Dizajn K 1—	Radikalna K 12—	Sofot III. v. K 4—

Vsiopisje se dobiva v oddelku pri gledališču Ljubljani od 10. do 1. in od 2. do 3. proti 10. pavišju in na dan predstave pri blagajni se navadno čena.

Blagajna se odpre ob 7. Začetek ob 8. Konec ob 11. uri.

Cena 50 vin.

Narodna gledališča Ljubljana.

Letak Strindbergove drame, v kateri se je Boršt-nik poslovil od odra in življenja

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
22.	Schnitzler A.	Ljubimkanje	Weiring	15. 1. 1914
23.	Buchbinder B.	Tretji eskadron	Schneller	25. 1. 1914
24.	Stroupežnicki L.	Naši bahači	Jaka Repnik	1. 2. 1914
25.	Wied G.	Stari paviljon	Lars Selkau	26. 2. 1914
26.	Govekar F.	Rokovnjači	Blaž Mozol	8. 3. 1914
27.	Praga M.	Alleluja	Aleksander Fare	29. 3. 1914
28.	Cankar I.	Kralj na Betajnovi	Kantor	17. 12. 1918
29.	Hauptmann G.	Voznik Henschel	Henschel	22. 2. 1919
30.	Strindberg A.	Oče	Ritmojster	7. 9. 1919

Popis Borštnikovih ljubljanskih vlog je iz zapuščine Janka Travna.

Boršnikove zagrebske vloge

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
1.	Sardou V.	Fedora	Loris Ipanov	16. 1. 1894
2.	Ganghofer L.- Brociner M.	Valenski svatovi	Tškuu	18. 1. 1894
3.	Ohnet G.	Vlasnik talionica	Filip Derblay	3. 9. 1894
4.	Šubert F.	Jan Vyrava	Jan Vyrava	8. 9. 1894
5.	Dumas A.	Gospodja s kamelijama	Armand	13. 9. 1894
6.	Schiller F.	Spletka i ljubav	Wurm	22. 9. 1894
7.	Primorac M.	Slijepčeva žena	Ivan	27. 9. 1894
8.	Pailleron E.	U carstvu dosade	Ballac	5. 10. 1894
9.	Sardou V.- Moreau E.	Madame Sans gêne	Napoleon	18. 10. 1894
10.	Jelačić J.	Rodrigo i Elvira	Don Diego de Gaston	29. 10. 1894
11.	Pailleron E.	Komedijaši	Coquelin Cadet	22. 11. 1894
12.	Shakespeare	Julij Caesar	Kasij	1. 12. 1894
13.	Shakespeare	Kralj Lear	Edmund	15. 12. 1894
14.	Shakespeare	Hamlet	Hamlet	10. 1. 1895
15.	Tresić- Pavičić A.	Ljudovit Posavski	Ratimir	29. 1. 1895
16.	Molière	Tartuffe	Tartuffe	11. 2. 1895
17.	Schiller F.	Razbojnici	Franjo	5. 3. 1895
18.	Shakespeare	Romeo i Julija	Tibalt	5. 4. 1895
19.	Coppée F.	Za krunu	Mihajlo Brankomir	20. 4. 1895
20.	Bogović M.	Stjepan kralj bosanski	Radivoj	23. 10. 1895
21.	Vojnović I.	Ekvinokcij	Niko Marinović	30. 10. 1895
22.	Sardou V.	Gismonda	Zaharija Franco	3. 12. 1895
23.	Dragošić I.	Siget	Gašo	13. 12. 1895
24.	Rorauer J.	Sirena	Kolja Mladenov	27. 1. 1896
25.	Ibsen H.	Neprijatelj puka	Hans Stockmann	4. 3. 1896
26.	Sofokles	Antigona	Kreont	11. 4. 1896
27.	Tresić- Pavičić A.	Simeon Veliki	Zaharija Pribislavić	29. 4. 1896

Nenar **Predstava 66.** Nenar

Gosp. Ignjat Borštnik, redatelj slovenskoga kazališta u Ljubljani kao gost.

Par. **Predstava 66.** Par.

Narodno zemaljsko kazalište u Zagrebu.

Danas u utorak dne 16. siječnja 1894.

prikazivati će se:

F E D O R A.

Drama u 4 čina napisao V. Sardou, preveo I. M.

Redatelj gosp. Nikola Milani.

L I C A :

Vergina Fedora Romanov — — — — — gđa. Ristić-Birum	Doktor Lavruk — — — — — G. Kosterlanski
Gen. Loris Ivanov — — — — — * * *	Čelav, draguljar — — — — — G. Truharjevič
Dr. Kriev, Alimche, dramski pisac — — — — —	Doktor Sobak — — — — — G. Zagar
— — — — — G. Milan	Dimin, potporučnik — — — — — G. Odina, Frako
Gen. poručnik, redarstva — — — — — G. Ševic	Cyrl, kuhar — — — — — G. Kandižar
Dr. Brodov, prijatelj Ignjatova — — — — — G. Dvornik	Joan, sluga — — — — — G. Gregorič
Gen. Giga Sibirski — — — — — G. Odina, Mihail	Maria, sobarica — — — — — G. Fink
Gospođa pl. Touraie — — — — — G. Odina, Pavao	Basil, sluga — — — — —
Baronin Ostak — — — — — G. J. Anđ	Veslar — — — — —
Bacari — — — — — G. Stojković	

Prvi čin zbiva se u Petrogradu, ostala tri u Parizu — u naše doba.

*** Gospodin Ignjat Borštnik.

Ci ene kao obično kod drame.

Početak u 7 a svršetak u 10 sati.

U četvrtak dne 18. siječnja 1894. prikazivati će se:

V a l e n s k i s v a t o v i.

Gospodin Ignjat Borštnik, redatelj slovenskoga kazališta u Ljubljani kao gost.

Prvo gostovanje
u Zagrebu

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
28.	Goethe	Egmont	Vojvoda Alba	15. 5. 1896
29.	Calderon			
	de la Barca	Sudac Zalamejski	Filip II.	5. 9. 1896
30.	Shakespeare	Kralj Henrik IV.		
		dio 1.	Westmoreland	15. 9. 1896
31.	Ibsen H.	Sablasti	Oswald	1. 10. 1896
32.	Sardou V.	Thermidor	Chatenil	25. 11. 1896
33.	Shakespeare	Rihard III.	Rihard	29. 12. 1896
34.	Pohl E.	Sedam gavrana	Rehkebert	17. 1. 1897
35.	Olden H.	Oficielna žena	Barun Friedrich	24. 1. 1897
36.	Schiller F.	Djevica Orleanska	La Hire	27. 2. 1897
37.	Španić S.- Weber A.	Sike	Pijer	20. 4. 1897
38.	Fürstova I.	Kraljević Radovan	Almo	22. 5. 1897

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
39.	Goldoni C.	Mirandolina	Barun Rippafratta	2. 9. 1897
40.	Hervieu P.	Muški zakoni	Gospodin d'Orcien	18. 9. 1897
41.	Sardou V.	Marcella	Albert Villeras	16. 10. 1897
42.	Grillparzer F.	Zlatno runo	Aietes	22. 10. 1897
43.	Schönthan F.- Kadelburg G.	Zlatne ribice	Stettendorf	28. 10. 1897
44.	Birch- Pfeifferova C.	Zvonar crkve Notre-Dame	Quasimodo	7. 11. 1897
45.	Dimitrijević M.	Jadac	Ivan Trešnik	27. 11. 1897
46.	Byron	Manfred	Prvi duh	2. 12. 1897
47.	Maurier G.	Trilby	Svengali	8. 12. 1897
48.	Shakespeare	Otelo	Jago	3. 1. 1898
49.	Funtek A.	Za kćer	Otac	11. 2. 1898
50.	Tolstoj L. N.	Moć tmine	Nikita	25. 2. 1898
51.	Vrchlicky J.	Prosidba Pelopova	Ojnomaj	30. 3. 1898
52.	Rostand E.	Samaritanka	Petar	3. 4. 1898
53.	Nehajev M.	Prelom	Grof Karlo	19. 5. 1898
54.	Cvetić M.	Roditeljski grijesi	Barun Hektor	28. 5. 1898
55.	Demeter D.	Teuta	Srdovlad	31. 5. 1898
56.	Bogović M.	Frankopan	Batori Stjepan	20. 9. 1898
57.	Ferrari P.	Dvboj	Grof Sircki	22. 9. 1898
58.	Laube H.	Grof Essex	Sir Robert Cecil	27. 9. 1898
59.	Shakespeare	Mletački trgovac	Shylock	28. 9. 1898
60.	Lemaître J.	Najstarija kći	Dyrsay	3. 10. 1898
61.	Schiller F.	Fiesco	Verrina	13. 10. 1898
62.	Angarin V.	Tajga	Fedor	18. 10. 1898
63.	Raimund F.	Rasipnik	Vučko	18. 12. 1898
64.	Rostand E.	Cyrano de Bergerac	Grof de Guiche	29. 12. 1898
65.	Schönthan F.	Puna vreća ludorija	Dr. Avgust Winkelberg	11. 1. 1899
66.	Hauptmann G.	Kirijaš Henschel	Kirijaš Henschel	21. 1. 1899
67.	Bracco R.- Brandes E.	Krinke Posjet	Luigi Palmieri Emil Repholt	1. 3. 1899 1. 3. 1899
68.	Sardou V.	Theodora	Car Justinian	9. 3. 1899
69.	Tucić S.	Povratak	Ivo	12. 4. 1899
70.	Tucić S.	Svršetak	David Mazarov	12. 4. 1899
71.	Brieux E.	Kolijevka	Georges de Girien	18. 4. 1899
72.	Sudermann H.	Očinski dom	Dr. pl. Keller	4. 5. 1899
73.	Suvorin A.	Tatjana Rjepina	Mihajlo A. Adašev	23. 5. 1899
74.	Scribe E.	Priče Kraljice navarske	Karlo V.	4. 9. 1899
75.	Sardou V.	Spiritizam	Valentin Clavierès	7. 11. 1899
76.	Calderon de la Barca	Život je san	Vasilije	9. 11. 1899

Narodno zemaljsko kazalište u Zagrebu.

Uzvik u četvrtak dne 18. siječnja 1894.

(prikazivati će se)

Valenski svatovi.

Ignjak u 4 čina napisal: J. Ganghofer i M. Brochner, preveo A. M.

Redatelj gosp. Adam Mandrovi.

L I C A

Emilije Fortunat, vladin u hla- vici — — — — —	o. Ismitzovi	Stari, rođak — — — — —	o. Anđ
Adela, supruga — — — — —	Ady, Sava	Oseku, mlakatelj lita „Bomha“ — — — — —	o. David
Ant, mladić — — — — —	o. Fina	Marro, Niderman — — — — —	o. Kandišar
Adelo, Sotara, vladin u Vojvoda	o. Milan	Budis, elipov misticid — — — — —	o. Brati
Adelo Regin, biči sličar — — — — —	o. Freudenreich	Sanda, krtica — — — — —	o. Golan, Samovska
Že, supruga — — — — —	o. Ady, Anđ	Vasiko, žena: krtica — — — — —	o. Lani
Pa, njelava krtica — — — — —	o. Golan, Bandakozanka	Kom, stari mladić — — — — —	o. Vajšid
Petari, Tiro, država, odvjetnik — — — — —	o. Kandišar	Drago, „stolodnjak“ — — — — —	o. David
Vasilje, izum, sofini naprednik — — — — —	o. Zagar	Alrika, žena — — — — —	o. Krtica
Beni, Adraze, profet — — — — —	o. Golan, Mikšid	„Ira, poslati — — — — —	o. Mihalj
Lila, supruga — — — — —	o. Golan, Mikšid	Morai, porjermik redarstva — — — — —	o. Lukšid

Sejani, Stanci, Gledstvo Cip. 1. On gita u Rumunskoj u nako doba.

*** Gospodin Ignjat Borštnik.

Redatelj Ignjat Borštnik.

Početak u 7 a svršetak u 10 sati.

(prikazivati će se)

Valovje mora i ljubavi.

(prikazivati će se)

Drugo gostovanje
v Zagrebu

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
77.	Sofokles	Kralj Edip	Teirezija	7. 12. 1899
78.	Freudenreich J.	Graničari	Sava Čuić	10. 12. 1899
79.	Bozděch E.	Gospodar Svijeta u svojoj kući	Napoleon I.	13. 12. 1899
80.	Hofmannstahl H.	Sobeida	Šalnasar	3. 1. 1900
81.	Voss R.	Jaoh pobijedjenima!	Napoleon Bonaparte	24. 1. 1900
82.	Shakespeare	Ukročena goropad	Gremio	26. 1. 1900
83.	Bogović M.	Matija Gubec	Tahi Franjo	4. 2. 1900
84.	Praga M.	Alleluja	Aleksander Fara	21. 3. 1900
85.	Štolba J.	Na ljetovanju	Euzbij Vostry	3. 4. 1900
86.	Dragošić H.	Posljednji Zrinjski	Grof Katzensteinski	29. 4. 1900
87.	Miler F.	Cvijeta i Miljenko	Malatesta	2. 9. 1900
88.	Augier E.	Fourchambaultovi	Bernard	4. 9. 1900
89.	Devore G.	Savjest u djeteta	Cauvelin	20. 9. 1900
90.	Kumičić E.	Petar Zrinski	Fran K. Frankopan	24. 10. 1900

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
91.	Kukuljević-Sakcinski I.	Juran i Sofija	Marnavić	15. 11. 1900
92.	Giacosa G.	Kao lišće	Massimo	29. 11. 1900
93.	Cankar I.	Jakob Ruda	Jakob Ruda	22. 12. 1900
94.	Milarov I.	Apoštol	Asjen Matevski	17. 1. 1901
95.	Ivanov	Kneginja Jelena	Sandal	28. 2. 1901
96.	Nušić B.	Tako je moralo biti	Ljubomir Nestorović	26. 3. 1901
97.	Sudermann H.	Ivan Krstitelj	Herod Antipas	3. 4. 1901
98.	Milan N.	Mati	Barun Falkenstein	16. 4. 1901
99.	Sudermann H.	Propast Sodome	Dr. Weisse	18. 4. 1901
100.	Ogrizović M.	Dah	Šumar	25. 5. 1901
101.	Becque H.	Parižanka	Du Mesnil	12. 9. 1901
102.	Vojnović I.	Suton	Savo	5. 10. 1901
103.	Fulda L.	Robinsonovo ostrvo	Castor	6. 10. 1901
104.	Ernst O.	Školnik Flachmann	Diercks	16. 10. 1901
105.	Šenoa A.	Zlatarevo zlato	Ivan Jakopović	21. 11. 1901
106.	Brieux E.	Crveni talar	Mouzon	12. 12. 1901
107.	Hauptmann G.	Dabrov kozuh	Pl. Wehrhahn	8. 1. 1902
108.	Belot A.	Fromont-junior i Risler-senior	Risler-senior	22. 1. 1902
109.	Shakespeare W.	Koriolan	Titi Larcije	30. 1. 1902
110.	Maeterlinck M.	Provalnik	Slijepi djed	22. 2. 1902
111.	Koščević V.	Puškinova smrt	Grof Bankendorf	27. 2. 1902
112.	Demeter D.	Teuta	Srdovlad	20. 4. 1902
113.	Miler F.	Muž i žena	Milivoj	14. 5. 1902
114.	Barett W.	U znaku križa	Car Neron	20. 11. 1902
115.	Čehov A.	Ujak Vanja	Astrov	25. 11. 1902
116.	Car-Emin V.	Zimsko sunce	Berto Kuzmić	10. 12. 1902
117.	Gorki M.	Malomještani	Nil	8. 1. 1903
118.	Bernac J.	Mačak i kerubin	Wing-Še	7. 2. 1903
119.	Ibsen H.	Junaci na Helgelandu	Gunnar	8. 3. 1903
120.	Lothar R.	Kralj Arlekin	Arlekin	26. 3. 1903
121.	Ibsen H.	Nora	Dr. Rank	18. 4. 1903
122.	Šenoa A.	Diogenes	Barun Vjenčeslav Klefeld	1. 9. 1903
123.	Augier E.	Bestidnici	Vernouillet	3. 9. 1903
124.	Sumbatov A.	Okovi	Georgij Dimitrijević Propovjev	5. 9. 1903
125.	Echegaray J.	Bernardo Montilla	B. Montilla	12. 9. 1903
126.	Tomić J.	Veronika Desenička	Grof Herman	11. 10. 1903
127.	Gorki M.	Na dnu života	Satin	31. 10. 1903
128.	Shakespeare W.	Troilo i Kresida	Terzit	12. 12. 1903
129.	Tolstoj L. N.	Uskrsnuće	Mikišin	23. 1. 1904

Hrvatsko zemaljsko kazalište u Zagrebu.

utorak 10. prosinca 1907.
Predstava 7. Serija II. Par 74

U proslavu 25-godišnjice umjetničkog rada g. Ignjata Borštnika,
člana Hrvatskog zemaljskog kazališta.

Prvi put:

Z E M L J A.

Komedija života u tri čina. Napisao Karl Schönherr. Prevela Adela Milčević.

Redatelj: g. Bah.

O S O B E:

Stari Griz
Ivša, njegov sin
Mena, gazdarica u Grizovih
Trina, služavka u Grizovih
Gazda sa ledenog vrha
Ciprijan
Perka njegova djeca
Konrad
Žena-pogrebница
Grebar
Stolar
Liječnik
Prvi sluga
Drugi
Konjar
Čobanin

G. Borštnik.
G. Barbarić.
Gđica. Vavra.
Gđica. Mihčić.
G. Rastvor.
Mali Vlatko.
Mali Marjan.
Mali Lovro.
Gđja. Savić.
G. Velje.
G. Šipčić.
G. Dević.
G. Geršić.
G. Sotošek.
G. Bojunić.
Gđica. Zapančić

Čin se događa u nekoj zapuštenoj gorskoj dolini.

U skladu, da se zakazana predstava odkaže, vrijedi kupljena ulaznica i za predstavu, kojom se ova naknadnjica ili se može povratiti ulazna dana najkasnije do 5 sati poslije podne kod blagajne. Inače joj se gubi vrijednost. Ako se ne samo glumci zamijeni u komadu, ne smije se da se je time zamjenjuje komad. Ista se tako ulaznica ne može zamijeniti, ako se samo jedan komad od dvaju ili triju zakazanih zamijeni drugom. U drugom slučaju mora dobiti se glumcima odgovarajuće posude odredbe.

Serija II. "Car Valerij". Par 74
Četvrtak 3. "Anapodjina kćerica". Njega odprava.
Nepos 84

Par 13. "Lutka". Par 80. "Jastrebniki
kao gosti.

Dramske cijene.

Prisnost, lada u prstenju, za 4 osoba	1 K.	Parquet II. i III. red	2 K. 40 L.
Lada u honorarnu za 4 osoba	1 -	Parquet IV. - VIII. red	1 - 30 -
Lada u I. katu, za 4 osoba	1 -	Parquet IX. - XIV. red	1 - 20 -
Lada u II. katu, za 4 osoba	1 -	Balkon I. red	1 - 30 -
Spjalo u prstenju lada	1 - 20 -	Balkon II. - IV. red	1 - 20 -
Spjalo u ladi u prstenju	1 - 20 -	Balkon V. red dalje	1 - 20 -
Spjalo u ladi u I. katu	1 -	Stojanje u parteru	1 - 20 -
Spjalo u ladi u II. katu	1 -	Dvori i engeri	1 - 20 -
Parquet I. red	2 - 70 -	Privremena galerija	1 - 20 -

Blagajna se otvara u 7, početak u 7 $\frac{1}{2}$, a svršetak u 10 sati.

Letak slavnostne pred-
stave ob 25-letnici dela

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
130.	Parma V.	Caričine Amazonke	Knez Potemkin	5. 2. 1904
131.	Šenoa M.	Ban Pavao	Henrik Güssingen	13. 2. 1904
132.	Jurić M.-Zagorka	Filip Košenski	Filip Košenski	19. 3. 1904
133.	Petrović P.	Rkać	Gjukan Milić	26. 3. 1904
134.	Strindberg A.	Vjerovnik	Gustav	7. 5. 1904
135.	Ibsen H.	Divlja patka	Gregers	14. 5. 1904
136.		Vasantasena	Samsthanaha	4. 9. 1904
137.	Hebbel F.	Irud i Mirijamna	Josip	6. 9. 1904
138.	Marković F.	Karlo Drački	Nikola Gorjanski	13. 9. 1904
139.	Butti	Lucifer	Tomamaso Senardi	24. 9. 1904
140.	Heijermans H.	Nada	Clemens Bos	8. 10. 1904
141.	Hrčić F.	U sumraku	Rade Milčić	22. 10. 1904
142.	Fulda L.	Prijatelji iz mladih dana	Filip Winkler	17. 12. 1904
143.	Aishilos	Orestija	Egist	29. 12. 1904

St. Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
144. Kumičić E.	Propast kraljeva hrvatske krvi	Knez Dimitar	16. 2. 1905
145. Nikolić M.	Razbijeni sni	Albin	23. 2. 1905
146. Jurić M.-Zagorka	Evica Gubčeva	Franjo Tah	18. 3. 1905
147. Šubert F.	Žetva	Petar Lebduška	1. 4. 1905
148. Tolstoj A. K.	Smrt Ivana		
	Groznoga	Boris Godunov	14. 5. 1905
149. Wilde O.	Saloma	Herod Antipa	27. 5. 1905
150. Beyerlein	Na počinak	Volkhardt	7. 9. 1905
151.	Madame Flirt	Grof de la Roche- Tesson	14. 9. 1905
152. Ogrizović M.	Slava njima	Stanko Vraz	14. 10. 1905
153. Berton P.	Lijepa Marseljka	Napoleon Bonaparte	25. 10. 1905
154. Ohorn A.	Braća Bernardinci	Pater Simon	9. 12. 1905
155. Shakespeare W.	Antonij i Kleopatra	Seksto Pompej	11. 1. 1906
156. Šenoa A.	Seljačka buna	Franjo Tah	28. 1. 1906
157. Dostojevskij F. M.	Zločin i kazna	Profirij Petrović	17. 2. 1906
158. Ogrizović M.	Sujet	Jegor Jegorović	10. 3. 1906
159. Dečak M.	Grbavac	Arsenij	10. 3. 1906
160. Ibsen H.	Hedda Gabler	Asesor Brack	19. 5. 1906
161. Ogrizović M.	Gospodja Walevska	Napoleon	1. 9. 1906
162. Weber A.- Brkić H.	Ivan od Pomuka	Večeslav IV.	20. 9. 1906
163. Schiller F.	Vilim Tel	Herman Gessler	21. 10. 1906
164. Mirbeau O.	Posao je posao	Isidore Lechat	30. 10. 1906
165. Sudermann H.	Čast i poštenje	Grof Trast-Saakberg	20. 11. 1906
166. Miletić S.	Grof Paližna	Marko grof Paližna	1. 12. 1906
167. Kolarić R.- Kišur	Sin	Prosper	29. 12. 1906
168. Hauptmann G.	Tkalci	Dreissiger	17. 1. 1907
169. Strindberg A.	Drugovi	Östemark	12. 3. 1907
170.	Dolazak Hrvata	Hadaor	14. 4. 1907
171. Bernstein H.	Vihor	Barun Lebourg	1. 5. 1907
172. Čirikov E.	Jevreji	Fuhrmann	5. 9. 1907
173. Petrović P.	Suza	Čako	19. 9. 1907
174.	Tudjinka		
175. Bonn F.	Sherlock Holmes	Dr. Mors	9. 11. 1907
176. Feuillet O.	Dalila	Chevalier Carnioli	28. 11. 1907
177. Schönherr K.	Zemlja	Stari Grutz	10. 12. 1907
178. Lavedan H.	Dvoboj	Dr. Henry Morey	13. 2. 1908
179. Ibsen H.	Gospodja s mora	Stranac	21. 3. 1908
180. Björnson B.	Nad našu snagu		10. 4. 1908

Predstava 232. Irena predrožja

IGNJATA BORŠTNIKA

IGNJATA BORŠTNIKA

a u spomen 100-godišnjice rođenja Fridrika Hebbela.

Slovo o „Fridriku Hebbelu“ govori g. prof. dr. Artur Schölder.

14/ 1888

Novo uvježbano

Trên đất

MARIJA MAGDALENA

Drama iz građanskog života u tri čina. Napisa Fridrik Hebbel

Redatelj: Josip Huh.

오른쪽

Waples, Andrew, editor
Tosno, Stephen, trans-
lator, editor
Karl, Robert, trans-
lator, editor
Lambert, David
Tosno, Stephen

Igajet Herstak
Punk: Galt
Nau: Vava
Jomp: Papi
Jomp: Papi
Jomp: Stelator

Wielkość, typowe
Adres, adreski podległości
Drogi, adreski podległości
Dzielnice
Wielkość

Franya Satoševič
 Ilonka Džon
 Slavica Velič
 Franya Gromova
 Natalya Zupriska

Living as a culture-intelligent graduate student: practical aspects

For the purpose of this study, the following hypotheses were formulated:

Obl. letelica 30. en. svesek: 22. singula silvatici. Nodulja 21. I. P. - sata pp., „Carnes“ (ševka) predstava; let. prodle. Na vater u 8 sati „Jasenji maseari“ (ševka) predstavlj. let. prodle. Fronduljak 21. I. P. - sata pp., „Paliras vater“ („Gosp.“) let. prodle. Na vater u 8 sati „Lutija Lammernudrica“ let. prodle. Elendi 21. I. P. - sata pp., „Nodi dub“ let. prodle. N. 2009 u 8 sati „Wetio“ (trava) predstavlj.

Dranske cijene:

Ploščnina kate je 100 m²
 je 1 osoba
 Leta 1990: 100 m²
 Leta 1991: 100 m²
 Leta 1992: 100 m²
 Leta 1993: 100 m²
 Leta 1994: 100 m²
 Leta 1995: 100 m²
 Leta 1996: 100 m²
 Leta 1997: 100 m²
 Leta 1998: 100 m²
 Leta 1999: 100 m²
 Leta 2000: 100 m²
 Leta 2001: 100 m²
 Leta 2002: 100 m²
 Leta 2003: 100 m²
 Leta 2004: 100 m²
 Leta 2005: 100 m²
 Leta 2006: 100 m²
 Leta 2007: 100 m²
 Leta 2008: 100 m²
 Leta 2009: 100 m²
 Leta 2010: 100 m²
 Leta 2011: 100 m²
 Leta 2012: 100 m²
 Leta 2013: 100 m²
 Leta 2014: 100 m²
 Leta 2015: 100 m²
 Leta 2016: 100 m²
 Leta 2017: 100 m²
 Leta 2018: 100 m²
 Leta 2019: 100 m²
 Leta 2020: 100 m²
 Leta 2021: 100 m²
 Leta 2022: 100 m²
 Leta 2023: 100 m²
 Leta 2024: 100 m²
 Leta 2025: 100 m²
 Leta 2026: 100 m²
 Leta 2027: 100 m²
 Leta 2028: 100 m²
 Leta 2029: 100 m²
 Leta 2030: 100 m²
 Leta 2031: 100 m²
 Leta 2032: 100 m²
 Leta 2033: 100 m²
 Leta 2034: 100 m²
 Leta 2035: 100 m²
 Leta 2036: 100 m²
 Leta 2037: 100 m²
 Leta 2038: 100 m²
 Leta 2039: 100 m²
 Leta 2040: 100 m²
 Leta 2041: 100 m²
 Leta 2042: 100 m²
 Leta 2043: 100 m²
 Leta 2044: 100 m²
 Leta 2045: 100 m²
 Leta 2046: 100 m²
 Leta 2047: 100 m²
 Leta 2048: 100 m²
 Leta 2049: 100 m²
 Leta 2050: 100 m²
 Leta 2051: 100 m²
 Leta 2052: 100 m²
 Leta 2053: 100 m²
 Leta 2054: 100 m²
 Leta 2055: 100 m²
 Leta 2056: 100 m²
 Leta 2057: 100 m²
 Leta 2058: 100 m²
 Leta 2059: 100 m²
 Leta 2060: 100 m²
 Leta 2061: 100 m²
 Leta 2062: 100 m²
 Leta 2063: 100 m²
 Leta 2064: 100 m²
 Leta 2065: 100 m²
 Leta 2066: 100 m²
 Leta 2067: 100 m²
 Leta 2068: 100 m²
 Leta 2069: 100 m²
 Leta 2070: 100 m²
 Leta 2071: 100 m²
 Leta 2072: 100 m²
 Leta 2073: 100 m²
 Leta 2074: 100 m²
 Leta 2075: 100 m²
 Leta 2076: 100 m²
 Leta 2077: 100 m²
 Leta 2078: 100 m²
 Leta 2079: 100 m²
 Leta 2080: 100 m²
 Leta 2081: 100 m²
 Leta 2082: 100 m²
 Leta 2083: 100 m²
 Leta 2084: 100 m²
 Leta 2085: 100 m²
 Leta 2086: 100 m²
 Leta 2087: 100 m²
 Leta 2088: 100 m²
 Leta 2089: 100 m²
 Leta 2090: 100 m²
 Leta 2091: 100 m²
 Leta 2092: 100 m²
 Leta 2093: 100 m²
 Leta 2094: 100 m²
 Leta 2095: 100 m²
 Leta 2096: 100 m²
 Leta 2097: 100 m²
 Leta 2098: 100 m²
 Leta 2099: 100 m²
 Leta 2100: 100 m²

100	Spektrale 1. Band 1. I
101	Spektrale 1. Band 1. II
102	Spektrale 1. Band 1. III
103	Spektrale 1. Band 1. IV
104	Spektrale 1. Band 1. V
105	Spektrale 1. Band 1. VI
106	Spektrale 1. Band 1. VII
107	Spektrale 1. Band 1. VIII
108	Spektrale 1. Band 1. IX
109	Spektrale 1. Band 1. X
110	Spektrale 1. Band 1. XI
111	Spektrale 1. Band 1. XII
112	Spektrale 1. Band 1. XIII
113	Spektrale 1. Band 1. XIV
114	Spektrale 1. Band 1. XV
115	Spektrale 1. Band 1. XVI
116	Spektrale 1. Band 1. XVII
117	Spektrale 1. Band 1. XVIII
118	Spektrale 1. Band 1. XIX
119	Spektrale 1. Band 1. XX
120	Spektrale 1. Band 1. XXI
121	Spektrale 1. Band 1. XXII
122	Spektrale 1. Band 1. XXIII
123	Spektrale 1. Band 1. XXIV
124	Spektrale 1. Band 1. XXV
125	Spektrale 1. Band 1. XXVI
126	Spektrale 1. Band 1. XXVII
127	Spektrale 1. Band 1. XXVIII
128	Spektrale 1. Band 1. XXIX
129	Spektrale 1. Band 1. XXX
130	Spektrale 1. Band 1. XXXI
131	Spektrale 1. Band 1. XXXII
132	Spektrale 1. Band 1. XXXIII
133	Spektrale 1. Band 1. XXXIV
134	Spektrale 1. Band 1. XXXV
135	Spektrale 1. Band 1. XXXVI
136	Spektrale 1. Band 1. XXXVII
137	Spektrale 1. Band 1. XXXVIII
138	Spektrale 1. Band 1. XXXIX
139	Spektrale 1. Band 1. XL
140	Spektrale 1. Band 1. XLI
141	Spektrale 1. Band 1. XLII
142	Spektrale 1. Band 1. XLIII
143	Spektrale 1. Band 1. XLIV
144	Spektrale 1. Band 1. XLV
145	Spektrale 1. Band 1. XLVI
146	Spektrale 1. Band 1. XLVII
147	Spektrale 1. Band 1. XLVIII
148	Spektrale 1. Band 1. XLIX
149	Spektrale 1. Band 1. L
150	Spektrale 1. Band 1. LI
151	Spektrale 1. Band 1. LII
152	Spektrale 1. Band 1. LIII
153	Spektrale 1. Band 1. LIV
154	Spektrale 1. Band 1. LV
155	Spektrale 1. Band 1. LVI
156	Spektrale 1. Band 1. LVII
157	Spektrale 1. Band 1. LVIII
158	Spektrale 1. Band 1. LIX
159	Spektrale 1. Band 1. LX
160	Spektrale 1. Band 1. LXI
161	Spektrale 1. Band 1. LXII
162	Spektrale 1. Band 1. LXIII
163	Spektrale 1. Band 1. LXIV
164	Spektrale 1. Band 1. LXV
165	Spektrale 1. Band 1. LXVI
166	Spektrale 1. Band 1. LXVII
167	Spektrale 1. Band 1. LXVIII
168	Spektrale 1. Band 1. LXIX
169	Spektrale 1. Band 1. LXX
170	Spektrale 1. Band 1. LXXI
171	Spektrale 1. Band 1. LXXII
172	Spektrale 1. Band 1. LXXIII
173	Spektrale 1. Band 1. LXXIV
174	Spektrale 1. Band 1. LXXV
175	Spektrale 1. Band 1. LXXVI
176	Spektrale 1. Band 1. LXXVII
177	Spektrale 1. Band 1. LXXVIII
178	Spektrale 1. Band 1. LXXIX
179	Spektrale 1. Band 1. LXXX
180	Spektrale 1. Band 1. LXXXI
181	Spektrale 1. Band 1. LXXXII
182	Spektrale 1. Band 1. LXXXIII
183	Spektrale 1. Band 1. LXXXIV
184	Spektrale 1. Band 1. LXXXV
185	Spektrale 1. Band 1. LXXXVI
186	Spektrale 1. Band 1. LXXXVII
187	Spektrale 1. Band 1. LXXXVIII
188	Spektrale 1. Band 1. LXXXIX
189	Spektrale 1. Band 1. LXXXX
190	Spektrale 1. Band 1. LXXXXI
191	Spektrale 1. Band 1. LXXXXII
192	Spektrale 1. Band 1. LXXXXIII
193	Spektrale 1. Band 1. LXXXXIV
194	Spektrale 1. Band 1. LXXXXV
195	Spektrale 1. Band 1. LXXXXVI
196	Spektrale 1. Band 1. LXXXXVII
197	Spektrale 1. Band 1. LXXXXVIII
198	Spektrale 1. Band 1. LXXXXIX
199	Spektrale 1. Band 1. LXXXXX

Gene	T K 20	Strains	T K 20
1	10	Strains 18 and 19	10
2	10	Strains 20 and 21	10
3	10	Strains 22 and 23	10
4	10	Strains 24 and 25	10
5	10	Strains 26 and 27	10
6	10	Strains 28 and 29	10
7	10	Strains 30 and 31	10
8	10	Strains 32 and 33	10
9	10	Strains 34 and 35	10
10	10	Strains 36 and 37	10
11	10	Strains 38 and 39	10
12	10	Strains 40 and 41	10
13	10	Strains 42 and 43	10
14	10	Strains 44 and 45	10
15	10	Strains 46 and 47	10
16	10	Strains 48 and 49	10
17	10	Strains 50 and 51	10
18	10	Strains 52 and 53	10
19	10	Strains 54 and 55	10
20	10	Strains 56 and 57	10
21	10	Strains 58 and 59	10
22	10	Strains 60 and 61	10
23	10	Strains 62 and 63	10
24	10	Strains 64 and 65	10
25	10	Strains 66 and 67	10
26	10	Strains 68 and 69	10
27	10	Strains 70 and 71	10
28	10	Strains 72 and 73	10
29	10	Strains 74 and 75	10
30	10	Strains 76 and 77	10
31	10	Strains 78 and 79	10
32	10	Strains 80 and 81	10
33	10	Strains 82 and 83	10
34	10	Strains 84 and 85	10
35	10	Strains 86 and 87	10
36	10	Strains 88 and 89	10
37	10	Strains 90 and 91	10
38	10	Strains 92 and 93	10
39	10	Strains 94 and 95	10
40	10	Strains 96 and 97	10
41	10	Strains 98 and 99	10
42	10	Strains 100 and 101	10
43	10	Strains 102 and 103	10
44	10	Strains 104 and 105	10
45	10	Strains 106 and 107	10
46	10	Strains 108 and 109	10
47	10	Strains 110 and 111	10
48	10	Strains 112 and 113	10
49	10	Strains 114 and 115	10
50	10	Strains 116 and 117	10
51	10	Strains 118 and 119	10
52	10	Strains 120 and 121	10
53	10	Strains 122 and 123	10
54	10	Strains 124 and 125	10
55	10	Strains 126 and 127	10
56	10	Strains 128 and 129	10
57	10	Strains 130 and 131	10
58	10	Strains 132 and 133	10
59	10	Strains 134 and 135	10
60	10	Strains 136 and 137	10
61	10	Strains 138 and 139	10
62	10	Strains 140 and 141	10
63	10	Strains 142 and 143	10
64	10	Strains 144 and 145	10
65	10	Strains 146 and 147	10
66	10	Strains 148 and 149	10
67	10	Strains 150 and 151	10
68	10	Strains 152 and 153	10
69	10	Strains 154 and 155	10
70	10	Strains 156 and 157	10
71	10	Strains 158 and 159	10
72	10	Strains 160 and 161	10
73	10	Strains 162 and 163	10
74	10	Strains 164 and 165	10
75	10	Strains 166 and 167	10
76	10	Strains 168 and 169	10
77	10	Strains 170 and 171	10
78	10	Strains 172 and 173	10
79	10	Strains 174 and 175	10
80	10	Strains 176 and 177	10
81	10	Strains 178 and 179	10
82	10	Strains 180 and 181	10
83	10	Strains 182 and 183	10
84	10	Strains 184 and 185	10
85	10	Strains 186 and 187	10
86	10	Strains 188 and 189	10

Blagajna se otvara u **7**, početak u **7^{1/2}**, a svršetak poslije **10** sati

Drugi jubilej (1913)

Št.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
181.	Bernstein M.	Svršetak	Müller	28. 4. 1908
182.	Tresić-Pavičić A.	Ciceronovo progonstvo	Marko Licinij Kraso Mucijan	2. 5. 1908
183.	Hauptmann G.	Roza Bernd	Kristof Flamm	24. 5. 1908
184.	Galović F.	Mars regni	Nadbiskup Lovro	1. 9. 1908
185.	Vrchlicky J.	Godiva	Leofric	25. 11. 1908
186.	Ronetti R.	Manasse	Emil Horn	17. 12. 1908
187.	Normand J.	Ne zaboravlja se	Barun	12. 1. 1909
188.	Tolstoj L. N.	Ana Karenjina	Aleksej Karenjin	16. 1. 1909
189.	Hamsun K.	Na vratima slave	Prof. Gylling	2. 3. 1909
190.	Bourget P.-Cury A.	Rastava	Darras	24. 4. 1909
191.	Meyer-Förster V.	Stari Heidelberg	Dr. phil. Jüttner	9. 5. 1909
192.	Wilde O.	Idealan muž	Sir Robert Chiltern	18. 5. 1909

St. Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
193. Didring E.	Opasna igra	Ivar	18. 9. 1909
194. Bordeaux H.	Ljubavna pisma	Jacques Monrevel	29. 11. 1909
195. Bernstein H.	Izrael	Justin Gutlieb	11. 12. 1909
196. Shaw B.	Zanat gdje Warren	Sir Georg Crofts	4. 1. 1910
197. Przybyszewski S.	Zlatno runo	Ruszczyc	11. 3. 1910
198. Ibsen H.	Rosmersholm	Rektor Kroll	19. 3. 1910
199. De Nion F.- De Buysilieux G.	U oči sreće	Paul Huguin- Senonges	25. 4. 1910
200. Stroupežnický L.	Barun Hrobčicki	Vaclav bar. Hrobčicki	12. 5. 1910
201. Andrejev L.	K zvijezdama	Verhovcev Valentin Aleksejevič	27. 5. 1910
202. Šenoa M.	Izgubljeni	Kapetan Tone	17. 11. 1910
203. Bataille H.	Gola žena	Knez Chabran	21. 1. 1911
204. Shakespeare W.	Macbeth	Macbeth	3. 3. 1911
205. Birinski L.	Moloh	Ivan Ivanović Razumov	25. 4. 1911
206. Marjanović M.	Ivičina Karijera	Steberski	9. 5. 1911
207. Civinini G.	Sestra Speranza	Kavalijer	15. 5. 1911
208. Schnitzler A.	Ljubakanje	Ivan Weiring	16. 5. 1911
209. D'Annunzio G.	Jorijeva kći	Lazaro di Roio	22. 5. 1911
210. Wied G.	Stari paviljon	Vrtljar	1. 6. 1911
211. Kosor J.	Požar strasti	Ilija Šalić	31. 8. 1911
212. Najdenov S.	Vanjušnova djeca	Aleksander Jegorović Vanjušin	5. 10. 1911
213. Tolstoj L. N.	Živi mrtvec	Sergej Dimitrijevič	8. 11. 1911
214. Schiller F.	Razbojnici	Maksimilijan Moor	25. 11. 1911
215. Goethe J. W.	Götz von Berlichingen	Biskup od Bamberga	20. 12. 1911
216. Verne J.	Carev glasnik	Car	23. 12. 1911
217. Ćurčić M.	I oprosti nama	Djed	10. 2. 1912
218. Stržnicky M.	Nešto se zbilo	Maknić Ivan	10. 2. 1912
219. Dostojevski F. M.	Braća Karamazovi	Fjodor Pavlovič Karamazov	24. 2. 1912
220. Ibsen H.	Kad mi mrtvi ustajemo	Arnold Rubek	21. 3. 1912
221. Vojnović I.	Gospodja sa suncokretom	Alvise Candiano	25. 5. 1912
222. Lengyel M.	Taifun	Jyeyasa Kabayaski	1. 6. 1912
223. Strindberg A.	Otac	Kapetan	30. 9. 1912
224.	Državni stan	Anton Jegorović	19. 9. 1912
225. Loyson P.	Protivne duše	Djed Servan	24. 11. 1912
226. Farkas L.	Pervi i zadnji kip	Fernando	19. 1. 1913

St.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
227.	Nawaczenski A.	Fridrik Veliki	Von Zieten Hans	1. 3. 1913
228.	Hebbel F.	Marija Magdalena	Majstor Anton	19. 3. 1913
229.	Funtek A.	Tekma	Andrej Lesovin	19. 4. 1913
230.	Ibsen H.	Graditelj Solness	Halvard Solness	28. 4. 1913
231.	Tucić S.	Golgota	Peregrin	4. 5. 1913
232.	Maeterlinck M.	Plava ptica	Djed Tyl	12. 5. 1913
233.	Wedekind F.	Zimski duh	Dr. Schön	21. 6. 1913
234.	Zweig S.	Kuća kraj mora	Gotthold Krüger	6. 10. 1913
235.	Renard J.	Ridjokosi	Grof Lepic	16. 10. 1913
236.	Galsworthy J.	Operušani golub	Christopher Welwyn	24. 10. 1913
237.	Nithah-Stahn W.	Kristova drama	Šimun zvan Petar	4. 4. 1914
238.	Kosor J.	Pomirenje	Marko Gavanović	17. 6. 1914
239.	Mrštik A. i V.	Maryša	Lizal	3. 9. 1914
240.	Heltai E.	Oni, koji ostaju	Djed	16. 9. 1914
241.	Vernon H. — Owen H.	Mr. Wu	Mr. Wu	2. 11. 1914
242.	Petrović P.	Šuma	Lugar, nazvan Medvjed	3. 2. 1915
243.	Hauptmann G.	Kolega Crampton	Prof. Crampton	23. 2. 1915
244.	Pastouchl F.	Kerubinova sudbina	Ing. Filippo Aloisi	4. 3. 1915
245.	Aishylos	Perzijanci	4. iz dvora dr. vijeća	1. 5. 1915
246.	Wyspianski S.	Warszawianka	Stari veteran	1. 5. 1915
247.	Perzynski W.	Ašantka	Gospod ravnatelj	11. 5. 1915
248.	Šenoa A.	Čuvaj se senjske ruke	Marko Antun de Dominis	1. 9. 1915
249.	Rysel L.	Za navijek	Svećenik	13. 2. 1915
250.	Bogović M.	Matija Gubec	Marko	3. 2. 1916
251.	Rittner T.	Glupi Jakov	Karol Olešnicki	4. 3. 1916
252.	Čehov A.	Trešnjik	Firs	18. 3. 1916
253.	Hauptmann G.	Elga	Timoska	30. 3. 1916
254.	Nathausen H.	Iza zidina	Adolf Lavin	25. 4. 1916
255.	Nehajev M.	Spasitelj	Liječnik	9. 6. 1916
256.	Jurić M. — Zagorka	Grička vještica	Galović	18. 6. 1916
257.	Hauptmann G.	Pacovi	John	25. 10. 1916
258.	Dostojevski F. M.	Vječni muž	Pavao Pavlović Trusockij	5. 12. 1916
259.	Galović F.	Mati	Miško	29. 12. 1916
260.	Dimović G.	Zmija mladoženja	Von Schröder	13. 2. 1917
261.	Rolland R.	Vuci	Quesnel	3. 3. 1917
262.	Ibsen H.	Za prijestolje	Ivan Bodde	20. 3. 1917
263.	Sternheim C.	Snob	Grof Aloysius Palen	1. 5. 1917

Št.	Avtor	Delo	Vloga	Datum premiere
264.	Jurković J.	Poslednja noč	Prior samostana	1. 9. 1917
265.	Kraigher A.	Školjka	Dr. Podboj	1. 10. 1917
266.	Fonvizin D.	Nedorasli	Starodum	28. 12. 1917
267.	Arcybašev M. P.	Ljubomor	Semjon Semjonovič	7. 1. 1918
268.	Strindberg A.	Smrtni ples	Edgar	19. 6. 1918
	Strindberg A.	Smrtni ples 2. dio	Edgar	20. 6. 1918

Fopis zagrebskih vlog I. Borštnika je iz seminarske naloge Nevenke Drvar-Božinovske, ki je jo je opravila kot slušateljica AGRFT v Ljubljani.

Nekaj člankov o Ignaciju Boršniku

Pričujoči, nepopolni seznam člankov, ki kakor koli osvetljujejo Boršnikovo življenje in delo, upošteva samo objave v slovenskih časnikih in revijah in ne navaja kritik posameznih predstav in igralčevih stvaritev v njih. Sleherni raziskovalec bo te ocene zlahka našel v periodičnem tisku s pomočjo datumov v obeh pregledih Boršnikovih vlog v tem zvezku — ljubljanskih in zagrebških.

Seznam je urejen kronološko.

- Boršnikov »kuplet« v slovenskem gledališču. Slovenski narod 22. oktobra 1888.
Stari Ilija. Ljubljanski zvon 1891, str. 63.
Velikodušna ponudba. Slovenski narod 1. maja 1895.
Nesreča na odru. Slovenski narod 20. oktobra 1898.
Slovenski umetniki v tujini. (Fr. Govekar.) Ljubljanski zvon 1898, str. 256.
Boršnikov jubilej. (A. Robida.) Slovenec 13. decembra 1907.
Petindvajsetletnica. Ljubljanski zvon 1908, str. 63.
Ignacij Boršnik. Dom in svet 1908, str. 93, 187.
Petindvajsetletnica. Slovan 1908, str. 95.
Ignacij Boršnik o slovenskem gledališču. Slovenec 24. februarja 1910.
Stari Ilija. Dom in svet 1910, str. 239.
Otok in Struga. Glej: A. Robida, Moderne slovenske romantične igre, Čas 1911, str. 364.
Tridesetletnica. (Fr. Lipah.) Slovan 1913, str. 220.
Ignacij Boršnik. (Pavel Golia.) Slovenski narod 25. septembra 1919.
Pogreb Ignacija Boršnika. Slovenski narod 27. septembra 1919.
Na Boršnikovem grobu. (Govor P. Golie.) Slovenski narod 28. septembra 1919.
Gledališke težave v Zagrebu. Slovenec 7. septembra 1919.
Dramatična šola. Slovenec 7. septembra 1919.
Ignacij Boršnik. Slovenec 24. septembra 1919.
Ignacij Boršnik (A. Robida.) Slovenec 25. septembra 1919.
Zadnja pot Ignacija Boršnika. Slovenec 26. septembra 1919.
Moj soprog Boršnik. (Z. Boršnik-Zvonarjeva.) Slovenec 30. septembra 1919.
Ignacij Boršnik. Jugoslavija 24. septembra 1919.
Ignacij Boršnik. (Fr. Lipah.) Jugoslavija 25. in 26. septembra 1919.
Ignacij Boršnik. (Fr. Albreht.) Naprej 24. septembra 1919.
Ignacij Boršnik. (Anton Funtek.) Ljubljanski zvon 1920, str. 33.

Nekrolog. Naši zapiski 1920, str. 24.
 Pesmi Ignacija Borštnika. Slovenec 4. januarja 1920.
 Borštnikov večer. Slovenec 10. januarja 1920.
 Verovšku in Borštniku v spomin. Zrnje 1920/21, str. 44.
 Borštnikove pesmi. (Z. Borštnik-Zvonarjeva.) Slovenec 24. septembra 1921.
 Ignacij Borštnik v filmu. Jutro 27. aprila 1922.
 Ob triletnici smrti. (Ivo Peruzzi.) Jugoslavija 23. septembra 1922.
 Naši Amerikanci o Borštniku. Gledališki list lj. Drame 1922/23, št. 9, str. 18.
 Odkritje spominske plošče Davorina Jenka in Ignaca Borštnika. Jutro 28. in 30. junija 1931.
 V spomin I. Borštniku. Mladika 1931, str. 310.
 Iz razgovora ob 25-letnici Borštnikove smrti. (C. Debevec.) Gledališki list lj. Drame 1944/45, str. 7.
 Cankarjevi igralci. (Fr. Lipah.) Gledališki list lj. Drame 1948/49, str. 65.
 Ob tridesetletnici smrti. Vestnik (Maribor) 27. septembra 1949.
 Ignacij Borštnik, naš največji traged. (S. Kosovel.) Ljudski tednik 4. novembra 1949.
 Ob tridesetletnici smrti. (Fr. Lipah.) Gledališki list lj. Drame 1949/50, str. 23.
 Prispevek za življenjepis Ignacija Borštnika. (J. Traven.) Gledališki list lj. Drame 1949/50, str. 103, 135, 164 in 180.
 Slovenski igralec Ignacij Borštnik. Ob 25-letnici smrti. (P. Rasberger.) Večer (Maribor) 17. novembra 1954.
 Ob stoletnici rojstva. (J. Traven.) Slovenski poročevalec 11. julija 1958.
 Profil slovenskega igralca za stoletnico njegovega rojstva. (J. Traven.) Naši razgledi 19. julija 1958.
 Dve slovenski stoletnici: Borštnik in Danilo. (J. Traven.) Ljudska pravica 26. julija 1958.
 Spominska beseda na proslavi v Cerkljah. (H. Nučič.) Gledališki list lj. Drame 1958/59, str. 80.
 Pričevanja iz Borštnikovih zadnjih let. (D. Moravec.) Dokumenti SGM II (1966), str. 239.

Opomba:

Podatke o Borštniku najdemo še v Slovenskem biografskem leksikonu, v Slovenskem dramskem leksikonu, v Linhartovem izročilu, domala v vseh naših teatroloških knjigah (Trstenjak, Wollman, Koblar), v gledaliških Spominih (Skrbinšek, Nučič) itd.

Fedor Gradišnik

Uprizoritev Cankarjevega »Kralja na Betajnovi« v svobodnem Beogradu 12. II. 1945. leta

Ob osvoboditvi Beograda (20. oktobra 1944. l.) smo v mestu živeči slovenski izseljenci najprej navezali stike z našim političnim vodstvom, katerega predstavniki so oktobra 1944. l. prišli v državno prestolnico. Treba je bilo vzpostaviti organizirano nastopanje Slovencev v Srbiji pod okriljem Osvobodilne fronte in za večjo vključitev v NOVJ. Sledila je ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Srbijo v Beogradu. Organizacija je imela svoj sedež v Krunski ulici 19. Ob vhodu v hišo smo namestili veliko tablo z napisom: Osvobodilna fronta slovenskega naroda za Srbijo. Na čelo odbora smo postavili akademskega kiparja Lojzeta Dolinarja. Na prvem sestanku smo sklenili prirediti veliko javno zborovanje slovenskih izseljencev že takoj 1. novembra. Časa je bilo malo in morali smo hiteti. Sestavili smo pevski zbor, ki je pod vodstvom Srečka Kumarja pričel z vajami. Poseben odsek je organiziral udeležbo iz notranjosti Srbije. Za glavnega govornika so določili mene.

Na dan 1. novembra 1944. l. se je skozi Beograd pomikal veličasten sprevod z zastavami in transparenti proti Vukovemu spomeniku. Na trgu se je zbralo več kot 5000 ljudi. Bili so tam tudi člani SNOS, ki so tedaj bivali v Beogradu. S te mogočne manifestacije za novo Jugoslavijo smo izgnani Slovenci poslali svoje pozdrave rojakom v domovini, ki so se morali še trdo boriti za končno osvoboditev.

Postavili smo si delovni program. Akcijo smo izvajali v soglasju z ljudmi, vodilnimi v našem političnem življenju. Bili so to Boris Ziherl, dr. Anton Kržišnik, Jože Rus, Edvard Kocbek, dr. Ivan Vašič in dr.

Iz notranjosti Srbije se je v Beograd preselilo več tovarišev. V našem domu je od jutra do večera vladala živa dejavnost. Pec Šegula je organiziral moški in ženski pevski zbor, Uroš Prevorsek in Ivan Turšič pa orkester. Zbirali smo se tudi že gledališčniki.

2. Feb. 1945
SLOVENSKO KULTURNO PROSVETNO DRUŠTVO
„FRANCE ROZMAN“ — BEOGRAD

Ivan Cankar:
KRALJ NA BETAJNOVI

drama v treh dejanjih

Režija: Cirila Medvedova

Osebe:

Jožef Kantor, fabrikant	Fedor Gradišnik
Hana, njegova žena	Ruša Bojčeva
Francka, njuna hči	Marjana Savinškova
Pepček) njuna otroka	Marjanca Jemec
Francelj)	Nuša Jemec
Nina, sorodnica Kantorjeva	Lidija Kosmač
Krnec, nekdanji krčmar in štacunar	Stanko Mikuš
Maks, njegov sin	Jože Jurač
Župnik	Vilko Bojc
France Bernot, posestnik	Leopold Logonder
Sodnik	Jože Erman
Adjunkt	Tone Vrabl
Lužarica	Anica Jernejčič
Oskrbnik	Lado Uršič
Kantorjevi gostje	
Kmetje	

Vrši se v jeseni, v malem trgu Betajnovi.

Plakat slovenske
uprizoritve »Kralju
na Betajnovi« v Beo-
gradu 12. 2. 1945

Medtem so se po vsej Srbiji snovale množične politične in družbene organizacije, med temi tudi Narodni front. Zdaj ni bilo več primerno, da bi se ločeno od teh Slovenci politično zase združevali v OF. Zato se je ta preosnovala v kulturno-prosvetno društvo »Franc Rozman«.

Dne 17. decembra je bila konferenca, na kateri je bilo sklenjeno, da Slovenci pomagajo pri obnovi Srbije in njeni oblasti, da delajo v Narodni fronti in zato ni kazalo imeti še posebno OF.

Kulturno-prosvetno društvo »Franc Rozman« je delalo zelo uspešno. Ustanovilo je lastno prepotrebno menzo za slovenske izseljence in osnovalo slovensko šolo za otroke beograjskih rojakov.

Z veliko vnemo smo pripravili proslavo slovenskega kulturnega praznika — obletnice Prešernove smrti. To je bila naša prva javna kulturna prireditev pred zahtevnim beograjskim občinstvom, zato je morala biti na dostojni umet-

niški višini. Prirejena v nedeljo 11. februarja 1945 je močno izzvenela in navdušila polno dvorano Kolarčeve univerze.

V tem času smo v režiji bivše članice SNG v Ljubljani *Cirile Medvedove-Skerljeve* že naštudirali Cankarjevo dramo »Kralj na Betajnovi« in jo že naslednji dan po Prešernovi proslavi 12. februarja 1945 uprizorili z reprizo na odru današnjega Jugoslovanskega dramskega gledališča. Letak te uprizoritve objavljamo v našem zapisu. Francka je bila Marjana Savinškova, vdova po ustreljenem Slavku Savinšku, med drugimi igralci pa moji celjski tovariši Stane Mikuž, Jože Jurač in Tone Vrabl, katerega brata Vančija so Nemci ustrelili obenem s Slavkom Savinškom. Po sodbi strokovne kritike je uprizoritev dosegla visoko umetniško raven. Veliki dialog med Kantorjem (Fedor Gradišnik) in Maksom (Jože Jurač) je oddajala beograjska radijska postaja, katere slovenski oddelek je tedaj vodil pisatelj Anton Ingolič.

Zanimivo je, da je »Kralj na Betajnovi« doživel svojo premiero v Beogradu istega dne, ko so v Stranicah pri Frankolovem Nemci zverinsko obesili 100 talcev (oziroma 99, ker so enega, ki je skušal pobegniti, ustrelili) kot maščevanje za na istem mestu ustreljenega kreisleiterja Dorfmeistra. Partizanska puška ga je zadela 3. februarja 1945.

* * *

Cirila Medvedova-Skerljeva, režiserka slovenske uprizoritve »Kralja na Betajnovi« v Beogradu 12. 2. 1945

V seznamu doslej evidentiranih uprizoritev Cankarjevih del je bila beograjska uprizoritev »Kralja na Betajnovi« v režiji Cirile Medvedove neznana. Menim, da je za zgodovino uprizoritev Cankarjevih odrskih del toliko zanimiva in obenem pomembna, da zasluži podrobnejšo obravnavo. To sem skušal storiti s tem zapisom in tako rešiti pozabe doslej neznano uprizoritev »Kralja na Betajnovi« v svobodnem Beogradu leta 1945.

La représentation de la pièce de Cankar »Le Roi de la Betajnova« à Belgrade libéré, le 12. 2. 1945

Pendant la deuxième guerre mondiale alors que la Slovénie était encore occupée par les Allemands, les émigrants slovènes à Belgrade montèrent à Belgrade qui était déjà libéré la pièce de Cankar »Le Roi de la Betajnova«. Parmi les promoteurs de cette représentation qui vient seulement d'être enregistrée il y avait aussi l'auteur de ce rapport, l'acteur, metteur en scène et directeur du Théâtre populaire de Celje — Fedor Gradišnik. La mise en scène fut de Cirila Medved, actrice slovène, récemment décédée. La représentation eut lieu sur la scène de l'actuel théâtre yougoslave. La critique reconnut à la représentation un haut niveau artistique.

-

Matej Rode

Cankar na bolgarskih odrih

Verjetno je ni uprizoritve slovenskega dramskega besedila v tujini, ki bi izzvala pri nas toliko pisanja in toliko hude krvi, kot se je to zgodilo z uprizoritvijo Cankarjevega »Kralja na Betajnovi« v Narodnem gledališču v Sofiji. Želja, da bi si natančneje ogledal vzroke in posledice, je privedla do nekoliko širše podobe, iz katere je moč razbrati usodo Cankarjeve dramatike pri Bolgarih nasploh.

O Cankarju pri Bolgarih in še posebej o »Kralju na Betajnovi« na bolgarskih odrih so že pisali.¹ Žal pa so spričo vedno bolj napetih odnosov med državama ta poročila ostala nepopolna. Tudi kasnejši poskusi,² da bi podali vsaj zunanjo, bibliografsko podobo tistega, kar je v zvezi z usodo Cankarjevih dram pri Bolgarih, so ostali nepopolni, ker je pač avtorju, kot sam pravi, bilo gradivo, ki je izšlo v inozemstvu, težko dosegljivo.

Vse to, skupaj z možnostjo, da si ogledam bolgarsko tiskano gradivo, ter da se pomenim z nekaterimi ljudmi, ki so osebno sodelovali pri uprizarjanju Cankarjevih del, mi je narekovalo, da sem se lotil preučevanja tega vprašanja.

Takoj začetka je treba ugotoviti, da je edino delo Ivana Cankarja, ki je zaživel na bolgarskih odrih bil »Kralj na Betajnovi«.³ Pričujoči sestavek naj bi pokazal, kako je to delo prišlo k Bolgarom, kako so ga prevedli in uprizorili. Nadalje naj bi pokazal vsaj zunanji potek polemike, ki se je ob tej uprizoritvi razvnela v bolgarskem in slovenskem pa tudi jugoslovanskem tisku, ter na usodo Cankarjeve drame v provincialnih gledališčih v Bolgariji.

O tem, kako so se Bolgari seznanjali s Cankarjem in njegovim delom, gradivo še ni zbrano. Toda sodeč po že znanih podatkih, je bilo to že sorazmerno zgodaj. Tako je na primer Aleksander Teodorov-Balan v svoji reviji »Knjigopisec« že 1904. ocenil Cankarjevo »Gospo Judit«.⁴ Če vemo, da je Balan potoval po Sloveniji in da je kot univerzitetni profesor na sofijski univerzi že v šolskem letu 1900/01 imel predavanja in vaje z naslovom »Slovenska literatura z branjem«,⁵ nato pa je še vrsto let predaval slovanske literature, se nam bo trditev, ki jo je napisal neki

¹ D.[obrovoljc] F.[rance], Cankarjev »Kralj na Betajnovi«, NS 1949, št. 6, str. 632; F.[rance] Dobrovoljc, Ivan Cankar v bolgarščini, NS 1949, št. 9, str. 918—19.

² France Dobrovoljc, Bibliografija literature o Cankarjevi dramatiki. Lj. 1960.

³ Kartoteka Višjega inštituta za gledališko umetnost (Višš institut za teatralno izkustvo — VITIZ).

⁴ Knigopisec, I/1904, št. 6—8, str. 148.

⁵ Matej Rode, Anton Aškerc v Bolgariji, Celjski zbornik 1964, str. 200.

ocenjevalec Cankarjevega dela, da je »Cankarjevo ime dobro znano v bolgarski literaturi posebno med starejšim rodom«⁶ zdela morda nekoliko pretirana, a le ne brez osnove.

Tudi prvi prevodi Cankarjevih del, najprej poezije, nato še proze, so bili objavljeni še za pesnikovega življenja.⁷ Z dramatikom je bilo seveda težje. Do prve uprizoritve je bilo treba čakati do 1948. Izredno prijazni odnosi med Bolgari in Jugoslavo, ki so nastali takoj po drugi vojni, so bili ugodni za vsestranski razmah kulturnih stikov med našimi narodi. Ideja federacije južnih Slovanov, slovansko bratstvo in še marsikaj je narekovalo Bolgarom, da so se bolj na široko ozrli tudi po slovenski literaturi. Kaj je torej bolj razumljivo, kot da so v repertoar svojega osrednjega gledališča vključili tudi neko delo iz slovenske dramatike. Da je izbor padel ravno na Cankarja in njegovega »Kralja na Betajnovi«⁸ ni prav tako nič čudnega, če vemo, da je v tem času to delo kot reprezentativni predstavnik slovenske dramatike zapljusnilo domala vse jugoslovanske odre.⁹

Da so izbrali ravno Cankarja, je verjetno vplival tudi dogodek okoli prepovedi predvajanja oddaje o Cankarjevih delih po Radio Trst II. Ta sklep zavezniške vojaške uprave je izzval oster protest slovenskih kulturnih delavcev v Trstu. Protestno pismo, ki so ga med drugimi podpisali tudi Vladimir Bartol, Andrej Budal, Srečko Kumar in Jože Cesar, je bilo objavljeno tudi v Bolgariji. Objavili so ga pod velikim naslovom »Imperialisti preganjajo slovensko kulturo«¹⁰ ter podnaslovom »Kulturni delavci v Trstu protestirajo zoper prepoved Amerikancev, da razširjajo dela Ivana Cankarja«. Sledilo je besedilo protestnega pisma ter odgovor, ki ga je podpisala elita tedanje bolgarske literature: Ljudmil Stojanov, Anna Kamenova, Georgi Karaslavov, Elisaveta Bagrjana, Dimiter Osinin, Peter Dinekov, Nikola Furnadžiev, Mladen Isaev, Kamen Zidarov, Vladimir Gundev in Pančo Mihajlov.

Ko je bilo določeno delo, ki naj zastopa slovensko dramatikom, je nastalo vprašanje, kdo naj ga prevede. Dimiter Panteleev, eden redkih poznavalcev slovenskega jezika in literature, se je tedaj ukvarjal s prevajanjem Kajuha. Zato so za prevod zaprosili pesnico Elisaveto Bagrjano. Bagrjana je že pred tem prevajala Cankarja, tako prozo kot poezijo.¹⁰ Razen tega je bila edina, ki je vsaj do neke mere obvladala slovenščino. V tridesetih letih je namreč nekajkrat bivala po nekaj mesecev v Sloveniji kot gost Izidorja Cankarja. Pesnica se je z vso vnemo lotila dela in drama je bila kmalu prevedena.

Prevod, ki ga v špirografiranem zvezku hrani gledališki muzej Narodnega gledališča »Ivan Vazov«¹¹ v Sofiji, je nedvomno nastal po slovenskem originalu. Na to nas navajajo spodrseljaji, ki kažejo, da je imela prevajalka pred seboj slovensko besedilo. Tako je prevedla »žaliti«¹² z »sažaljevam«¹³ namesto z »obiždam«¹⁴ ali »nisem se menil«¹⁵ z »ne sam mislil«¹⁶ namesto »ne obrštah vnanie«. Napake torej, ki so nastale zaradi zunanje podobnosti slovenskih in bolgarskih besed.

Tudi sicer je v prevodu nekaj napak, ki kažejo, da prevajalka ni bila povsem kos svoji nalogi. V nekaterih primerih je krepko spremenila pomen. Tako pravi Maks v prvem dejanju namesto »... tako jih zdajle zmerom dobivam po hrbtu, sam pa ne morem udariti«, »... zatva sega sam zad grba im se zakanjam, a v saštost

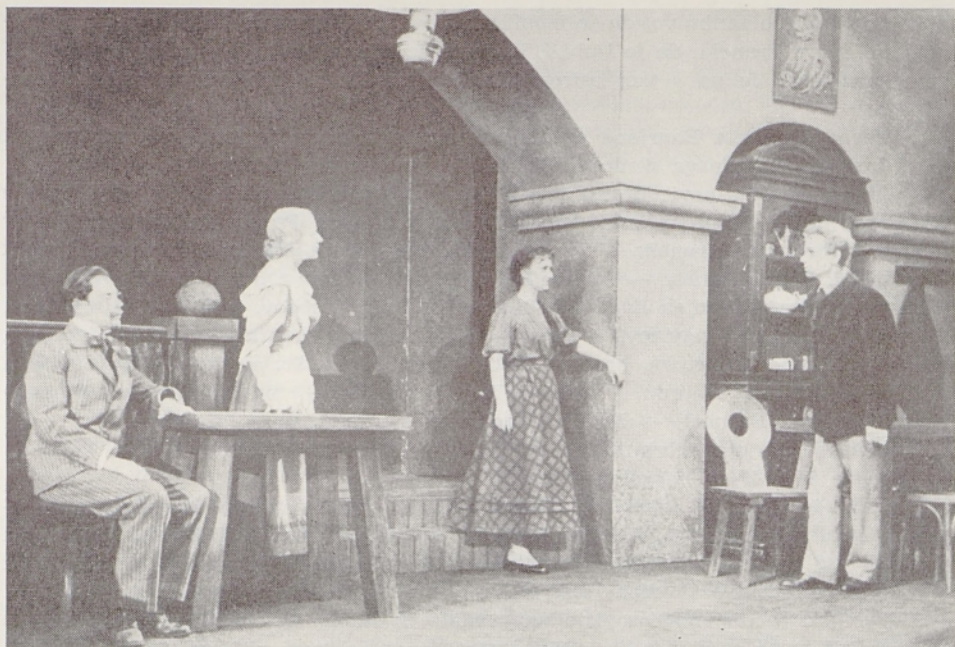
⁶ Narodni teater, sezon 1948–49, »Kraljat na Betajnovi«, str. 4.

⁷ France Dobrovoljc, Cankarjeva pot v svetovno slovstvo, Za konec tedna, sobotna priloga Dela, Delo 1969, št. 9 (11. I.).

⁸ Dobrovoljc, Bibliografija ... str. 61–64.

⁹ Literaturen front 1947, št. 15 (27. XII.).

¹⁰ Dobrovoljc, Ivan Cankar v bolgarsčini.

»Kralj na Betajnovi« — Narodni Teater v Sofiji 1948/49

ne moga da udarja«, kar pomeni »...zato jim za hrbtom le grozim, v resnici pa ne morem udariti«. ¹¹ Prav tako vnaša novo noto napaka, ki jo je zagrešila v Kantorjevi repliki: »Ta pojde, seveda; mu delo smrdi kakor Vam!« ¹² Prevedla jo je »Toj šte ide, razbira se, negovata rabota ne e čista, kakto i vaša.«, kar pomeni »Seveda bo šel, saj njegova zadeva ni čista, tako kot vaša.« Tudi župnikovo nava-
janje Lužarjevih besed: »Moško besedo vam dam, da Kantor ne bo voljen!« ¹³ je netočno prestavila z »Davam vi maškata si duma, če Kantora ne očkava dobro.« kar pomeni »Moško besedo vam dam, da Kantorja ne čaka nič dobrega.«

Naj navedem še nekaj manjših napak, ki so nastale predvsem zaradi nepoznavanja kulturnega in zgodovinskega ozadja dela. Tako prevaja »gospode« z »golemci« — »veljaki« ali »kajžarje«, enkrat s »seljani« — »kmetje«, drugič z »rabortnici« — »delavci«.

Kot poseben greh ji je šteti, da je besedo »vagabund«, za katero ima bolgarščina prav tako tujko v istem pomenu, prevedla s stilno in literarnozgodovinsko močno zaznamovano besedo »bosjak«. Le-ta je namreč, kot bomo videli kasneje, povzročila marsikateri nesporazum.

Da je imela prevajalka tudi sicer težave s tekstom, kaže primer, ko v župnikovi repliki v drugem dejanju »Ljuba žena, take ljudi je treba iztrebiti kakor ljuliko.« ¹⁴ ni našla pomena besedi »ljulika« in jo je kratkomalo izpustila.

¹¹ Ivan Cankar, *Kralj na Betajnovi*, Lj. 1946. Str. 42.

¹² Isto, str. 38.

¹³ Isto, str. 50.

¹⁴ Isto, str. 49.

Prav tako je zanimivo, da je izpuščena v celoti Maksova replika v prvem dejanju, ko izpove Francki, da jo ljubi.¹⁵ Verjetno je bil tudi to pretrd oreh za prevajal-kine možnosti. Je pa s tem osiromašila Maksov lik za eno od pomembnih značilnosti.

Prevod Elisavete Bagrjane je bil osnova, po katerem je nastala predstava, ki jo je kronika Narodnega gledališča v Sofiji zaznamovala takole:

»Kralj na Betajnovi«, drama Ivana Cankarja v treh dejanjih. Prevod Elisaveta Bagrjana. Režija Krstjo Mirski. Scena in kostumi Asen Popov. Sodelujejo: Kantor — Georgi Stamatov, Francka — Zorka Jordanova, Hana — Penka Ikonomova, župnik — Ivan M. Popov, Krnec — Marin Tošev, Maks — Ivan Dimov, Bernot — Stefan Velikov, 1. kmet — Stojan Evgeniev, 2. kmet — Boris Sarafov, pisar — Evtim Vlkov, 1. gost — Dimiter Engjozov, 2. gost — Kiril Popov, sodnik — Viktor Georgiev, gostja — Ivana Sladkarova, kmet — Petko Karlukovski, Lužarica — Nina Cepiševa in Slavka Mateva, adjunkt — Georgi Popov, Pepček — Slavka Slavova, Nina — Vera Kovačeva, Francelj — Marija Nikolova.

Premiera 27. novembra 1948.

Igrano leta 1948/49. Šestnajstkrat.¹⁶

Imena igralcev, od katerih so nekatera bila, nekatera pa so še vedno vrh bolgarske igralske umetnosti, kažejo, da so se ustvarjalci resno lotili dela. Da so mu posvetili vso pozornost priča tudi dejstvo, da so »Kralja na Betajnovi« prikazali kot otvoritveno predstavo v sezoni 1948/49.

Premiero je dnevno časopisje napovedalo že nekaj dni prej.¹⁷ »Izgrev« celo s sliko.¹⁸ Dan pred premiero je »Otečestveni front« objavil obširen članek Stefana Karakostova,¹⁹ na sam dan premiere pa je v »Izgrevu« izšel članek Dimitra Panteleeva »Ivan Cankar, ob premieri njegove drame »Kralj na Betajnovi«²⁰ s Cankarjevo podobo.

Kljub vsemu pa kaže, da premiera ni uspela. Razlog za neuspeh vidi režiser Krstjo Mirski,²¹ sedaj eden vodilnih bolgarskih režiserjev, predvsem v času. Čas je bil vse preveč utilitarističen, hotel je naukov in pa optimizma za vsako ceno. Potrdilo za to je tudi kritika neke kasnejše uprizoritve istega dela, ki pravi:

»Gledalci s težavo sprejemajo dramo kljub vsem njenim kvaliteta. Komaj nakazan napredni družbeni razvoj, kot da ni po godu državljanu, ki je navajen na sedanje družbene pojave... drama ne privede do zaključkov, ki bi vzgojno delovali na vse gledalce.«²²

Kot mlad režiser, to je bilo šele četrto leto njegovega delovanja, je Mirski, kot sam pravi, podlegel temu mnenju. In v želji, da bi delu pomagal do občinstva, je storil nekaj, kar še sedaj obžaluje in za kar pravi, da bi nikoli več ne storil. Ob koncu tretjega dejanja je pripeljal na oder skupino kajžarjev in Lužarja, ki je imel celo govor proti Kantorju, ki ga je zaključil, kot pravi kritik, tako da je »čisto nemotivirano in naduto zatulil: »Prišel bo obračun!«²³

¹⁵ Isto, str. 15.

¹⁶ Tipkopis v gledališkem muzeju Narodnega gledališča »Ivan Vazov« v Sofiji.

¹⁷ Literaturen front 1948, št. 8 (23. X.); Izgrev 1948, št. 1244 (23. X.). Zemledelsko zname 1948, št. 653 (26. X.); Otečestven front 1948, št. 1276 (26. X.).

¹⁸ Izgrev 1948, št. 1247 (27. X.).

¹⁹ Stefan Karakostov. Satirata na Ivan Cankar »Kraljat na Betajnovu« za kulacite i klerikalite, Otečestven front 1948, št. 1276 (26. X.).

²⁰ Dimiter Panteleev, Ivan Cankar. Po slučaj na premiera na piesata mu »Kraljat na Betajnovu«, Izgrev 1948, št. 1247 (27. X.).

²¹ V razgovoru dne 29. I. 1969.

²² Narodna borba (Haskovo) 1948, št. 228 (25. XII.).

²³ Trud (Sofija) 1948, št. 39. (29. X.).

Da si vsaj nekoliko ustvarimo podobo predstave, naj navedem še nekaj stavkov iz iste kritike:

»V uprizoritvi Mirskega ni dovolj prepričljivo podčrtan njegov odklonilni odnos da zločinskih idej junaka. Tako je zadnja scena v tretjem dejanju, ko Kantor razlaga in zagovarja nujnost svojega zločina, ki izhaja iz interesov njegovega razreda, in ko pravi, da je ,pot do prestola težavna in človek mora hoditi do kolen po krvi in solzah' bolj uspeh zmagujočega zla kot opomin ali satira. Pri vsem tem dobi zmagoslavje morilca še nekakšen simboličen prizvok z nenadnim pojavom pramenov sončne svetlobe. Popolnoma neprepričljiv in naiven je k drami prilepljen zaključni govor kmeta, ki obsoja Kantorja, prav tako kot stavka, ki jo razglasijo delavci. Ves ta prizor psevdoupora ljudstva proti vaškemu mogotcu se je v svoji površnosti skupaj z grobo propagandistično tendenco, da bi nakazal izhod iz mračne brezizhodnosti drame, zлил v našalost prepričljivo zmagoslavje ,kralja', ki ga ne motijo grožnje z maščevanjem. Zato tudi gledalci zapuščajo dvorano zmedeni in nezadovoljni.«

»Uprizoritev ne le da ni odpravila slabosti teksta, ampak jih je s pomočjo neumetniških, naturalističnih prijemov še poglobila spričo popolnoma odvečnih simbolov, efektov in mistike. Podčrtala je, namesto da bi omilila nekatere nedoslednosti v liku glavnega junaka, ki se v tretjem dejanju, v realni možnosti, da bi se rešil obdolžitve za umor, kar mu omogočajo podkupljivi in klečeplazni sodniki, skoraj skesa, namesto da bi pokazal vso zločinsko moč svojega značaja.«²⁴

Prav nobenega dvoma ni, da kritika ni doumela Cankarjevega dela. O tem nas prepričajo mnoge trditve v obeh kritikah, ki sta bili objavljeni takoj po premieri in sicer »Komu je bila potrebna?«²⁵ Borisa Ogina (psevdonom tedaj znanega gledališkega kritika Borisa Mileva) ter »Antirealistična igra na sceni narodnega gledališča«²⁶ Goča Gočeva, sedaj profesorja za gledališko kritiko v Višjem inštitutu za gledališko umetnost (VITIZ). Eden od razlogov je nedvomno tudi pomanjkljivo poznavanje Cankarja ter družbenih in političnih razmerij dobe, ki jo prikazuje.

Kolikšno je bilo poznavanje Cankarja, nam kaže tudi članek v gledališkem listu, v katerem je Stefan Karakostov, sedaj profesor za zgodovino ruskega in sovjetskega gledališča v VITIZ, o Cankarju povedal tudi tole:

»Klasik slovenske literature Ivan Cankar (1876—1918) je dobro znan starejšim rodovom. Toliko prej, ker je učenec velikega prijatelja Bolgarov Antona Aškerca... Pod vplivom Aškerca... je Ivan Cankar prekinil z dekadentnim zahodnim vplivom ter preko herojske romantike ter pod vplivom Gorkega in njegove revolucionarne romantike iz časa ,Na dnu' prešel na realistične pozicije.« Ali malo dalje:

»Pod vplivom revolucionarne romantike Gorkega in predvsem ,Na dnu' je napisal nekaj novel in dram.«²⁷

Menim, da je vzrok za tako intenzivno vezanje Cankarja in Gorkega treba iskati tudi v nerodno prevedeni besedi »vagabund«. Beseda »bosjak« v prevodu, je spričo premajhnega poznavanja dejanskih podatkov lahko sprostila vrsto asociacij, ki so potem rodile tako nenavadne sklepe.

Zaradi vseh teh vzrokov: pomanjkljiv prevod, samovoljno poseganje režiserja v besedilo in ne nazadnje zaradi nepoznavanja kulturnega ozadja, lahko štejemo uprizoritev »Kralja na Betajnovi« v Narodnem gledališču v Sofiji za neuspelo.

²⁴ Rabotniško delo 1948, št. 256 (30. X.).

²⁵ Boris Ogin, Komu beše nužna? Trud (Sofija) 1948, št. 39 (29. X.).

²⁶ Gočo Gočev, Antirealistična piesa na scenata na Narodnija teater, Rabotniško delo 1948, št. 256 (30. X.).

²⁷ Stefan Karakostov, Za bratskata slovenska literatura i nejnija klasik Ivan Cankar. Naroden teater, sezon 1948/49, »Kraljat na Betajново«, str. 6.

To bi v navadnih pogojih pomenilo daljše ali krajše životarjenje na odru, nato pa umik s programa. Žal pa so pogoji bili nenormalni. In okoli predstave se je dvignil velik hrup.

Že v gledališkem listu, ki je napovedoval premiero, je Stefan Krakostov zapisal besede, ki nič kaj ne sodijo tja. Informbirojevska gonja zoper našo deželo se je tedaj že krepko razmahnila in Karakostov je hotel izrabiti tudi to priložnost, da bi povedal kaj zoper Jugoslavijo. Tako je med drugim napisal tudi tole:

»Cankar je videl krutost in krvavo podobo vaškega 'kralja', podobo gruntarja in kulaka, ki ga današnje vodstvo KPJ noče videti in ga celo podpira s tem, da se ne loti kolektivizacije kmetijstva.

Cankarjeva drama 'Kralj na Betajnovi' je čudovita ilustracija sklepov Kominformbiroja in sicer, kaj so kulaški elementi na vasi in kako so si pridobili bogastvo v zadnjih 60—70 letih.«²⁸

Iste besede je Karakostov ponovil v članku, ki je izšel na predvečer premiere v »Otečestvenem frontu«, glasilu Domovinske fronte, osnovne politične organizacije bolgarskega ljudstva tistega časa. Članek nosi naslov »Satira Ivana Cankarja 'Kralj na Betajnovi' o kulakih in klerikalcih.«²⁹

Če k temu prištejemo še obe odklonilni kritiki, od katerih se ena zaključí z zahtevo:

»'Kralja na Betajnovi' je treba sneti z odra Narodnega gledališča,«³⁰ je popolnoma razumljivo, da je to izzvalo reakcijo.

V razboljenem vzdušju, ki ga je izzvala izjava Informbiroja, so naši ljudje videli v teh sestavkih predvsem napad na Jugoslavijo. In so tako tudi reagirali.

Najprej se je oglasil M. V. (verjetno Dimitrije Vučenov) v »Borbi«.³¹ Članek so takoj nato prevedli tudi v »Vprašanjih naših dni.«³² V njem očita kritiki, da je »kratko in malo napisala enačaj med družbenim razvojem in fazi nastanka in razvoja kapitalizma ter družbenim razvojem v pogojih socialistične graditve«. Zaključí pa s trditvijo:

»Eno drži: pred meseci bi gledališka kritika ne ocenila Cankarja tako, kot ga je zdaj, pod zaščitnim znakom resolucije Informbiroja.«

Nekaj dni kasneje se je oglasil še Bojan Štih, ki je tedaj deloval v Beogradu in je bil blizu tedanjemu uredniku »Književnih novin« Jovanu Popoviću. Le-ta ga je verjetno pregovoril, da je napisal odgovor bolgarskim kritikom. V svojem članku »'Principialne' fantazije nekaterih sofijskih kritikov«³³ jim očita, da »Niso niti poskušali, da bi analizirali Cankarjevo dramo 'Kralj na Betajnovi', še manj pa da bi spregovorili o pisatelju, dobi in njegovem delu ter da bi na osnovi lastnih razmišljanj in presoje ocenili Cankarjevo ustvarjalnost.« Istočasno, celo isti dan, je bilo v »Slovenskem poročevalcu«³⁴ in »Književnih novinah«³⁵ objavljeno tudi odprto pismo slovenskih pisateljev bolgarskim kulturnim delavcem, v katerem so izjavili, da jih »globoko žali, da pišejo o Kralju na Betajnovi kot o antiidejni in umetniško bedni

²⁸ Prav tam.

²⁹ Glej opombo 19.

³⁰ Glej opombo 26.

³¹ M. V. Cankar pod udarom Informbiroja, Borba 1948, št. 270, (7. XI.).

³² M. V. Cankar pod udarcem Informbiroja, VND 1948, št. 45, (14. XI.), str. 872—873.

³³ Bojan Štih, »Principialne« fantazije nekih sofijskih kritikarja, Književne novine 1948, št. 41 (23. XI.).

³⁴ Odprto pismo slovenskih pisateljev bolgarskim kulturnim delavcem, SPor 1948, št. 279 (23. XI.).

³⁵ Književne novine 1948, št. 41 (23. XI.).

stvari« ter da »ta napad ni slučaj, ampak je del krivičnih napadov ob resoluciji Informbiroja«.

Odprto pismo in delno tudi Štihov članek sta bila večkrat ponatisnjena v različnih jugoslovanskih revijah³⁶ in to je zopet izzvalo odgovor na bolgarski strani.

Najprej se je oglasil zopet Karakostov,³⁷ nato pa je Elena Gavrilova, tedaj ena vodilnih osebnosti ministrstva za prosveto, napisala članek,³⁸ ki naj izrazi uradno mnenje. V njem je rečeno med drugim tudi tole:

»Ne da bi dvomili v iskrenost in dobre namene obeh avtorjev, (mišljena sta Gočo Gočev in Boris Milev, op. M. R.) menimo, da je njihova kritika enostranska in v bistvu nepravilna in nekonstruktivna... Drama Ivana Cankarja »Kralj na Betajnovi« ne more biti označena kot škodljiva in v nasprotju z osnovno smerjo repertoarne politike naših gledališč.«

V obrambo pa pove še to:

»Podlistek v »Rabotničeskem delu« (mišljen je članek Goče Gočeva, op. M. R.) nima namena v celoti ocenjevati ustvarjalnosti velikega klasika slovenske literature. V recenziji je govora izključno le o Cankarjevem »Kralju na Betajnovi« ter njegovi uprizoritvi, ne pa splošno o ustvarjalnosti slovenskega pisatelja.«

Kaže, da je ta izjava nekoliko pomirila duhove in z jugoslovanske strani ni bilo več odgovorov. Pač pa se je že čez nekaj dni oglasil Veselin Josifov, ki je v svojem članku »Titovci proti kulturnemu občevanju z demokratičnim svetom,«³⁹ zopet skušal vso zadevo postaviti izključno na politično osnovo.

Zanimiv je še članek L. Borisova »Kako je Ivan Cankar za titovske publiciste postal žrtev Informbiroja.«⁴⁰ Zanimiv zaradi tega, ker nam kaže, kje so bili viri negativnih ocen, ki sta ju napisala ocenjevalca uprizoritve v Narodnem gledališču v Sofiji. Borisov se, v želji da bi podprl negativno oceno Cankarjeve drame, sklicuje na »Diskusijo ob prvih treh predstavah v Jugoslovanskem dramskem gledališču«, ki je bila objavljena v »Književnih novinah«⁴¹ in v kateri so diskutanti Stefan Mitrović, Milan Bogdanović, Skender Kulenović in Radovan Zogović v svojih kritikah režijskih dosežkov Bojana Stupice dokaj ostro in negativno ocenili tudi dramo, ki je bila uprizorjena, v tem primeru »Kralja na Betajnovi«.

Tako je za Bogdanovića »Kralj na Betajnovi« najmanj življenjska Cankarjeva drama, ki vsebuje »določeno mistiko svoje vrste, sledove strindbergovskega in ibsenovskega teatra.« Radovan Zogović je trdil, da je v drami »veliko naivnega ter gole šablone, nejasnih psiholoških prelomov in paradoksov, strindbergovske mistike in »usode«, omejevanja socialnih pojavov na psihopatologijo itd.«

Razumljivo je, da so bolgarski kritiki, v pomanjkanju lastnih sodb in meril, z veliko vnemo segali po mnenjih tedaj tako pomembnih osebnosti ter jih posredovali kot svoje.

Tako se je žalostno končal ta dialog jugoslovanskih in bolgarskih kritikov in politikov. Koliko je ta razgovor imel vpliva na usodo Cankarjeve drame na odru sofijskega gledališča, je težko reči. Sodeč pa po zaporedju, kako so si sledile pred-

³⁶ Dobrovoljc: Bibliografija... str. 61–64.

³⁷ Stefan Karakostov, Našumjala piesa, Otečestven front 1948, št. 1309 (3. XII.).

³⁸ E.[lena] Gavrilova, Po kritikata za »Kraljat na Betajnovu« Rabotničesko delo 1948, št. 287 (5. XIII.).

³⁹ Veselin Josifov, Titovcite protiv kulturnoto obštuvanje s demokratičnija svjat, Rabotničesko delo 1948, št. 290 (9. XII.).

⁴⁰ L. Borisov, Kak za titovskite publicisti Ivan Cankar stana žertva na Informbjuro, Literaturen front 1948, št. 15 (11. XII.).

⁴¹ Diskusija povodom tri prve predstave Jugoslovenskog dramskog pozorišta, Književne novine 1948, št. 22 (13. VII.).

stave,⁴² ni nobenega znamenja o kakem administrativnem posegu. Zato trditev, da je bil Cankar snet z odra sofijskega Narodnega gledališča »še predno je bil odigran«⁴³ verjetno ne bo držala. Imela pa je nedvomno vpliv na nadaljnjo usodo »Kralja na Betajnovi« pri Bolgarih.

Cankarjeva drama je našla pot tudi na podeželske odre. V tistem času so pričela z delom številna poklicna gledališča. Skoraj da ni bilo večjega kraja, kjer so že imeli amatersko gledališče, da le tega niso spremenili v poklicno, »narodno«. Razumljivo, da so vsaj v prvih letih ta gledališča tudi v repertoarni politiki skušala biti »poklicna« in so segala tudi po zahtevnejših delih. Vzor jim je seveda bilo Narodno gledališče v Sofiji. To še posebno velja za novitete iz tujih literatur, ki so za svojo pot na oder morale dobiti posebno dovoljenje. Tako je šapirografiran prevod »Kralja na Betajnovi« Elisavete Bagrijane romal po vseh gledališčih, verjetno s priporočilom, da naj ga uprizorijo. S podobnim priporočilom se zaključi tudi spremno besedilo, ki je izšlo v gledališkem listu Narodnega gledališča v Sofiji ob premieri. Tam je rečeno:

»To mogočno satiro... bi moralo prikazati vsako gledališče na podeželju in jo igrati po vseh vaških odrih pri nas.«⁴⁴

Da je priporočilo našlo plodna tla, priča že članek Saše Stojanova »Repertoarji dramskih gledališč v letošnji sezoni«, ki je bil objavljen v isti številki gledališkega lista. Med drugim navaja tudi naslednje podatke:

»Kralj na Betajnovi« jugoslovanskega dramatika Cankarja bodo igrali Narodno gledališče v Sofiji ter gledališče v Rusah, Dobriču in Haskovem.«⁴⁵

Potrnila za te trditve najdemo tudi v dnevnem časopisju, ki je objavilo repertoarje navedenih gledališč.⁴⁶

Najdemo pa tudi podatke, da so razen v že imenovanih gledališčih sprejeli na spored Cankarjevo delo tudi v Plevnu.⁴⁷ Kartoteka VITIZA pa ima zabeležen podatek, da je uprizoritev »Kralja na Betajnovi« pripravljalo tudi gledališče v Šumenu, danes Kolarovgradu.

Prvo podeželsko gledališče, ki je postavilo na oder »Kralja na Betajnovi« in sicer še pred predstavo v Narodnem gledališču v Sofiji, je bilo gledališče iz Haskovega, mesta v jugovzhodni Bolgariji, središče tobačne industrije.

Po podatkih, ki jih je v obširnem pismu⁴⁸ dal sedanji direktor Dramskega gledališča v Haskovem Emil Kjostebekov, je bilo gledališče tedaj organizirano kot potujoče gledališče. V znanem letoviškem mestu Velingrad so se pripravljali za sezono 1948/49. In prvo delo, ki so ga naštudirali, je bil ravno »Kralj na Betajnovi«. Že 2. septembra 1949 so imeli v Velingradu premiero.

Sodelovali so naslednji igralci: Kosta Trendafilov — Kantor, Rajna Evstatieva — Hana, Irina Lolova — Francka, Emilija Mankrelis — Pepček, Elena Mančeva — Francelj, Danka Prodanova — Nina, Peter Tihov — Krnec, Peter Donev — Maks,

⁴² Predstave so bile, sodeč po objavah v dnevnem časopisju, v dneh 27. in 28. X., 3., 5., 10., 12., 17. in 26. XI., 9., 15. in 29. XII. 1948 ter 9., 14., 19. in 26. I. 1949.

⁴³ NS 1949, št. 9, str. 919.

⁴⁴ Stefan Karakostov, Za bratskata... str. 10.

⁴⁵ Saša Stojanov, Repertoar na dramatičeskite teatri prez tazgodišen sezon, Narodni teater, sezon 1948/49, »Kraljat na Betajnovi«, str. 14.

⁴⁶ Otkrivane sezona na teataru v Dobrič, Otečestven front 1948, št. 1284 (4. XI.); Narodni teater v Haskovo, Otečestven front 1948, št. 1290 (11. XI.); Iz haskovskija naroden teater, Izgrev 1948, št. 1261 (12. XI.).

⁴⁷ Plevenskija naroden teater, Izgrev 1948, št. 1281 (6. XII.).

⁴⁸ Pismo z dne 24. II. 1969, last Slovenskega gledališkega muzeja.

»Kralj na Betajnovi«
— Narodni teater v
Sofiji 1948/49

Janaki Stojanov — župnik, Vasil Markov — Bernot, Asen Popov — sodnik, Dimiter Ličev — adjunkt, Danka Tihonova — Lužarica, Atanas Ivanov — oskrbnik, Kiril Hristov — Koprivec, Kiril Mančev — Lužar, Asen Tošev — 1. kmet, Aleksander Petrov — 2. kmet, Elena Doneva — sodnikova žena. Sceno je oskrbel Kosta Kostadinov.

Dramo je kot gost režiral Krstjo Mirski, režiser sofijskega Narodnega gledališča, torej isti, ki je postavil Cankarja na oder sofijskega gledališča.

Kmalu po premieri v Velinguadu se je gledališče odpravilo na veliko turnejo po Južni Bolgariji in kot pravi Kjostebekov:

»Po spominih sodelujočih so dramo igrali 50 do 70-krat po vseh mestih in večjih vaseh južne Bolgarije.«⁴⁹

V zimskih mesecih se je gledališče vrnilo v svoje mesto, v Haskovo in je tu pokazalo svoj spored. »Kralj na Betajnovi« je prišel na vrsto kot tretje delo in so ga v Haskovu videli prvič šele 18. decembra 1948.

V lokalnem časopisu »Narodna borba« je neki X. (ali H.) objavil oceno predstave.⁵⁰ Po njegovem mnenju predstava ni uspela. Eden od razlogov mu je neprimeren oder, glavni pa igralci, ki z izjemo Koste Trendafilova, niso bili kos svojim nalogam. Prav to sta bila verjetno razloga, da tudi Kjustebekov v svojem pismu pravi, da »po spominih udeležencev drama ni naletela na razumevanje in topel sprejem pri gledalcih.«⁵¹

Sam režiser Krstjo Mirski se predstave le medlo spominja in edino, kar se mu je vtisnilo v zavest, je bila izredna igra Trendafilova. Sicer pravi, da je režijsko kratkomočno prenesel celotno sofijsko predstavo, ne da bi jo kdo ve kaj prilagajal specifičnim razmeram potujočega gledališča.

Druga uprizoritev v provinci je bila v Dobriču, danes Tolbuhinu, glavnem mestu žitorodne Dobrudže v severozahodni Bolgariji. O njej je ohranjeno le malo tiskanih podatkov.⁵² »Kralj na Betajnovi« je bil prikazan kot tretja premiera v sezoni 1948/49. Premiera je bila 19. februarja 1949 in je doživela devetnajst predstav.

Nekoliko več podatkov je nudil nekdanji ravnatelj Dobriškega narodnega gledališča Atanas Popov, sedaj upokojeni gledališki delavec.⁵³

On je namreč delo tudi režiral. Ali točneje povedano, kot je sam rekel, nominalno je bil režiser. Tiste čase so namreč obnavljali gledališko hišo in so mu ravnateljski posli jemali vse preveč časa, da bi se poglobil v režijo. Zato je vaje namesto njega vodil neki igralec. Kljub temu se predstave prav dobro spominja.

Vloge so razdelili najboljšim močem, kar jih je premoglo gledališče. Kantorja je igral Nikola Popov, Bernota Nikola Dojčev, Hano pa Vesa Bojanova. Vlogo Maksa je interpretiral rajnki Ljuben Lambrev, eden najbolj znanih tedanjih talentiranih igralcev.

Po zatrevanju Popova je predstava uspela. Saj so razen predstav v mestu samem gostovali tudi v okoliških krajih kot so Balčik, Kavarna in Silistra.

Eden od razlogov za uspeh drame vidi Popov tudi v podobnih razmerah, ki so vladale v Dobrudži v času med vojnami in tistimi v Cankarjevih časih v Sloveniji. Dobrudžo so imeli zasedeno Romuni in so marsikdaj romunski veleposestniki prihajali do svojega bogastva na podoben način kot Kantor.

Popov je opozoril še na eno malenkost, ki je po njegovem mnenju tudi doprinesla uspehu. Tiste čase sta se v Dobrič priselili dve družini ruskih emigrantov, ki so se izselili iz Slovenije: Sekretarjovi in Savčenkovi. Eden od njih, Igor Savčenko je naučil igralce neko slovensko narodno pesem, ki so jo vpletli v predstavo.

Do drugih uprizoritev v provinci ni prišlo. Verjetno je na gledališča vplival neuspeh v Narodnem gledališču v Sofiji in prav gotovo hrup, ki se je po časopisju dvignil okoli te uprizoritve in Cankarja nasploh.

⁴⁹ Prav tam.

⁵⁰ »Kraljat na Betajnovi«. Novata premiera na Državni narodni teater, Narodna borba (Haskovo) 1948, št. 228 (25. XII.).

⁵¹ Glej opombo št. 48.

⁵² Iz dobriškija narodni teater, Izgrev 1948, št. 1305 (31. XII.); Nova premiera na dobriškija narodni teater, Otečestven front 1949, št. 1375 (19. II.); Trideset godini tolbuhiński narodni teater 1928—1958, Tolbuhin 1959, str. 56.

⁵³ V razgovoru dne 28. I. 1969.

»Kralj na Betajnovi« je edino Cankarjevo delo, ki je našlo pot na bolgarske odre. Od šestih gledališč, kolikor jih je to delo dalo na svoj repertoar, so ga uprizorila tri: v Sofiji, Haskovem in Tolbuhinu. V Sofiji uprizoritev ni uspela zaradi slabega prevoda, nekaterih režiserjevih posegov in predvsem zaradi nepoznavanja Cankarja in njegovega časa. V Haskovem in na veliki turneji po južni Bolgariji so odigrali več kot petdeset predstav, a tudi tam niso imeli uspeha. Nekoliko bolje je bilo v Tolbuhinu, kjer je spričo specifičnih razmer Cankarjeva drama bila gledalcem bliže. Uprizoritev v Sofiji je bila v času začetnih napadov Informbiroja na Jugoslavijo in so predstavo izrabili za še en napad. To je izzvalo ogorčeno debato med bolgarskimi in jugoslovanskimi časopisi. Polemika verjetno ni neposredno vplivala na usodo sofijske uprizoritve, je pa odvrnila od Cankarja nekatera provincialna gledališča.

Cankar sur les scènes bulgares

La pièce de Cankar »Le Roi de la Betajnova« est la seule oeuvre à avoir eu du succès sur les scènes bulgares. L'auteur de l'article nous montre comment la pièce est parvenue aux Bulgares, comment elle a été traduite et montée. Il nous expose aussi le déroulement de la polémique que cette représentation a suscitée dans la presse bulgare et slovène ainsi que dans la presse yougoslave en général et attire l'attention sur le destin de cette pièce dans les théâtres de province en Bulgarie.

Poročilo o delu Slovenskega gledališkega muzeja v letu 1968

1. RAZSTAVE

V letu 1968 smo priredili tri razstave. Prvo od teh, **Cankar na jugoslovanskih odrih**, smo pripravili po želji Sterijinega pozorja in je bila odprta 21. maja 1968, ob lanskem gledališkem festivalu v Novem Sadu, v prostorih Matice srpske. Poročilo o tej razstavi, seznam razstavljenega gradiva in uvodno besedo akademika dr. Bratka Krefta smo objavili že v prejšnjem zvezku Dokumentov (Četrta knjiga, zv. 12, str. 173 in 356).

Druga razstava je imela naslov **Vela Nigrinova na odru Narodnega gledališča v Beogradu** in jo je pripravil Muzej pozorišne umetnosti Srbije. Odprta je bila najprej v Beogradu, na naše povabilo pa nam je beograjski gledališki muzej poslal gradivo in smo ga razstavili v dvorani za občasne razstave Prirodoslovnega muzeja (v stavbi Narodnega muzeja na Trgu herojev). Razstavljenih je bilo 57 fotopovečav o življenju in delu velike slovenske igralkе, ki je večji del svojega dela posvetila beograjskemu Narodnemu gledališču. Poleg vlog in slik iz vsakdanjega življenja naše igralkе so bile razstavljene tudi podobe njenih sodobnikov, skupinske fotografije, letaki in razni dokumenti. V vitrinah smo razstavljeno gradivo beograjskega muzeja dopolnili z nekaterimi pričevanji iz igralkinih ljubljanskih let. Razstava je bila odprta 18. novembra in se je je udeležilo predvsem več naših starejših igralcev, v naslednjih dneh pa jo je največ obiskovala šolska mladina, ko si je ogledovala stalne zbirke Narodnega oz. Prirodoslovnega muzeja.

Tretja letošnja razstava je bila namenjena počastitvi petdesetletnice smrti Ivana Cankarja in je imela naslov **Prve uprizoritve Cankarjevih dram**. Porabili smo del gradiva, pripravljenega za spomladansko razstavo v Novem Sadu, ga dopolnili z nekaterimi novimi primerki in omejili razstavo zaradi manjših prostorov le na starejše uprizoritve, vendar tako, da so bili prikazani tudi dokumenti o starejših uprizoritvah zunaj Slovenije. Vsega je bilo na ogled 70 primerkov, od tega 22 portretov, 16 prizorov, 25 letakov in še 7 dokumentov (risbe, rokopisi itd.). Razstavo smo pripravili na željo Mestnega gledališča ljubljanskega v novih foyerjih tega gledališča in s tem začeli širše zasnovano sodelovanje, o čemer bomo govorili še v drugem delu tega poročila. Razstava je bila odprta 9. decembra 1968 in je bila na ogled vsem obisko-

Dva pogleda na razstavo o Veli Nigrinovi (v stavbi ljubljanskega Narodnega muzeja, novembra 1968)

valcem gledališča poldrug mesec, ko jo je zamenjala spominska razstava ob desetletnici smrti Julke Staričeve. Vendar, beseda o tej razstavi sodi že v poročilo za leto 1969. — Tako kakor pri novosadski razstavi je tudi pri vseh ljubljanskih govoril uvodno besedo akademik dr. Bratko Kreft.

2. PUBLIKACIJE

V letu 1968 smo nadaljevali — s podporo Sklada SRS za pospeševanje založniške dejavnosti — z izdajanjem naše revije za gledališke raziskave, **Dokumenti SGM**. Izšla sta dva zvezka (11. in 12.), ki skupaj sestavljata IV. knjigo in obsegata 362 strani člankov, razprav, zapiskov in gradiva, ob tem pa blizu 200 fotografij in posnetkov raznih dokumentov. Okrog 300 izvodov smo razposlali v zameno gledališčem, muzejem, strokovnim knjižnicam, inštitutom itd., od tega blizu 100 izvodov v tujino.

Prvi zvezek tega leta (št. 11) je bil natisnjen še v znamenju stoletnice Dramatičnega društva in je do neke mere nadaljevanje jubilejnega (10.) zvezka, drugi letošnji (12.) zvezek pa je bil v celoti posvečen Cankarju in je z mnogimi novimi članki in gradivom osvetlil manj znane strani njegove poti na gledališke odre.

Doslej je izšlo, če ne štejemo pričujočega, 12 zvezkov Dokumentov SGM, ki so povezani v štiri knjige z vsebinskimi kazali:

- I. knjiga (zvezek 1—5), 1964—1965, 240 strani,
- II. knjiga (zvezek 6—9), 1966, 276 strani,
- III. knjiga (zvezek 10, jubilejni), 1967, 428 strani,
- IV. knjiga (zvezek 11—12), 1968, 362 strani.

Letošnja V. knjiga bo obsegala spet dva zvezka; pričujoči, 13. zvezek, je namenjen Ignaciju Boršniku ob petdesetletnici igralčeve smrti, naslednji (14. zvezek) pa bo izšel jeseni in bo objavil predvsem gradivo ob petdesetletnici Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru.

3. INTERNO DELO

Poleg dela, ki je bilo namenjeno javnosti (razstave in publikacije), je naša ustanova tudi v tem letu, še vedno v kar najmanj ugodnih delovnih pogojih, dopolnjevala in urejala svoje zbirke, med katerimi so poglobitve predvsem tele:

Knjižnica z zbirko strokovne periodike in z rokopisi oz. tipkopisi dramskih besedil

Rokopisi z arhivom in korespondencami gledaliških delavcev

Letaki in gledališki listi

Fototeka s posnetki predstav, portreti itd.

Umetniške slike, kipi, risbe

Scenski in **kostumski** osnutki

Magnetofonski in **filmski** posnetki predstav itd.

Dokumentacija (kritike in članki o gledališču)

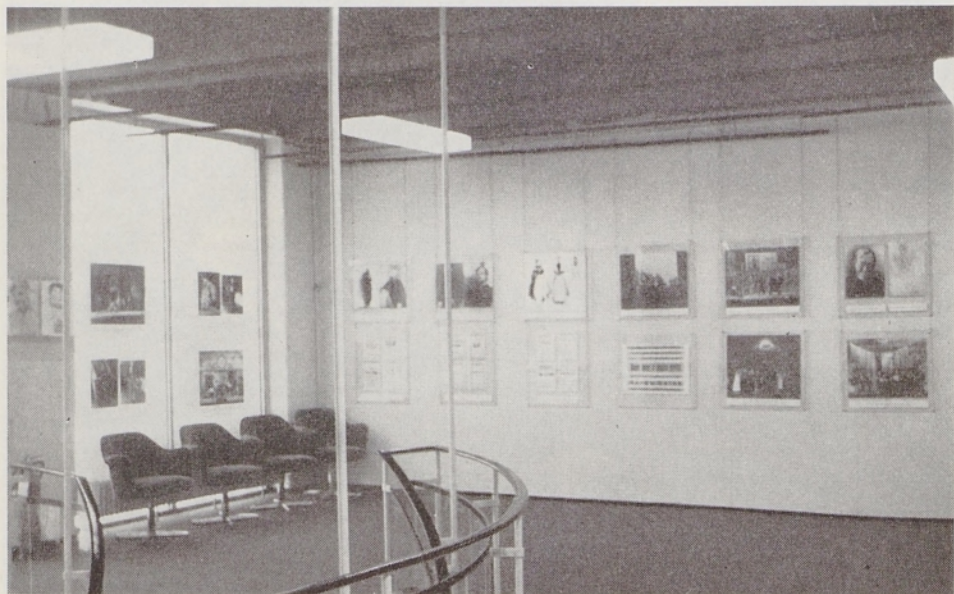
Priročne kartoteke predstav, biografskih člankov v gledaliških listih itd.

Spominski predmeti

Zaradi tesnih prostorov in premajhnega števila strokovnih sodelavcev, pa tudi zaradi dotoka materiala delo pri urejanju vseh zbirk ni moglo biti enotno. O znatnem

*Dr. Bratko Kreft odpira razstavo Prve uprizoritve Cankarjevih dram v novem foyerju
Mestnega gledališča ljubljanskega (decembra 1968)*

Del Cankarjeve razstave v gornjih prostorih

Mira Danilova na Cankarjevi razstavi

Smiljan Samec, Lojze Drenovec in Slavko Jan na Cankarjevi razstavi

napredku lahko govorimo zlasti v rokopisnem oddelku (zaradi nastavitve nove moči), o delnem zastoju pa v knjižnici (zaradi skoraj celoletne bolezni knjižničarke). Začeli smo s sistematičnim urejanjem starejše fototeke, s pripravo novih priročnih kartotek itd.

4. PROSTORI IN OSEBJE

S 1. septembrom smo odprli mesto kustosa-pripravnika, tako da ima zdaj ustanova štiri stalne in dva honorarna sodelavca.

Vprašanje stalnih razstavnih prostorov je ostalo nerešeno. Sklenjen je dogovor z vodstvom Mestnega gledališča ljubljanskega o prirejanju občasnih razstav v novih foyerjih. Gre kajpada le za priložnostno rešitev, vendar imajo razstave te vrste posebno prednost, ker si jih ogleduje publika med gledališkimi predstavami in so tako razstave na voljo širokemu krogu. Spomladi 1969 je bila odprta že tretja razstava v tej seriji (Ivan Vavpotič in gledališče).

Uprava Slovenskega narodnega gledališča nam je prepustila v uporabo sejno sobo in tako vsaj do neke mere ublažila nevzdržne pogoje za interno delo. Za zdaj smo namestili v tej (četrti) sobi pet trezorjev, ko bomo dobili še naročene omare, bomo lahko bolj smotno razporedili gradivo, ki je zdaj prenatrpano ali deponirano. Vendar, s tako rešitvijo je bilo vprašanje možnosti za interno delo rešeno komaj za dve leti. Vrednost nove sobe je tudi v tem, da smo v njej lahko uredili čitalnico za 4—6 oseb.

Rapport de travail du Musée du théâtre slovène (SGM) pour l'année 1968

En 1968 le SGM a organisé trois expositions. La première eut lieu à l'occasion du festival du théâtre »Sterijino pozorje« à Novi Sad et portait le titre »Cankar sur les scènes yougoslaves«. La deuxième, dans les locaux du Théâtre municipal de Ljubljana fut préparée par le Musée de l'art théâtral serbe de Belgrade et fut consacrée à l'actrice d'origine slovène Vela Nigrin qui passa une grande partie de sa vie au théâtre de Belgrade. La troisième, intitulée »Les premières représentations de Cankar« fut organisée en décembre à l'occasion du 50e anniversaire de la mort de Cankar dans le nouveau foyer du Théâtre municipal de Ljubljana. Toutes les trois furent inaugurées par l'académicien Bratko Kreft.

Parmi les publications du musée il faut mentionner 2 volumes des Documents (no 11 et 12): Le 1er consacré encore au 10e anniversaire de la Société dramatique (comme le no 10), le 2e entièrement consacré aux oeuvres dramatiques de Cankar. Les 2 volumes forment le tome 4 des Documents (362 pages). Le travail interne fut consacré au classement des différentes collections parmi lesquelles il faut mentionner en particulier: la bibliothèque des périodiques et des textes de pièces inédits, les manuscrits avec les archives et la correspondance, les affiches et les programmes, les tableaux, dessins et sculptures, les esquisses scéniques et celles des costumes, les enregistrements au magnétophone et filmés des représentations. La documentation (critiques et articles), le fichier des représentations, des articles, des biographies, les objets de souvenir etc.

Le musée a obtenu cette année la création d'un nouveau poste d'assistant-conservateur et une salle de travail supplémentaire. Il a aussi conclu avec le Théâtre municipal de Ljubljana un contrat pour l'organisation d'expositions temporaires dans leurs locaux. Malgré cela le travail de l'institut se déroule encore dans des conditions très difficiles et anormales.

POPRAVKI

V 12. zvezku Dokumentov (knjiga IV, 1968) je treba popraviti:

Str. 193, v. 16: **v vlogi Dioniza** (ne Poljanca).

Str. 226 (in nasl.) po pomoti nista objavljeni fotografiji Karla Goloba in Anice Turkove-Golobove.

Str. 245, v. 5: **vlogo Rude** (ne vlogo Kantorja).

Str. 306, v. 9: **Režiser — A. Verovšek** (ne M. Skrbinšek).

Str. 327, št. 16: **Hečimović Branko** (ne Hergešić Branko).

* * *

Risba na ovitku tega zvezka je karikatura Fr. Podrekarja iz leta 1914